

فهرست مطالب

عنوان	صفحه	
بخش اول: کلیات تحقیق		
مقدمه.....	۲	
۱- طرح مسأله.....	۳	
۲- اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۵	
۳- اهداف تحقیق.....	۶	
۴- سوالات تحقیق.....	۹	
۵- روش تحقیق.....	۱۰	
بخش دوم: مروری بر ادبیات تحقیق (تجربی)		
بخش دوم: مبانی نظری تحقیق		
مقدمه.....	۱۲	
فصل اول: مفاهیم و تعاریف.....		۱۳
۱- نهاد خانواده.....	۱۳	
الف) تعریف خانواده.....	۱۳	
ب) انواع خانواده.....	۱۳	
ج) کارکردهای خانواده.....	۱۵	

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
د) نقش خانواده در انتخاب همسر.....	۲۰
ه) نتیجه گیری.....	۲۲
۲- ازدواج و همسر	گزینی..... ۲۲
الف) تعریف ازدواج.....	۲۲
ب) ویژگیهای ازدواج.....	۲۳
ج) اهمیت ازدواج.....	۲۳
د) ازدواج بعنوان یک مبادله اجتماعی.....	۲۴
ه) ممنوعیتها و محدودیتهای ازدواج.....	۲۶
و) عوامل موثر بر انتخاب همسر.....	۲۷
۳- سن ازدواج.....	۲۹
الف) تعریف ، اهمیت و ویژگیها.....	۲۹
ب) رابطه سن ازدواج با سایر متغیرها.....	۳۰
ج) ازدواج و سن ازدواج در اسلام :.....	۳۳
۱- اهمیت ازدواج در اسلام.....	۳۳
۲- سن بلوغ در اسلام و فقه شیعه.....	۳۵

فصل دوم: تئوریا، چارچوب نظری و مدل تحقیق..... ۳۹

(۱) تئوریا و نظریه های موجود در حوزه سن ازدواج ۳۹

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۱- تحلیل‌های کلی اقتصادی.....	۴۰
۲- تحلیل‌های جمعیتی.....	۴۳
۳- نتیجه گیری.....	۴۴
ب) تئوریهای تخصصی حوزه جامعه شناسی خانواده و ازدواج.....	۴۵
چارچوب نظری و مدل تحقیق.....	۴۵
الف) سطح تحلیل.....	۴۵
(تئوریهای سن ازدواج.....	۴۶

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
(مدل نظری (تحلیلی) تحقیق.....	۴۷
(نتیجه گیری از مدل تحقیق.....	۴۹
(فرضیات تحقیق.....	۵۰

بخش چهارم: روش شناسی تحقیق

مقدمه.....	۵۳
۱- روش و نوع تحقیق.....	۵۳
جامعه آماری.....	۵۴
حجم نمونه و شیوه نمونه گیری.....	۵۴
۲- قابلیت اعتبار ابزار اندازه گیری.....	۵۵
۳- روایی یا قابلیت اعتماد.....	۵۶
۴- ابزار جمع آوری اطلاعات.....	۵۶
۵- موقعیت جمع آوری اطلاعات.....	۵۶
۶- تعیین متغیرهای تحقیق.....	۵۷
۷- تعریف متغیرهای تحقیق.....	۵۸

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
-------	------

بخش پنجم: یافته های تحقیق

(تجزیه و تحلیل داده های تحقیق)

مقدمه.....	۶۴
------------	----

فصل اول: نتایج توصیفی..... ۶۵

قوانین موجود در ایران در خصوص بلوغ و سن ازدواج..... ۶۶

الف: معنای رشد..... ۶۶

ب: قوانین موجود..... ۶۸

۳- وضعیت ازدواج و میانگین سن ازدواج در استان خراسان رضوی (فرضیه اول)..... ۶۹

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷۴.....	- میزان دسترسی روستا به امکانات آموزشی، فرهنگی، عمرانی، تفریحی و... ..
۷۴.....	الف: امکانات فرهنگی آموزشی.....
۷۵.....	ب: امکانات زیربنایی و عمرانی بهداشتی.....
۷۶.....	۷- میزان مهاجرت روستائیان.....
۷۷.....	۸- پایگاه اقتصادی و اجتماعی خانواده ها.....
۷۹.....	۹- وضعیت ازدواج های روستا (درون و برون گروهی - فامیلی و غیر فامیلی).....
۸۰.....	۱۰- میانگین سن ازدواج واقعی پاسخگویان.....
۸۱.....	۱۱- وضعیت بیکاری در مناطق روستایی.....
۸۱.....	۱۲- نقش افزایش هزینه های ازدواج در افزایش سن ازدواج.....

۱۳- وضعیت اشتغال دختران روستایی..... ۸۱

۱۴- میزان رفت و آمد با اقوام و اهالی روستا..... ۸۲

۱۵- میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی و میزان تاثیر پذیری از آنها..... ۸۲

۱۶- نقش متغیرهایی چون داشتن خانه مستقل، ویژگیهای ظاهری پسران،

ایمان و اعتقاد پسران و مهیا بودن تمامی وسایل زندگی در ازدواج دختران..... ۸۲

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۱۷- میزان علاقه پسران روستا به ازدواج با دختران شهری.....	۸۳
۱۸- دیدگاه دختران روستایی در خصوص ازدواج با افراد معتاد.....	۸۳
۱۹- میزان تمایل دختران روستایی به ازدواج با اقوام و پسران روستا.....	۸۴
فصل دوم: نتایج تحلیلی..... ۸۵	
فرضیه دوم، سوم، چهارم و پنجم (مدرنیزاسیون و ابعاد آن).....	۸۶
فرضیه پنجم (رابطه میزان مهاجرت و افزایش سن ازدواج).....	۸۸
فرضیه ششم (رابطه میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی و سن ازدواج).....	۸۸
فرضیه هفتم (رابطه بیکاری و سن ازدواج).....	۸۹
فرضیه هشتم (رابطه	
اعتیاد جوانان و سن ازدواج).....	۸۹

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
------	-------

بخش پنجم: نتیجه گیری

۹۱	مقدمه.....
۹۲	الف: بحث و تفسیر نتایج پژوهش در خصوص نقش متغیرهای تاثیر گذار در سن ازدواج.....
۹۴	ب: بحث و تفسیر نتایج پژوهش پیرامون تاثیر افزایش سن ازدواج در افزایش آسیب های اجتماعی.....
۹۵	ج: نگاهی به برخی نتایج مهم توصیفی پژوهش.....
۹۷	د: محدودیتهای تحقیق.....
۹۸	ه: پیشنهادات تحقیق.....
۱۰۴	پیوستها(پرسشنامه ها و منابع و ماخذ).....

چکیده:

ازدواج به عنوان یک واقعیت اجتماعی به دلیل نقش بنیادین در تشکیل و حفظ خانواده از اهمیت بسزایی برخوردار است به طوری که پایداری گروه اجتماعی و زندگانی کمی و کیفی نسلهای متوالی به ازدواج بستگی دارد. تاخیر در سن ازدواج به عنوان یک مسأله اجتماعی احتمال افزایش آسیبهای اجتماعی دیگر را در خانواده ها افزایش خواهد داد.

مطالعه حاضر به بررسی دلایل و اثرات افزایش سن ازدواج در مناطق روستایی و راهکارهای کاهش این معضل پرداخته است.

در این پژوهش از روشهای پیمایشی و همبستگی استفاده شده است. جامعه آماری نیز در ۲ سطح دختران روستایی و مطلعین و کارشناسان روستایی تعیین شده است به نحوی که در سطح اول دختران روستایی که سن ازدواج آنها از متوسط سن ازدواج گذشته به همراه متاهلین زن روستایی مورد بررسی قرار گرفته و در سطح دوم افراد مطلع روستایی از جمله اعضای شورای اسلامی روستا، بهورز، معلمین و ... که از وضعیت اجتماعی و فرهنگی روستا کاملاً آگاهی داشته اند مورد مصاحبه قرار گرفته اند.

حجم نمونه نیز براساس فرمول و استاندارد مشخصیاز بین دختران روستایی از هر شهرستان و حدود ۳۵۰ نفر انتخاب و مورد بررسی قرار گرفته اند. ضمن اینکه در هر روستا از ۲ فرد مطلع و آگاه به مسائل روستایی مصاحبه انجام گرفته است.

در ادامه به کمک ابزار پرسشنامه داده های تحقیق جمع آوری و وارد نرم افزار آماری SPSS شدند و در نهایت نیز براساس اهداف و فرضیات پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

بر این اساس مهمترین متغیرهای تاثیر گذار بر افزایش سن ازدواج دختران روستایی مدرنیزاسیون، وضعیت جغرافیایی و طبیعی، عدم توازن جنسی در نظر گرفته شد که هر کدام از این متغیرها به شاخص ها و ابعاد مختلفی تقسیم بندی شدند.

ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مدرنیزاسیون شامل مهاجرت، بیکاری، استفاده از وسایل ارتباط جمعی، توسعه صنعتی و شهرکهای صنعتی و تولیدی و همچنین پایگاه اقتصادی اجتماعی خانواده ها، تعداد دختران در مقایسه با پسران، وضعیت طبیعی و جغرافیایی روستا از جمله دوری یا نزدیکی به شهر و میزان دسترسی به آب کشاورزی

و خانگی مناسب و زمین کشاورزی مناسب از جمله این شاخص ها بودند که نتایج نهایی طرح نقش هر یک از آنها را در افزایش سن ازدواج نشان داد.

ضمناً در بررسی اثرات و نتایج افزایش سن ازدواج، آسیب های فردی و اجتماعی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت که اولاً به وضوح مشخص شد که دختران مجرد دچار آسیب های به مراتب بیشتری از متاهلین هستند، ثانياً با افزایش سن ازدواج، انواع آسیب های فردی و اجتماعی دختران روستایی افزایش می یابد.

ستایش خداوند بخشنده را که موجود کرد از عدم بنده را

میل به همسرگزینی و ازدواج از اولین، اصلی ترین و مهمترین نیازهای جامعه بشری در تمام قرون بوده است و به استناد مدارک مردم شناسی همواره بشر دغدغه همسرگزینی و ازدواج را داشته است.

باتوجه به اینکه ازدواج یک پدیده فرهنگی اجتماعی است لذا در گذرگاه تاریخ همواره دچار تغییرات و تحولات اجتماعی مختلفی بوده و هست.

نگاهی تاریخی به انواع ازدواج (ربایشی، خرید همسر، موقت، مبادله ای، تنظیم شده، خصوصی، آزمایشی، دوستانه و...) نشانگر تاثیر پذیری ازدواج و همسرگزینی از محیط فرهنگی اجتماعی بوده است.

در همین راستا سن ازدواج هم به عنوان یکی از مسائل مهم در ازدواج در طول تاریخ بر اساس شرایط خاص اجتماعی و فرهنگی اقتصادی و حتی سیاسی در معرض تغییر بوده که این موضوع نقش و تاثیر مهمی در سایر مسائل اجتماعی و فرهنگی خانواده ها و نهایتاً جامعه داشته است.

شرایط جدید اجتماعی و فرهنگی بالاخص تغییرات صنعتی و اقتصادی عصر حاضر خود دلیل مهمی در تغییر و افزایش سن ازدواج بوده است که در این تحقیق قصد داریم متغیرها و دلایل اصلی تحولات سن ازدواج را در مناطق روستایی مورد بررسی قرار دهیم که در این مسیر نیاز به مشاهدات و مطالعه میدانی و تجربی هستیم که بتوانیم آمار و داده های متقن ارائه نماییم.

این تحقیق مشتمل بر ۵ بخش است: بخش اول کلیات تحقیق، بخش دوم مبانی نظری تحقیق، بخش سوم روش شناسی

تحقیق، بخش چهارم یافته های تحقیق بخش پنجم نتیجه گیری و پیشنهادات

۱- طرح مساله

بررسی پدیده های اجتماعی مثل خانواده و ازدواج از جمله مباحث مهم در جامعه شناسی خانواده است. در جامعه شناسی خانواده به عنوان شاخه ای از علوم اجتماعی مسایلی چون تغییرات ساختی و کارکردی در این نهاد اجتماعی، نظم موجود و ارزشها و هنجارهای حاکم بر فضای خانواده، تحولات تاریخی آن همسرگزینی و عوامل موثر بر آن، سن و میزان ازدواج، ارتباط ازدواج با متغیرهای مختلف و... مورد مطالعه و بررسی قرار می گیرد. در این میان پدیده ازدواج و عوامل شرایط موثر بر آن از جمله مهمترین دغدغه های جامعه شناسان و محققین رشته های علوم اجتماعی است.

ازدواج بعنوان یک واقعه اجتماعی متأثر از شرایط و پدیده های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و... موجود در جامعه است و همواره بدلیل اجتماعی بودن آن از طرف جامعه با اعمال محدودیت ها و ممنوعیت هایی روبرو بوده است. بطوریکه در گذشته قیودی چون ازدواجهای درون گروهی و درون نژادی وجود داشت و اکنون قیود دیگری از قبیل تحصیل، شغل، درآمد، اعتبار خانوادگی، نزدیکی مکان، همجواری فکری و... جای آن را گرفته است. نهایتاً این محدودیت ها سبب شده در جوامع جدید (خصوصاً جوامع صنعتی و بعضاً کشورهای در حال توسعه) سن ازدواج زنان و مردان به میزان زیادی افزایش یابد.

اگر در گذشته و در جوامع سنتی بلوغ جنسی و عاطفی افراد تقریباً با بلوغ اقتصادی و اجتماعی آنها بطور همزمان رخ می داد و افراد قادر بودند تا با حرفه آموزی در خانواده و کمک از حمایت های مالی و عاطفی خانواده گسترده خود، در اوان جوانی اقدام به تشکیل خانواده و انتخاب همسر نمایند، امروزه بلوغ اقتصادی و اجتماعی دیررس شده و ممکن است سالها از بلوغ جنسی و عاطفی جوانان بگذرد اما هنوز توان اقتصادی و اجتماعی لازم برای ازدواج را بدست نیاورده باشند. در اینصورت جوانان پا به سن گذاشته عملاً قادر به همسرگزینی نبوده و سن ازدواج افزایش می یابد و نیز از میزان عمومیت و پیش رسی ازدواج کاسته شده که نهایتاً پیامدهای زیانبار اخلاقی و اجتماعی روانی برای افراد و جامعه به همراه خواهد داشت.

در ایران نیز که کشوری در حال گذار از وضعیت سنتی به صنعتی بوده محدودیت های موجود در راه ازدواج جوانان به اشکال مختلف خود را نمایان ساخته و چون سدی محکم در برابر خواسته های جوانان مقاومت می کنند.

یکی از این پیامدها تحولات جمعیتی است. مسئله مهم دیگر در این رابطه افزایش جمعیت شهرنشینی می باشد

آمارها نشان می دهد که جمعیت کشور و جمعیت جوان بالاخص طی دهه های اخیر روند روبه رشدی داشته و نیازها و مطالبات این قشر نیز به همین موازات افزایش یافته است، لیکن عمده ترین این مطالبات بالاخص ازدواج، اشتغال و مسکن برآورد نشده است.

بررسی تغییرات میانگین سن در اولین ازدواج دختران و پسران در طی دوره زمانی ۱۳۴۵ تا ۱۳۸۱ نشان می دهد که متوسط سن ازدواج در مردان از ۲۵ سال به ۲۷ سال و در زنان از ۱۸ سال به ۲۴ سال افزایش یافته است. در این آمار سن ازدواج مردان در مناطق روستایی در سال ۱۳۴۵ برابر با ۲۴/۴ سال بوده که در سال ۱۳۸۱ حدود ۲۵/۵ برآورد شده است و این در حالیست که متوسط سن در اولین ازدواج دختران روستایی در سال ۱۳۴۵ برابر با ۱۷/۹ بوده که در سال ۱۳۸۱ به حدود ۲۳ سال رسیده است. یعنی حدود ۶ سال سن ازدواج دختران روستایی افزایش یافته است.

آمار فوق نشانگر این است که سن ازدواج دختران روستاهای خراسان رضوی افزایش یافته و این مسئله نگران کننده است. بررسی و شناخت عوامل موثر در این خصوص و همچنین کسب آمار دقیق و قابل اعتماد از این وضعیت تا حد زیادی می تواند به تنظیم برنامه های پیشگیری از این آسیب و کاهش معضلات ناشی از آن کمک کند.

احتمال بروز معضلات و آسیبهای اجتماعی متأثر از افزایش سن ازدواج دختران روستایی در جامعه زیاد است، بعنوان مثال ازدواج این دختران با افراد میانسال و پیرتبعات مختلف اجتماعی و فرهنگی برای جامعه و خانواده ها بدنبال دارد که در جای خود به آن خواهیم پرداخت. لذا این پژوهش در تلاش است ضمن شناخت دلایل افزایش سن ازدواج دختران روستاهای خراسان رضوی و میزان شیوع آن به ارائه راهکارهای لازم جهت مقابله با آن و جلوگیری از آسیب های اجتماعی ناشی از آن بپردازد.

بنابراین بررسی دلایل افزایش سن ازدواج دختران روستاهای خراسان رضوی در مناطق مختلف و ارائه راهکارهایی برای رفع آن مهمترین سؤال این پژوهش است که در این تحقیق بدنبال پاسخگویی به آن هستیم. ضمن اینکه این موضوع سؤالات دیگری را بدنبال خواهد داشت که در جایگاه خود به آن خواهیم پرداخت.

۲- اهمیت و ضرورت تحقیق:

ازدواج واقعه ای اجتماعی، زیستی و فرهنگی است که بدلیل نقش بنیادین آن در تشکیل خانواده از اهمیت بسزایی برخوردار است، بطوریکه پایداری گروه و زندگانی کمی و کیفی نسلهای متوالی به ازدواج بستگی دارد. ازدواج یکی از ارزشهای اجتماعی است که جهت انجام وظایف نهاد خانواده یعنی تولید نسل، تربیت و پرورش کودکان، انتقال فرهنگ، رفع نیازهای عاطفی، ایجاد نظم در روابط افراد و... شکل گرفته است. ازدواج یکی از وقایع مهم و حیاتی در زندگی افراد جامعه محسوب می شود که از جنبه های گوناگون دارای اهمیت است. بدون شک ازدواج یکی از مراحل مهم در مسیر تکامل زندگی فردی و اجتماعی است که اهمیت آن در مسائل اعتقادی و دینی نیز جایگاه خاصی دارد و توصیه های اخلاقی فراوانی در خصوص لزوم اقدام به آن در متون اسلامی دیده می شود. یکی از مسائل مهم در واقعه ازدواج بحث سن ازدواج است. هر جامعه ای در مورد شکل و ابعاد پیوند جنسی قوانین دارد و سن شروع ازدواج نیز تابع این قوانین است که معمولاً در کشورهای مختلف بین ۱۳ تا ۱۷ سال متغیر است.

اگرچه در گذشته سن قانونی در ایران ۱۳ سال برای دختران و ۱۵ سال برای پسران بوده است لیکن حقیقتاً سن معین و قطعی شده ای را در خصوص ازدواج نمی توان پیشنهاد کرد. زمان ازدواج به منظور ایجاد رابطه زناشویی معمولاً سن بلوغ است به شرطی که در آن مسائل مختلف اجتماعی و فرهنگی مورد توجه قرار گیرد. لیکن هنگامی که سن ازدواج در جامعه افزایش یابد این خود نشانه بروز نوعی مساله اجتماعی (Social problem) است که نیاز به بررسی و تحلیل دارد.

الگوی سنی ازدواج در ایران در خصوص نسبت سن مرد و زن براساس باور مردم این است که شوهر باید از زن بزرگتر و میزان تفاوت سن از ۵ تا ۱۰ سال را لازم می دانند.

افرادی که در سنین بزرگسالی ازدواج می کنند خود را از برخی نعمتها و عنایات محروم می دارند و حتی غرامت این تاخیر را به از دست دادن سلامت جسم و روان خود باید پردازند. ضمن اینکه احتمال وقوع و افزایش نابسامانیهای اجتماعی در جامعه افزایش می یابد. برخی از دلایل بالا رفتن سن ازدواج در ایران را احتمالاً می توان در مسائل مالی و اقتصادی مشکلات اجتماعی و فرهنگی، عدم اطمینان و اعتماد در جامعه شهرنشینی، مهاجرت، بیکاری و... یافت. ضمن اینکه بین سن ازدواج، سواد، تحصیلات، قومیت، محل سکونت، پایگاه اقتصادی اجتماعی نیز رابطه تنگاتنگی وجود دارد.

با توجه به اهمیت مساله افزایش سن ازدواج بعنوان یک مسئله اجتماعی و با عنایت به اینکه:

۱- پژوهشهای کاربردی خاصی در جهت تعیین نمودن وضعیت آماری سن ازدواج در مناطق مختلف شهری و روستایی کشور صورت نگرفته است.

۲- بررسی دلایل و عوامل مختلف در افزایش سن ازدواج در شرایط کنونی روستاها می توانند دیدگاه تازه ای در خصوص اجرای برنامه های مختلف (توسعه روستایی) اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی و... به مسئولین ارائه نمایند.

۳- در بررسی مسائل اجتماعی و آسیب ها و انحرافات موجود می بایست عوامل و ریشه های بنیادین مسئله را مدنظر قرار داد. عبارتی بررسی و تحلیل وضعیت ازدواج به عنوان یک مرحله در زندگی و عوامل افزایش یا کاهش سن ازدواج به عنوان عاملی زمینه ای و تاثیرگذار در بروز یا کاهش آسیب ها موضوع مهم و قابل توجهی محسوب می شود.

ضروری است که در یک پروژه تحقیقی علمی و روشمند به توصیف وضعیت سن ازدواج دختران، افزایش و علل و پیامدهای آن پرداخته شود و راهکارهای مناسب جهت مقابله با آن ارائه شود.

۳- اهداف تحقیق

الف: اهداف اصلی (کلی)

هدف کلی این تحقیق بررسی وضعیت موجود سن ازدواج دختران روستاهای خراسان رضوی و شناخت دلایل و عوامل افزایش سن ازدواج آنها، پیامدهای این مساله در بروز یا افزایش سایر آسیب های اجتماعی و همچنین ارائه راهکارهای عملیاتی مناسب برای رفع این معضل است.

ب: اهداف جزئی (فرعی)

جهت نیل به هدف کلی تحقیق لازم است برخی متغیرهای دیگر بررسی و تاثیر آنها در رابطه با افزایش سن ازدواج مدنظر قرار گیرد در این پژوهش در کنار نیل به هدف کلی تحقیق برخی اهداف جزئی و فرعی نیز مدنظر است. این اهداف عبارتند از:

- ۱- بررسی وضعیت سن ازدواج در سطح کشور طی سال های اخیر.
  - ۲- شناخت سن ازدواج در بین مردان و زنان.
  - ۳- مشخص نمودن وضعیت و آمار واقعی و قابل اعتماد ازدواج و سن ازدواج در میان زنان و دختران روستایی و روند تغییرات آن طی سال های اخیر.
  - ۴- تعیین میزان دخترانی که در سن ازدواج قرار دارند یا سن ازدواج آنها گذشته لیکن هنوز ازدواج نکرده اند.
  - ۵- بررسی میزان تفاوت بین سن ازدواج دختران روستایی و شهری خراسان رضوی.
  - ۶- بررسی رابطه بین متغیرهای مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... با میزان کاهش یا افزایش سن ازدواج.
- از جمله:

الف: بررسی میزان تاثیر مدرنیزاسیون در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن در افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی

ب- شناخت رابطه پایگاه اقتصادی اجتماعی خانواده ها با میزان سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

ج: بررسی رابطه بین میزان مهاجرت از روستا و افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

د: بررسی رابطه بین صنعتی شدن و ایجاد شهرکهای صنعتی نزدیک روستاها و افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

ه: بررسی رابطه بین موقعیت طبیعی و جغرافیایی روستا و کاهش یا افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

و: بررسی رابطه بین میزان توازن جنسی موجود در روستاها با میزان افزایش یا کاهش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

ز: بررسی رابطه بین توسعه و آبادانی روستا (وضعیت راهها، ارتباطات، امکانات رفاهی و...) با میزان سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

ج: بررسی رابطه بین میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی و مدرن و افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

ط: بررسی وضعیت اشتغال و بیکاری جوانان (مرد) روستایی با میزان کاهش یا افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

ی: بررسی رابطه بین قوانین موجود در خصوص سن ازدواج و کاهش یا افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

۷- شناخت آسیب های اجتماعی ناشی از افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی از جمله:

الف: بررسی رابطه بین انحرافات جنسی و افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی

ب: بررسی رابطه بین آسیب های روحی و روانی از جمله افسردگی با افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی

ج: بررسی رابطه بین افزایش آسیب های فردی از جمله خودکشی و افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی

ج: اهداف کاربردی (کاربردهای تحقیق)

اولین هدف کاربردی این تحقیق می تواند کمک به جمع آوری و کسب آمار دقیق، علمی و به روز و قابل اعتماد سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی بر حسب موقعیت جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و... آنها باشد. در ارائه این هدف می توان از آمار بدست آمده بعنوان یک زمینه و ابزار مناسب جهت برنامه ریزی (روستایی) و تغییر نوع نگاه کارگزاران دولتی و غیردولتی به مناطق روستایی استفاده نمود.

ضمن اینکه با شناخت عوامل و دلایل موثر در افزایش سن ازدواج و تعیین راهکارهای مقابله با آنها می توان از طریق اطلاع رسانی مناسب و کامل اولاً آگاهی خانواده ها را از این پدیده و اثرات ناشی از آن در بین خانواده و جامعه افزایش داد.

ثانیاً: از بسیاری از معضلات و آسیب های اجتماعی احتمالی که در جامعه فرا روی این پدیده است و برای دولت و مردم هزینه های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... دارد پیشگیری نمود. نهایتاً اینکه این پژوهش می تواند بعنوان یک کار بدیع و تازه در این حوزه از جامعه شناسی خانواده از طرفی بعنوان یک پایه تحقیقاتی برای انجام مطالعات تخصصی و

تکمیل یافته تر در این حوزه باشد و از طرف دیگر می تواند نمایانگر گوشه هایی از این واقعیت و پدیده اجتماعی در روستاها باشد که ممکن است تاکنون مورد غفلت مسئولین قرار گرفته است. زیرا هم محققین عمده تحقیقات حوزه اجتماعی بالاخص در حوزه خانواده توجه خود را بر روی مناطق شهری متمرکز کرده اند و هم اینکه عمده عنایت مسئولین در حوزه های اجتماعی و بالاخص آسیب های اجتماعی به مناطق شهری است. در عین حالیکه برخی عوامل زمینه ساز بروز آسیب های احتمالی اجتماعی می تواند در مناطق روستایی خراسان رضوی باشد و عدم توجه به آنها می تواند مسائل اجتماعی متعددی را برای روستاییان و شهرنشینان پدید آورد.

۴- سؤالات تحقیق

بطور کلی می توان گفت که اصلی ترین سوال تحقیق اینست که عوامل موثر بر افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی کدامند و پیامدها و اثرات این متغیر چیست که جهت نیل به این سوال اصلی نیاز است به سؤالات زیر نیز

پاسخ داد:

- ۱- آیا تفاوت معنی داری بین افزایش سن ازدواج دختران روستایی و شهری وجود دارد؟
- ۲- میزان و میانگین سن ازدواج پسران و دختران طی چندسال اخیر چگونه است؟
- ۳- آیا مدرنیزاسیون با ابعاد مختلف اقتصادی، صنعتی، اجتماعی، فرهنگی و آموزشی خود در افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی تاثیری داشته است؟
- ۱-۳- آیا مهاجرت مردان روستایی در افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی تاثیر گذار بوده است؟
- ۲-۳- آیا میزان و شیوع استفاده از وسایل ارتباط جمعی و رسانه های صوتی و تصویری باعث افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی شده است؟
- ۳-۳- آیا بیکاری جوانان روستایی تاثیری در افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی داشته است؟
- ۴-۳- آیا اعتیاد پسران روستایی باعث افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی شده است؟
- ۵-۳- آیا صنعتی شدن شهرها و ایجاد و توسعه شهرکهای صنعتی در نزدیکی روستاها در افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی تاثیری داشته است؟

۳-۶- افزایش استفاده از وسایل و تجهیزات مدرن کشاورزی تا چه حد باعث افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی شده است؟

۴- آیا پایگاه اقتصادی و اجتماعی خانواده های روستایی در افزایش یا کاهش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی موثر بوده است؟

۵- آیا نسبت فراوانی زنان و مردان روستایی (عدم توازن در سن ازدواج) باعث افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی شده است؟

۶- آیا موقعیت طبیعی و جغرافیایی روستاها در افزایش یا کاهش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی موثر بوده است؟

۷- بین افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی با میزان آسیب های فردی و اجتماعی چه رابطه ای وجود دارد؟

۸- آیا بین مجرد و متاهل بودن زنان روستایی و افزایش آسیب های فردی و اجتماعی رابطه ای وجود دارد؟

۵- روش تحقیق :

از آنجائیکه یک فصل خاص جهت بیان روش شناسی تحقیق مدنظر قرار گرفته است در اینجا فقط به کلیات روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش اکتفا می نمائیم.

روش عمده این تحقیق پیمایشی است که بواسطه استفاده از این روش که زیر مجموعه ای از روشهای کمی است می بایست تکنیکهای خاص آن را مدنظر قرار داد. عباراتی از تکنیکهای پژوهشی متناظر این روش که عبارتند از مشاهده، مصاحبه، بررسی کتابخانه ای و پیمایش از طریق پرسشنامه های مدون و ... استفاده خواهد شد.

بنابراین بطور کلی می توان گفت عمده تاکید این پژوهش بر استفاده از پیمایش در تحقیقات اجتماعی است تا از این طریق و با تکیه بر فنون خاص تحقیق مثل مصاحبه و پرسشنامه بتوان داده ها و اطلاعات و آمار متناسب با فرضیات و شاخصهای مورد نظر را از جامعه آماری کسب نمود و سپس براساس واقعیات و روش های خاص تحقیق این داده های جمع آوری شده از نمونه ها را به کل جامعه آماری تحقیق تعمیم داد و به گزاره ها و یا نظریات خاصی دست یافت و یا اینکه برخی فرضیات و گزاره های تحقیق را مورد سنجش و ارزیابی (رد یا تایید) قرار داد.

بخش اول:

کلیات تحقیق

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

مقدمه

که موجود کرد از عدم بنده را

ستایش خداوند بخشنده را

میل به همسرگزینی ازدواج از اولین، اصلی ترین و مهمترین نیازهای جامعه بشری در تمام قرون بوده است و به استناد مدارک مردم شناسی همواره بشر دغدغه همسرگزینی ازدواج را داشته است.

باتوجه به اینکه ازدواج یک پدیده فرهنگی اجتماعی است لذا در گذرگاه تاریخ همواره دچار تغییرات و تحولات اجتماعی مختلفی بوده و هست.

نگاهی تاریخی به انواع ازدواج (ربایشی، خرید همسر، موقت، مبادله ای، تنظیم شده، خصوصی، آزمایشی، دوستانه و...) نشانگر تاثیر پذیری ازدواج و همسرگزینی از محیط فرهنگی اجتماعی بوده است.

در همین راستا سن ازدواج هم به عنوان یکی از مسائل مهم در ازدواج در طول تاریخ بر اساس شرایط خاص اجتماعی و فرهنگی اقتصادی و حتی سیاسی در معرض تغییر بوده که این موضوع نقش و تاثیر مهمی در سایر مسائل اجتماعی و فرهنگی خانواده ها و نهایتاً جامعه داشته است.

شرایط جدید اجتماعی و فرهنگی بالاخص تغییرات صنعتی و اقتصادی عصر حاضر خود دلیل مهمی در تغییر و افزایش سن ازدواج بوده است که در این تحقیق قصد داریم متغیرها و دلایل اصلی تحولات سن ازدواج را در مناطق روستایی مورد بررسی قرار دهیم که در این مسیر نیاز به مشاهدات و مطالعه میدانی و تجربی هستیم که بتوانیم آمار و داده های متقن ارائه نمائیم.

این تحقیق مشتمل بر ۵ بخش است: بخش اول کلیات تحقیق، بخش دوم مبانی نظری تحقیق، بخش سوم روش شناسی تحقیق، بخش چهارم یافته های تحقیق بخش پنجم نتیجه گیری و پیشنهادات

۱- طرح مساله

بررسی پدیده های اجتماعی مثل خانواده و ازدواج از جمله مباحث مهم در جامعه شناسی خانواده است. در جامعه شناسی خانواده به عنوان شاخه ای از علوم اجتماعی مسایلی چون تغییرات ساختی و کارکردی در این نهاد اجتماعی، نظم موجود و ارزشها و هنجارهای حاکم بر فضای خانواده، تحولات تاریخی آن همسرگزینی و عوامل موثر بر آن، سن و میزان ازدواج، ارتباط ازدواج با متغیرهای مختلف و... مورد مطالعه و بررسی قرار می گیرد. در این میان پدیده ازدواج و عوامل و شرایط موثر بر آن از جمله مهمترین دغدغه های جامعه شناسان و محققین رشته های علوم اجتماعی است.

ازدواج بعنوان یک واقعه اجتماعی متأثر از شرایط و پدیده های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و... موجود در جامعه است و همواره بدلیل اجتماعی بودن آن از طرف جامعه با اعمال محدودیت ها و ممنوعیت هایی روبرو بوده است. بطوریکه در گذشته قیودی چون ازدواجهای درون گروهی و درون نژادی وجود داشت و اکنون قیود دیگری از قبیل تحصیل، شغل، درآمد، اعتبار خانوادگی، نزدیکی مکان، همجواری فکری و... جای آن را گرفته است. نهایتاً این محدودیت ها سبب شده در جوامع جدید (خصوصاً جوامع صنعتی و بعضاً کشورهای در حال توسعه) سن ازدواج زنان و مردان به میزان زیادی افزایش یابد.

اگر در گذشته و در جوامع سنتی بلوغ جنسی و عاطفی افراد تقریباً با بلوغ اقتصادی و اجتماعی آنها بطور همزمان رخ می داد و افراد قادر بودند تا با حرفه آموزی در خانواده و کمک از حمایت های مالی و عاطفی خانواده گسترده خود، در اوان جوانی اقدام به تشکیل خانواده و انتخاب همسر نمایند، امروزه بلوغ اقتصادی و اجتماعی دیررس شده و ممکن است سالها از بلوغ جنسی و عاطفی جوانان بگذرد اما هنوز توان اقتصادی و اجتماعی لازم برای ازدواج را بدست نیاورده باشند. در اینصورت جوانان پا به سن گذاشته عملاً قادر به همسرگزینی نبوده و سن ازدواج افزایش می یابد و نیز از میزان عمومیت و پیش رسی ازدواج کاسته شده که نهایتاً پیامدهای زیانبار اخلاقی و اجتماعی روانی برای افراد و جامعه به همراه خواهد داشت.

در ایران نیز که کشوری در حال گذار از وضعیت سنتی به صنعتی بوده محدودیت های موجود در راه ازدواج جوانان به اشکال مختلف خود را نمایان ساخته و چون سدی محکم در برابر خواسته های جوانان مقاومت می کنند.

یکی از این پیامدها تحولات جمعیتی است. مسئله مهم دیگر در این رابطه افزایش جمعیت شهرنشینی می باشد

آمارها نشان می دهد که جمعیت کشور و جمعیت جوان بالاخص طی دهه های اخیر روند روبه رشدی داشته و نیازها و مطالبات این قشر نیز به همین موازات افزایش یافته است، لیکن عمده ترین این مطالبات بالاخص ازدواج، اشتغال و مسکن برآورد نشده است.

بررسی تغییرات میانگین سن در اولین ازدواج دختران و پسران در طی دوره زمانی ۱۳۴۵ تا ۱۳۸۱ نشان می دهد که متوسط سن ازدواج در مردان از ۲۵ سال به ۲۷ سال و در زنان از ۱۸ سال به ۲۴ سال افزایش یافته است. در این آمار سن ازدواج مردان در مناطق روستایی در سال ۱۳۴۵ برابر با ۲۴/۴ سال بوده که در سال ۱۳۸۱ حدود ۲۵/۵ برآورد شده است و این در حالیست که متوسط سن در اولین ازدواج دختران روستایی در سال ۱۳۴۵ برابر با ۱۷/۹ بوده که در سال ۱۳۸۱ به حدود ۲۳ سال رسیده است. یعنی حدود ۶ سال سن ازدواج دختران روستایی افزایش یافته است.

آمار فوق نشانگر این است که سن ازدواج دختران روستاهای خراسان رضوی افزایش یافته و این مسئله نگران کننده است. بررسی و شناخت عوامل موثر در این خصوص و همچنین کسب آمار دقیق و قابل اعتماد از این وضعیت تا حد زیادی می تواند به تنظیم برنامه های پیشگیری از این آسیب و کاهش معضلات ناشی از آن کمک کند.

احتمال بروز معضلات و آسیبهای اجتماعی متاثر از افزایش سن ازدواج دختران روستایی در جامعه زیاد است، بعنوان مثال ازدواج این دختران با افراد میانسال و پیر تبعات مختلف اجتماعی و فرهنگی برای جامعه و خانواده ها بدنبال دارد که در جای خود به آن خواهیم پرداخت. لذا این پژوهش در تلاش است ضمن شناخت دلایل افزایش سن ازدواج دختران روستاهای خراسان رضوی و میزان شیوع آن به ارائه راهکارهای لازم جهت مقابله با آن و جلوگیری از آسیب های اجتماعی ناشی از آن پردازد.

بنابراین بررسی دلایل افزایش سن ازدواج دختران روستاهای خراسان رضوی در مناطق مختلف و ارائه راهکارهایی برای رفع آن مهمترین سؤال این پژوهش است که در این تحقیق بدنبال پاسخگویی به آن هستیم. ضمن اینکه این موضوع سئوالات دیگری را بدنبال خواهد داشت که در جایگاه خود به آن خواهیم پرداخت.

۲- اهمیت و ضرورت تحقیق:

ازدواج واقعه ای اجتماعی، زیستی و فرهنگی است که بدلیل نقش بنیادین آن در تشکیل خانواده از اهمیت بسزایی برخوردار است، بطوریکه پابندگی گروه و زندگانی کمی و کیفی نسلهای متوالی به ازدواج بستگی دارد. ازدواج یکی از ارزشهای اجتماعی است که جهت انجام وظایف نهاد خانواده یعنی تولید نسل، تربیت و پرورش کودکان، انتقال فرهنگ، رفع نیازهای عاطفی، ایجاد نظم در روابط افراد و... شکل گرفته است. ازدواج یکی از وقایع مهم و حیاتی در زندگی افراد جامعه محسوب می شود که از جنبه های گوناگون دارای اهمیت است. بدون شک ازدواج یکی از مراحل مهم در مسیر تکامل زندگی فردی و اجتماعی است که اهمیت آن در مسائل اعتقادی و دینی نیز جایگاه خاصی دارد و توصیه های اخلاقی فراوانی در خصوص لزوم اقدام به آن در متون اسلامی دیده می شود. یکی از مسائل مهم در واقعه ازدواج بحث سن ازدواج است. هر جامعه ای در مورد شکل و ابعاد پیوند جنسی قوانین دارد و سن شروع ازدواج نیز تابع این قوانین است که معمولاً در کشورهای مختلف بین ۱۳ تا ۱۷ سال متغیر است.

اگرچه در گذشته سن قانونی در ایران ۱۳ سال برای دختران و ۱۵ سال برای پسران بوده است لیکن حقیقتاً سن معین و قطعی شده ای را در خصوص ازدواج نمی توان پیشنهاد کرد. زمان ازدواج به منظور ایجاد رابطه زناشویی معمولاً سن بلوغ است به شرطی که در آن مسائل مختلف اجتماعی و فرهنگی مورد توجه قرار گیرد. لیکن هنگامی که سن ازدواج در جامعه افزایش یابد این خود نشانه بروز نوعی مساله اجتماعی (Social problem) است که نیاز به بررسی و تحلیل دارد. الگوی سنی ازدواج در ایران در خصوص نسبت سن مرد و زن براساس باور مردم این است که شوهر باید از زن بزرگتر و میزان تفاوت سن از ۵ تا ۱۰ سال را لازم می دانند.

افرادی که در سنین بزرگسالی ازدواج می کنند خود را از برخی نعمتها و عنایات محروم می دارند و حتی غرامت این تاخیر را به از دست دادن سلامت جسم و روان خود باید پردازند. ضمن اینکه احتمال وقوع و افزایش نابسامانیهای اجتماعی در جامعه افزایش می یابد. برخی از دلایل بالا رفتن سن ازدواج در ایران را احتمالاً می توان در مسائل مالی و اقتصادی مشکلات اجتماعی و فرهنگی، عدم اطمینان و اعتماد در جامعه شهرنشینی، مهاجرت، بیکاری و... یافت. ضمن اینکه بین سن ازدواج، سواد، تحصیلات، قومیت، محل سکونت، پایگاه اقتصادی اجتماعی نیز رابطه تنگاتنگی وجود دارد. با توجه به اهمیت مساله افزایش سن ازدواج بعنوان یک مسئله اجتماعی و با عنایت به اینکه:

۱- پژوهشهای کاربردی خاصی در جهت تعیین نمودن وضعیت آماری سن ازدواج در مناطق مختلف شهری و روستایی کشور صورت نگرفته است.

۲- بررسی دلایل و عوامل مختلف در افزایش سن ازدواج در شرایط کنونی روستاها می تواند دیدگاه تازه ای در خصوص اجرای برنامه های مختلف (توسعه روستایی) اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی و... به مسئولین ارائه نمایند.

۳- در بررسی مسائل اجتماعی و آسیب ها و انحرافات موجود می بایست عوامل و ریشه های بنیادین مسئله را مدنظر قرار داد. عبارتی بررسی و تحلیل وضعیت ازدواج به عنوان یک مرحله در زندگی و عوامل افزایش یا کاهش سن ازدواج به عنوان عاملی زمینه ای و تاثیرگذار در بروز یا کاهش آسیب ها موضوع مهم و قابل توجهی محسوب می شود.

ضروری است که در یک پروژه تحقیقی علمی و روشمند به توصیف وضعیت سن ازدواج دختران، افزایش و علل و پیامدهای آن پرداخته شود و راهکارهای مناسب جهت مقابله با آن ارائه شود.

۳- اهداف تحقیق

الف: اهداف اصلی (کلی)

هدف کلی این تحقیق بررسی وضعیت موجود سن ازدواج دختران روستاهای خراسان رضوی و شناخت دلایل و عوامل افزایش سن ازدواج آنها، پیامدهای این مساله در بروز یا افزایش سایر آسیب های اجتماعی و همچنین ارائه راهکارهای عملیاتی مناسب برای رفع این معضل است.

ب: اهداف جزئی (فرعی)

جهت نیل به هدف کلی تحقیق لازم است برخی متغیرهای دیگر بررسی و تاثیر آنها در رابطه با افزایش سن ازدواج مدنظر قرار گیرد در این پژوهش در کنار نیل به هدف کلی تحقیق برخی اهداف جزئی و فرعی نیز مدنظر است. این اهداف عبارتند از:

۱- بررسی وضعیت سن ازدواج در سطح کشور طی سال های اخیر.

۲- شناخت سن ازدواج در بین مردان و زنان.

۳- مشخص نمودن وضعیت و آمار واقعی و قابل اعتماد ازدواج و سن ازدواج در میان زنان و دختران روستایی و روند تغییرات آن طی سال های اخیر.

۴- تعیین میزان دخترانی که در سن ازدواج قرار دارند یا سن ازدواج آنها گذشته لیکن هنوز ازدواج نکرده اند.

۵- بررسی میزان تفاوت بین سن ازدواج دختران روستایی و شهری خراسان رضوی.

۶- بررسی رابطه بین متغیرهای مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... با میزان کاهش یا افزایش سن ازدواج.

از جمله:

الف: بررسی میزان تاثیر مدرنیزاسیون در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن در افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی

ب- شناخت رابطه پایگاه اقتصادی اجتماعی خانواده ها با میزان سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

ج: بررسی رابطه بین میزان مهاجرت از روستا و افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

د: بررسی رابطه بین صنعتی شدن و ایجاد شهرکهای صنعتی نزدیک روستاها و افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

ه: بررسی رابطه بین موقعیت طبیعی و جغرافیایی روستا و کاهش یا افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

و: بررسی رابطه بین میزان توازن جنسی موجود در روستاها با میزان افزایش یا کاهش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

ز: بررسی رابطه بین توسعه و آبادانی روستا(وضعیت راهها، ارتباطات، امکانات رفاهی و...) با میزان سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

ح: بررسی رابطه بین میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی و مدرن و افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

ط: بررسی وضعیت اشتغال و بیکاری جوانان(مرد) روستایی با میزان کاهش یا افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

ی: بررسی رابطه بین قوانین موجود در خصوص سن ازدواج و کاهش یا افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی.

۷- شناخت آسیب های اجتماعی ناشی از افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی از جمله:

الف: بررسی رابطه بین انحرافات جنسی و افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی

ب: بررسی رابطه بین آسیب های روحی و روانی از جمله افسردگی با افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی

ج: بررسی رابطه بین افزایش آسیب های فردی از جمله خودکشی و افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی

ج: اهداف کاربردی (کاربردهای تحقیق)

اولین هدف کاربردی این تحقیق می تواند کمک به جمع آوری و کسب آمار دقیق، علمی و به روز و قابل اعتماد سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی برحسب موقعیت جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و... آنها باشد. در ارائه این هدف می توان از آمار بدست آمده بعنوان یک زمینه و ابزار مناسب جهت برنامه ریزی (روستایی) و تغییر نوع نگاه کارگزاران دولتی و غیردولتی به مناطق روستایی استفاده نمود.

ضمن اینکه با شناخت عوامل و دلایل موثر در افزایش سن ازدواج و تعیین راهکارهای مقابله با آنها می توان از طریق اطلاع رسانی مناسب و کامل اولاً آگاهی خانواده ها را از این پدیده و اثرات ناشی از آن در بین خانواده و جامعه افزایش داد.

ثانیاً: از بسیاری از معضلات و آسیب های اجتماعی احتمالی که در جامعه فرا روی این پدیده است و برای دولت و مردم هزینه های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... دارد پیشگیری نمود. نهایتاً اینکه این پژوهش می تواند بعنوان یک کار

بدیع و تازه در این حوزه از جامعه شناسی خانواده از طرفی بعنوان یک پایه تحقیقاتی برای انجام مطالعات تخصصی و

تکمیل یافته تر در این حوزه باشد و از طرف دیگر می تواند نمایانگر گوشه هایی از این واقعیت و پدیده اجتماعی در روستاها

باشد که ممکن است تاکنون مورد غفلت مسئولین قرار گرفته است. زیرا هم محققین عمده تحقیقات حوزه اجتماعی

بالاخص در حوزه خانواده توجه خود را بر روی مناطق شهری متمرکز کرده اند و هم اینکه عمده عنایت مسئولین در حوزه

های اجتماعی و بالاخص آسیب های اجتماعی به مناطق شهری است. در عین حالیکه برخی عوامل زمینه ساز بروز آسیب

های احتمالی اجتماعی می تواند در مناطق روستایی خراسان رضوی باشد و عدم توجه به آنها می تواند مسائل اجتماعی متعددی را برای روستاییان و شهرنشینان پدید آورد.

۴- سؤالات تحقیق

بطور کلی می توان گفت که اصلی ترین سوال تحقیق اینست که عوامل موثر بر افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی کدامند و پیامدها و اثرات این متغیر چیست که جهت نیل به این سوال اصلی نیاز است به سؤالات زیر نیز پاسخ داد:

- ۱- آیا تفاوت معنی داری بین افزایش سن ازدواج دختران روستایی و شهری وجود دارد؟
- ۲- میزان میانگین سن ازدواج پسران و دختران طی چندسال اخیر چگونه است؟
- ۳- آیا مدرنیزاسیون با ابعاد مختلف اقتصادی، صنعتی، اجتماعی، فرهنگی و آموزشی خود در افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی تاثیری داشته است؟
  - ۳-۱- آیا مهاجرت مردان روستایی در افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی تاثیر گذار بوده است؟
  - ۳-۲- آیا میزان و شیوع استفاده از وسایل ارتباط جمعی و رسانه های صوتی و تصویری باعث افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی شده است؟
  - ۳-۳- آیا بیکاری جوانان روستایی تاثیری در افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی داشته است؟
  - ۳-۴- آیا اعتیاد پسران روستایی باعث افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی شده است؟
  - ۳-۵- آیا صنعتی شدن شهرها و ایجاد و توسعه شهرکهای صنعتی در نزدیکی روستاها در افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی تاثیری داشته است؟
  - ۳-۶- افزایش استفاده از وسایل و تجهیزات مدرن کشاورزی تا چه حد باعث افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی شده است؟
- ۴- آیا پایگاه اقتصادی و اجتماعی خانواده های روستایی در افزایش یا کاهش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی موثر بوده است؟

۵- آیا نسبت فراوانی زنان و مردان روستایی (عدم توازن در سن ازدواج) باعث افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی شده است؟

۶- آیا موقعیت طبیعی و جغرافیایی روستاها در افزایش یا کاهش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی موثر بوده است؟

۷- بین افزایش سن ازدواج دختران روستایی خراسان رضوی با میزان آسیب های فردی و اجتماعی چه رابطه ای وجود دارد؟

۸- آیا بین مجرد و متأهل بودن زنان روستایی و افزایش آسیب های فردی و اجتماعی رابطه ای وجود دارد؟

۵- روش تحقیق :

از آنجائیکه یک فصل خاص جهت بیان روش شناسی تحقیق مدنظر قرار گرفته است در اینجا فقط به کلیات روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش اکتفا می نمائیم.

روش عمده این تحقیق پیمایشی است که بواسطه استفاده از این روش که زیر مجموعه ای از روشهای کمی است می بایست تکنیکهای خاص آن را مدنظر قرار داد. عباراتی از تکنیکهای پژوهشی متناظر این روش که عبارتند از مشاهده، مصاحبه، بررسی کتابخانه ای و پیمایش از طریق پرسشنامه های مدون و ... استفاده خواهد شد.

بنابراین بطور کلی می توان گفت عمده تاکید این پژوهش بر استفاده از پیمایش در تحقیقات اجتماعی است تا از این طریق و با تکیه بر فنون خاص تحقیق مثل مصاحبه و پرسشنامه بتوان داده ها و اطلاعات و آمار متناسب با فرضیات و شاخصهای مورد نظر را از جامعه آماری کسب نمود و سپس براساس واقعیات و روش های خاص تحقیق این داده های جمع آوری شده از نمونه ها را به کل جامعه آماری تحقیق تعمیم داد و به گزاره ها و یا نظریات خاصی دست یافت و یا اینکه برخی فرضیات و گزاره های تحقیق را مورد سنجش و ارزیابی (رد یا تایید) قرار داد.

www.kandooch.com

بخش دوم:

مبانی نظری تحقیق

www.kandooch.com

www.kandooch.com

www.kandooch.com

www.kandooch.com

در این بخش قصد داریم با مفاهیم و متغیرهای نظری تحقیق در جامعه شناسی خانواده آشنا شویم و محدوده تئوریک مفاهیمی از جمله ازدواج، خانواده، آسیب های اجتماعی، سن ازدواج و... را معین نمایند.

ارائه تئوریه‌ها و رهیافت های نظری جامعه شناختی و روانشناختی بعنوان یک مدل فکری و منطقی می تواند ما را در توصیف و تجزیه و تحلیل موضوع تحقیق یاری نماید که در این فصل قصد آنرا داریم از مدل های نظری مطرح و علمی در حوزه جامعه شناسی که در تحلیل مسائل خانواده و ازدواج بکار رفته اند استفاده نمائیم.

ضمناً بررسی تاریخی موضوع تحقیق و همچنین مقایسه بین کشورهای مختلف و همچنین سابقه موضوع در دین مبین اسلام از جمله مباحث مورد نظر در این فصل می باشد. نهایتاً اینکه با توجه به بررسی نظرات و تئوریه‌های مختلف در پایان به یک چارچوب تئوریک مشخص با متغیرهای خاص در تحلیل پدیده سن ازدواج دست خواهیم یافت تا براساس آن فرضیات و شاخصهای بررسی موضوع را در یک مدل تحلیلی ارائه و مورد بررسی مشاهده قرار دهیم:

فصل اول:

مفاهیم و تعاریف

۱- نهاد خانواده

الف: تعریف خانواده

«خانواده عبارتست از گروهی از افراد (۲ نفر یا بیشتر) که میان آنها روابط خویشاوندی برقرار است و در مکانی واحدی زیست می کنند. عبارت دیگر خانواده سازمان یا اجتماعی است که مبتنی بر روابط خویشاوندی (سببی و نسبی) می باشد...» (وثوقی و نیک خلق، ۱۳۷۲، ۱۶۱).

به تعبیر دیگر خانواده متشکل از پدر و مادر و فرزندان است که برحسب رابطه نسبی (خونی) یا سببی (زناشویی) در یک مکان واحد زندگی می کنند. بدین معنی خانواده با خانوار (که یک واحد آماری متشکل از افرادی است که زیر یک سقف و دور یک سفره غذا می خورند یعنی هزینه اقتصادی و اقامتگاه مشترک دارند) متفاوت است چرا که در خانوار وجود روابط خویشاوندی الزامی نیست از اینرو هر خانواده ای خانوار است اما هر خانواری خانواده نیست.

ب: انواع خانواده

خانواده را با توجه به ملاکهای متفاوتی تقسیم بندی کرده اند (محسنی، ۱۳۷۰) که مهمترین آنها به شرح زیر می باشند:

-براساس وسعت ابعاد خانواده:

۱- خانواده هسته ای (مرکب از زن و شوهر و فرزندان ازدواج نکرده اند)

۲- خانواده گسترده (مرکب از پدر و مادر و فرزندان ازدواج کرده و نیز مادربزرگ و پدر بزرگ و عمه و عمو و خاله و

دایی)

-بر اساس شیوه ازدواج:

۱- تک همسری (ازدواج یک مرد با یک زن)

۲- چند شوهری (ازدواج یک زن با چند مرد)

-بر اساس نحوه انتخاب همسر:

۱- درون همسری (الزام به انتخاب همسر از درون گروه یا طبقه اجتماعی و یا گروه نژادی و مذهبی)

۲- برون همسری (تاکید بر انتخاب همسر از خارج گروه).

-بر اساس مرکز ثقل قدرت:

۱- پدر سالار (قدرت اصلی و تسلط بر امور خانواده بدست مردان است).

۲- مادر سالار (زن نیرو و قدرت اصلی را در خانواده دارد).

۳- تساوی گرا (قدرت بین زن و مرد بطور مساوی تقسیم می گردد).

-بر اساس منشا و نسبت:

۱- پدر تبار (نسبت فرزندان از طریق مردان تعیین می شود).

۲- مادر تبار (نسبت فرزندان از طریق زنان تعیین می شود).

۳- دو تبار (نسبت فرزندان از هر دو سو تعیین می گردد).

-بر اساس محل اقامت:

۱- پدر مکان (زن پس ازدواج در خانواده یا محل سکونت مرد اقامت می کند).

۲- مادر مکان (مرد پس ازدواج در خانواده یا محل سکونت زن اقامت می کند).

۳- نومکان (مرد و زن پس از ازدواج در مکانی دور از خانواده های خود اقامت می کند).

-بر اساس شکل خانواده:

۱- جهت یابی (خانواده ای کودک در آن دنیا آمده و رشد می کند).

۲- فرزند زایی (خانواده ای که فرد با ازدواج خود آن را تشکیل می دهد).

بطور کلی می توان چنین اظهار نظر کرد که شکل خانواده ها در قدیم بصورت گسترده، چند همسری، درون همسری، پدر سالار و پدر مکان بوده اند در حالیکه در جوامع جدید (خصوصاً کشورهای صنعتی و توسعه یافته و در مراکز شهری بزرگ) خانواده ها عمدتاً هسته ای، تک همسری، برون همسری، تساوی گرا و نومکان هستند.

ج: کارکردهای خانواده:

همانگونه که گفته شد خانواده به عنوان یک نهاد اجتماعی توسط جامعه شناسان مورد بررسی قرار می گیرد. لازم به نظر می رسد جهت فهم دقیقتر اهمیت و کارکردهای نهاد خانواده به معنای جامعه شناختی نهاد اجتماعی نظری بیفکنیم:

نهاد اجتماعی مجموعه ای از الگوهای رفتاری است که به منظور برآورده ساختن نیازهای انسانی بوجود می آید. فردی که بدنیا می آید این شیوه های اعمال و افکار را در مقابل خود ساخته و پرداخته می بیند و آنها خود را کم و بیش به افراد تحمیل می کنند. به تعبیری ساده تر انسانها و جوامع انسانی جهت تداوم حیات خود نیازمند برآورده ساختن برخی از نیازهای زیستی و اجتماعی هستند. (نیاز به خوراک، مسکن، آموزش و تولید مثل و...)

جوامع انسانی جهت بر طرف کردن این نیازها الگوها و شیوه های رفتاری خاص را بوجود می آورند و از طریق آنها ضمن تنظیم امور به حیات خود تداوم می بخشد. مثلاً انسانها جهت انتقال ارزشها، هنجارها، مهارتها و دانسته های خود به نسل جدید نیازمند یکسری شیوه ها و الگوهای رفتاری، نقشها و پایگاه های اجتماعی، روابط متقابل و ارزشها و هنجارها دست می زنند که این موارد عمدتاً جنبه ذهنی و آرمانی دارند. (نهاد آموزش)

همچنین نهادهای اجتماعی فضای فیزیکی خاص را اشغال نکرده و دارای اعضای ویژه ای نیستند بلکه نهادها، دارای طرفداران و پیروانی هستند که با نقشهای اجتماعی خود به الگوهای رفتاری و ارزشهای عمومی تعیین شده توسط هر نهاد در قالب سازمانها و موسسات اجتماعی عینیت می بخشد. بدین معنی که هر نهاد دارای تعدادی از سازمانهایی است که افراد جامعه توسط آنها به هنجارهای آن عمل می کنند. (ریاحی، ۱۳۷۴، ۲۰-۱۶).

بنابراین روی هم رفته می توان نهاد را سیستم سازمان یافته ای از روابط اجتماعی دانست که در بردارنده ارزشها و رویه های عمومی معینی بوده و نیازهای اساسی جامعه را برآورده می سازد. اما جامعه شناسان نهادها را نظر به اهمیت کارکردها و قدمت آنها به دو دسته اصلی و (نخستین) و فرعی (ثانویه) تقسیم می کنند. بدین معنی که نهادهای نخستین نهادهایی هستند که برای رفع نیازهای انسانی و بقای جامعه ضرورت تام دارند و بدون آنها جامعه به هیچ وجه قادر به ادامه حیات نیست و از اینرو جهانی و عام هستند و در واقع وجود این نهادها برای ادامه حیات انسانها ضروری و حتمی است.

جامعه شناسان پنج نهاد اصلی را مشخص کرده اند: **نهاد اقتصاد** (تامین کننده نیازهای معیشتی)، **نهاد آموزش** (انتقال دهنده ارزشها و هنجارها و مهارتها و دانسته ها از نسلی به نسل دیگر)، **نهاد سیاست** (تامین کننده نظم و امنیت و تدارک شرایط استفاده شروع از قدرت)، **نهاد خانواده** (تامین کننده نیاز به تولیدنسل و اجتماعی کردن کودکان)، **نهاد مذهب** (پاسخگوی نیازهای معنوی و روحی بشر). هر کدام از این پنج نهاد اصلی دارای ضرورت، قدمت و عمومیت اند. اما نهادهای ثانوی بنابر توافق و نیاز افراد در یک مقطع زمانی خاص پدید می آیند و هرگاه ضرورت وجودی آنها از بین رفت خود آنها نیز از بین خواهند رفت؛ سازمانهای ورزشی، تفریحی، تجاری و... از این جمله اند.

خانواده یک نهاد اجتماعی نخستین است که جهت تداوم و بقای جامعه ضرورت و حتمیت داشته و نهادهای جهانی و عمومیت یافته است یعنی در تمامی جوامع بشری از نخستین روز حیات اجتماعی، نهاد خانواده (البته با اشکال و صور مختلف) وجود داشته است و در آینده نیز (با اشکال جدیدتر) تداوم خواهد یافت. اما باید دید خانواده دارای چه اهمیت و کارکردی است که بعنوان یک نهاد نخستین معرفی شده است.

در اهمیت خانواده همین بس که بگوییم خانواده شالوده و بنیان حیات اجتماعی بشر محسوب می گردد و بعنوان یک عامل واسط، موجود انسانی را که در بدو تولد از لحاظ زیستی به مثابه یک حیوان است در پرتو تعالیم و ارزشهای رایج جامعه به یک موجود اجتماعی و فرهیخته تبدیل می کند، بدین معنی که ارزشها و هنجارهای جامعه از فیلتر خانواده به کودک منتقل شده و کودک بطور آگاهانه و یا ناآگاهانه در معرض ارزشها و هنجارهای رایج در جامعه خود قرار می گیرد.

شخصیت کودک در خانواده شکل می گیرد و ارزش و پایگاه اجتماعی یک فرد تا حدود زیادی در ارتباط با پایگاه خانوادگی اش سنجیده می شود. برای تکمیل بحث اهمیت خانواده به ناگزیر باید به کارکردها و وظایف خانواده اشاره کنیم.

برای خانواده کارکردهای متفاوت و متعددی را بر شمرده اند که البته با پیدایش تحولات اقتصادی و اجتماعی و رشد صنعت و شهرنشینی، برخی از این کارکردها خصوصا در جوامع صنعتی دستخوش تغییر شده و یا از بین رفته اند، بطور مثال در گذشته خانواده یک واحد تولیدی محسوب می شد و همه اعضا در تولید نیازهای خانواده بطور مستقیم شرکت داشتند، و فرزندان هم در درون خانواده حرفه آموزی کرده و بعد از ازدواج با سکونت در خانه پدری تشکیل خانواده گسترده می دادند. اگرچه در برخی از اجتماعات روستایی و عشایری امروز، این وضع هنوز حاکم است اما عمدتاً خانواده دیگر یک واحد تولیدی نیست، بیشتر یک واحد مصرفی است و کارها در خارج از خانه صورت می گیرد، مرد و زن در خارج از خانه کار می کنند و فرزندان بیشتر جنبه مصرف کننده دارند و بر خلاف فرزندان روستائیان و عشایر که فرزندان نه تنها سرمایه بر نیستند بلکه سرمایه زان نیز هستند. از دیگر کارکردهای تغییر یافته خانواده می توان به کارکرد آموزش اشاره کرد بدین معنی که در جوامع گذشته دانشها و ارزشهای جامعه توسط خانواده و اعضای آن (خصوصاً پدر بزرگها و مادر بزرگها) به فرزندان منتقل می شد چرا که ساختار جامعه و مشاغل موجود در آن از تنوع و تعداد فراوانی برخوردار نبوده و تحرک شغلی اندک (پسران پی شغل پدران را می گرفتند) به پدران اجازه می داد تا به فرزندان خود حرفه ای را جهت تامین معاش بیاموزند اما امروزه نظر به تنوع و گستردگی ساختارهای اقتصادی و اجتماعی و رشد میزان تحرک شغلی، فرزندان ناگزیرند برای آموختن علم و حرفه ای مناسب، به سازمانها و نهادهای خارج از خانواده مراجعه کنند (نهاد آموزش و سازمانهای مدرسه و دانشگاه و...).

بدین ترتیب ملاحظه می گردد که خانواده خلع سلاح شده و از آن اقتدار و تمامیت گذشته خود فاصله گرفته است خصوصا با پیدایش وسایل ارتباط جمعی و تاثیر پیامدهای آن بر شخصیت و رفتار خانواده این نکته سبب بدینی برخی از اندیشمندان شده و آنها را به این سمت سوق داده که خانواده در آینده از بین خواهد رفت چرا که کارکردهای آن توسط

سایر سازمانها و نهادهای اجتماعی انجام می شود.

اما حتی اگر تمام این کارکردها از خانواده گرفته شود باز هم برخی از وظایف اساسی به عهده خانواده است که هیچ نهاد دیگری توان برآورده ساختن آن را ندارد. در زیر به برخی از مهمترین کارکردهای خانواده اشاره می کنیم:

۱- تولید مثل؛ کارکرد مهم و ویژه خانواده است. برای اینکه جامعه باقی بماند و باید وسایل و رویه هایی در اختیار داشته باشد تا جایگزینی اعضا از طریق تولد را تضمین کند. اصلی ترین، مشروع ترین و رایج ترین این وسایل و رویه ها نهاد خانواده است که با ازدواج قانونی و شرعی یک مرد و زن، نسل جدید بدنیا آمده و جامعه تداوم می یابد. (نظام جایگزینی)

۲- انجام روابط جنسی و تنظیم و مشروعیت بخشیدن به تمایلات جنسی توسط خانواده صورت می گیرد.

۳- حمایت و مراقبت مالی و روحی و اجتماعی از کودکان به ویژه تا زمانی که به بلوغ زیستی نرسیده اند.

۴- حمایت و مراقبت از سالخوردهگان و ناتوانان.

۵- دادن پایگاه اجتماعی و ایجاد هویت اجتماعی برای افراد (هر فرد بسته به ارزش و پایگاه و منزلتی که خانواده اش در جامعه دارد، توسط افراد آن جامعه ارزش گذاری می شود=نقش و پایگاه انتصابی)

۶- پاسخ به نیازهای عاطفی و روانی اعضای خانواده

۷- حمایت و ارشاد اعضای خانواده (حتی پس از ازدواج فرزندان، خانواده پدری حاضر به حمایت اقتصادی و عاطفی از آنها بود. و در موارد مورد نیاز وظیفه ارشادی و هدایت آنها را نیز به عهده می گیرد.)

۸- اجتماعی کردن کودک؛ خانواده به عنوان میانجی و عامل واسط در اجتماعی کردن افراد و همنوایی عمیق آنها به

هنجارهای اجتماعی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. به تعبیر واضحتر کودک در درون خانواده با ارزشها و هنجارهای

جامعه آشنا می شود. آشنایی سطحی و ظاهری با هنجارهای جامعه و به اجرا در آوردن آنها (جامعه پذیری) و یا پذیرش

عمیق و درونی این هنجارها و سازگاری با آنها (فرهنگ پذیری) در بطن نهاد خانواده صورت می گیرد. والدین ممکن است

بصورت آگاهانه یا ناآگاهانه ارزشها و هنجارهای جامعه خود را به کودکان بیاموزند و از این طریق به شکل گیری و

شخصیت او کمک نمایند. نوع اجتماعی شدن کودک در خانواده با توجه به فضای درونی خانواده-تأثیری بس شگرف در

رشد شخصیت افراد و نیز کمک به نظم و امنیت اجتماعی خواهد گذاشت چرا که نظم اجتماعی در جامعه هنگامی برقرار

خواهد شد که افراد «جامعه پذیر» و ترجیحاً «فرهنگ پذیر» شده باشد و این کار عمدتاً توسط خانواده صورت می گیرد.

موارد مذکور برخی از مهمترین کارکردهای خانواده در جوامع امروزی است اما می توان به چند مورد دیگر از کارکردهای خانواده اشاره کرد که امروز یا از بین رفته اند و یا عمدتاً در میان اجتماعات روستایی و عشایری رایجند؛
- خانواده به عنوان یک واحد اقتصادی (اعضای خانواده نیازهای اقتصادی خودشان را در چارچوب خانواده و مزرعه و مرتع بر آورده می ساختند).

- خانواده به عنوان یک واحد آموزشی (کودکان در درون خانواده به آموختن دانش و مهارت لازم برای امرای مشاغل در آینده می پرداختند)

- خانواده به عنوان انتخاب کننده همسر برای فرزندان (والدین و بزرگترها فامیل به هنگام انتخاب همسر برای فرزندان خود نقش اساسی و محوری را بازی می کردند. در واقع ازدواج دو فرد به مثابه پیوند اصلی بین گروه خانوادگی بود).

- خانواده به عنوان یک کانون عاطفی (اعضای خانواده در ایام فراغت از کار، بدور هم جمع شده و با تماسهای مستقیم و چهره به چهره و نقل گفتگو در باب مسائل مختلف، پیوندهای عاطفی و روحی خود را مستحکم می کردند. امروزه پیدایی وسایل ارتباطی نظیر رادیو و تلویزیون و مطبوعات و نیز مراکز تفریحی خارج از خانه، افراد یک خانواده را تا حد زیادی از هم دور کرده است).

د: نقش خانواده در انتخاب همسر

دو شیوه اصلی برای گزینش همسر وجود دارد؛ **نخستین روش** بر پایه انتخاب آزادانه دو طرف و مبتنی بر عشق و علاقه دو فرد به یکدیگر است. اما در **روش دوم**، والدین نقش اساسی در انتخاب همسر بازی می کنند. یکی از نقشها و وظایف اساسی خانواده ها در سالهای نه چندان دور کمک به فرزندان در جهت انتخاب همسر بود که البته امروزه هم در بسیاری از اجتماعات سنتی و روستایی این کارکرد به قوت خود باقی است، به عبارت واضح تر در جوامع سنتی ازدواج فرزندان از وظایف و اختیارات بزرگترها بود همان طوری که خانواده گسترده دارای ابعاد تولیدی، مصرفی و رسالتهای سیاسی بود، حق داشت فرزندان را نیز به زناشویی بسپارد.

در این مرحله با جامعه ای خاص مواجه هستیم که در آن ارزشهای جمعی، اصیل و مرجح شناخته می شوند و لذا به هنگام ازدواج، مصالح جامعه بر خواست و منافع افراد پیشی می گیرند.

از همین روست که ازدواج جوانان همچون ابزاری در خدمت تامین خواستهای جمعی محسوب می گردد. والدین، ریش سفیدان و بزرگترها به عنوان نمایندگان جامعه عمل می کنند و سعی در تحقیق اهداف جامعه دارند. (ساروخانی، ۱۳۷۰، ۳۶).

هنگامی که زوجین براساس توافق والدین و یا سران قوم و قبیله تن به ازدواج می دهند به مثابه ابزاری برای تحکیم پیوندها و روابط اجتماعی محسوب می گردند در این موقعیت تبادل ارزشها در سطح گسترده و اجتماعی صورت می گیرد و پیوند دو فرد می تواند پیک صلح و دوستی برای دو قوم و قبیله و یا دو خانواده و گروه خویشاوندی باشد.

نقش و کمک والدین در انتخاب همسر، علاوه بر به همراه داشتن کارکرد اجتماعی مهمی بنام انسجام و یکپارچگی کارکرد دیگری نیز در پی داشت و آن تاثیر در سن ازدواج زوجین بود. به عبارت واضحتر در خانواده های گسترده که عمدتاً پدرسالار است جوانان در محیطی از روابط شدید و قوی خانوادگی محصورند و رفتارهای حال و سرنوشت آینده آنها تا حدود زیادی بسته به مصالح خانواده و گروه خویشاوندی است. در این خانواده ها پسران و دختران به فرمان والدین (خصوصاً پدر خانواده) گردن نهاده و همسری را که ایشان انتخاب کرده اند بر می گزینند.

اطاعت بی چون و چرای فرزندان از والدین، کار انتخاب همسر و مسائل ابتلا به آن را تسهیل نموده و ضمن برآورده سازی حاجات خانوادگی به جوانان اجازه می دهد تا در سنین پایین تر اقدام به ازدواج کنند چرا که از حمایت اقتصادی و عاطفی خانواده گسترده به حد کافی برخوردارند و مشکلاتی نظیر شغل و مسکن و... بر سر راه ندارند به عبارت دیگر در این خانواده ها جوانان بعد از رسیدن به بلوغ جسمانی تقریباً از لحاظ معیشتی و اقتصادی نیز بالغ می شدند یعنی توان تامین معاش یک خانواده را داشتند چرا که در درون خانواده و در کنار پدر شغل مناسبی را آموخته بودند و انگهی پسران بعد از ازدواج بر سر سفره خانواده پدری می نشستند و نگرانی خاصی از باب مسائل معیشتی نداشتند. از این رو با توجه به عدم وجود مشکلات اقتصادی و معیشتی-آنگونه که جوانان امروزی با آن دست به گریبان هستند و علاقه وافر والدین در سروسامان دادن به زندگی پسران و دخترانشان و نیز با توجه به کارکردی که عروس می توانست برای خانواده داشته باشد، پسران و دختران در سنین پایین تر اقدام به ازدواج می کردند.

بعد از کمرنگ شدن برخی از کارکردهای خانواده و تبدیل خانواده های گسترده به خانواده های هسته ای بر اثر رشد صنعت و شهرنشینی و تحولات اقتصادی - اجتماعی جدید، وضعیت مذکور تبدیل به حالتی شد که خانواده ها دیگر توان نگهداری از فرزندان ازدواج کرده را نداشته و از طرفی، فرزندان نیز تمایلی به سکونت در خانواده پدری نداشته مایلند بطور مستقل و دور از قیل و قال خانوادگی زندگی کنند این امر سبب گردیده است تا جوانانی که به سن بلوغ جسمی و عاطفی رسیده اند و نیاز به جنس مخالف در آنها برانگیخته شده است توانایی مالی و معیشتی برای تشکیل خانواده نداشته باشند چرا که در جوامع جدید، استخدام شدن در مشاغل موجود عمدتاً نیازمند داشتن تحصیلات خاص و نیز گذر از خان «خدمت نظام وظیفه» می باشد. طبعاً زمان لازم برای دستیابی به مدارک تحصیلی دانشگاهی و حتی دبیرستانی و گذراندن خدمت سربازی به همراه کمبود مشاغل مناسب با درآمد مکفی، از عوامل اساسی بالا رفتن سن ازدواج محسوب می گردند. بدین معنی که جوانانی که در گذشته قادر بودند تا در سنین ۱۶ تا ۱۸ سالگی ازدواج کنند امروزه برای عبور از خانهای تحصیل، سربازی، شغل، مسکن و... باید تا سنین بالایی صبر نمایند.

۵: نتیجه گیری

خانواده گسترده که مذهب، سنت و شیوه تولید اقتصادی اساس آن را تشکیل می داد عمدتاً در جوامع کشاورزی معمول بود. ساختار این نوع خانواده که سالیان دراز در ایران وجود داشته است بر پدر تباری و پدرمکانی و پدر سالاری و اولویت جنسی مذکر استوار بوده است.

تحولات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فکری که در نیم قرن اخیر رخ داد، چهره خانواده ایرانی را خصوصاً در شهرها دگرگون کرده است. همچنین نفوذ تمدن غرب و توسعه اقتصاد شهری و صنعتی موجه تحول در ساختار خانواده شد. خانواده ایرانی در گرما گرم تحول است و با اصطلاح جامعه شناسان در مرحله انتقالی، پاره ای از صفات گذشته را حفظ کرده و با خصایص جدید آمیخته است. پهناوری خانواده قدیم را ندارد اما از خانواده جامعه های صنعتی گسترده تر است صنعت جدید با اقتصاد خانگی سر بسته قدیم منافات دارد و جمع خانوادگی را پراکنده می کند زن تا حد زیادی شریک زندگی مرد شده است اما نه آن اندازه که مورد نظر اوست حتی همه واحدهای تازه زناشویی مسکن مستقل نمی گیرند و به جای نوسرایی به پدرسراییی روی می آورند.

علاوه بر عوامل فوق الذکر دگرگونی های جمعیتی، بازدهی زمین و به خصوص تاثیر دگرگونی های تکنولوژی به آن، شرایط زندگی در شهر و روستا، نسبت جمعیت شهری به جمعیت روستایی، وجود گروههای حمایتی از افراد، وابستگی شهر به روستا از لحاظ مواد

غذایی، وجود بازارهای شهری، اصناف، نابودی جمعیت با جنگ ها و اپیدمی ها و قحطی ها در کنار تحول کند و مستمر نقش های زنان در تغییر شکل خانواده ایرانی موثر بوده اند.

۲- ازدواج و همسرگزینی

الف: تعریف ازدواج

متفکران و محققان مختلف تعاریف متفاوتی از ازدواج ارائه نموده اند. از جمله «دکتر ساروخانی» ازدواج را اینگونه تعریف نموده است. «ازدواج عملی است که پیوند بین دو جنس را بر پایه روابط پایای جنسی محسوب می شود ازدواج مستلزم انعقاد قراردادی اجتماعی است که مشروعیت روابط جسمانی را موجب می گردد.» (ساروخانی، ۱۳۷۰، ۲۳).

«کارلسون» (Karlsson) در اثرش «انطباق پذیری و ارتباط در ازدواج» معتقد است «ازدواج فرآیندی است از کنش متقابل در فرد (یک زن و یک مرد) که برخی شرایط قانونی را تحقق بخشیده اند و مراسمی جهت برگزاری زناشویی خود برپا داشته اند و بطور کلی عمل آنان مورد پذیرش قرار گرفته و بدان ازدواج اطلاق شده است. (Karlsson, ۱۹۶۳, ۶۳)

بنابراین ازدواج پیوند یک مرد و یک زن است که موجب روابط زناشویی شده و از لحاظ عرفی، قانونی یا شرعی مورد تصویب جامعه قرار گرفته است در واقع ازدواج از آنجا که پایه گذار زندگی خانوادگی و سازمان خانواده است دارای اهمیت اساسی بوده و تاثیر مهمی در زندگی اجتماعی یک جامعه باقی می گذارد.

ب: ویژگی های ازدواج

روی هم رفته می توان گفت ازدواج بعنوان ایجاد رابطه و پیوند مصوب، دارای پنج ویژگی می باشد (ساروخانی، ۱۳۷۰، ۲۳).

۱-۲- ارتباط جسمانی و جنسی زن و مرد

۲-۲- پیوند دو جنس مخالف

۳-۲- پایدار بودن و پایایی روابط ناشی از ازدواج

۴-۲- مورد تصویب قرار گرفتن توسط عرف، قانون و یا مذهب (ناشی از قراردادهای اجتماعی)

۵-۲- پیوند برقرار شده ناشی از ازدواج بین دو فرد، ارتباطی عمیق و تنگاتنگ بین آنها برقرار کرده و تمام شخصیت و وجود فرد را درگیر زندگی خانوادگی می گرداند. در حالیکه افراد به هنگام عضویت در سایر گروه‌های اجتماعی بخشی از شخصیت وجود خود را درگیر آنها می کنند.

ج: اهمیت ازدواج

به جرات می توان گفت که، گزینش همسر و ازدواج، مهمترین انتخاب زندگی اکثر افراد جامعه به شمار می رود چرا که زندگی زوجین و میزان سعادت و خوشبختی مادی و معنوی آنها و فرزندانشان در گرو گزینش صحیح همسر و ازدواجی مناسب است، ضمن اینکه فرد بعد از ازدواج، خصوصا در جوامع سنتی، دارای منزلت و پایگاه اجتماعی ویژه ای شده و به دنیای بزرگسالان گام می نهد بعبارت دیگر ازدواج پلی برای دستیابی به بلوغ اجتماعی است. علاوه بر این ازدواج از خصوصیات دیگری نیز برخوردار است که آن را نسبت به سایر رویدادهای حیاتی متمایز می سازد به عنوان مثال در دو رویداد تولد و مرگ، شخص امکان و اجازه انتخاب محدودی دارد و تنها رویداد ازدواج مجال انتخاب را برای فرد فراهم می سازد بعبارت دیگر زوجین در گزینش همسر قانونا از اجازه انتخاب گسترده ای برخوردار هستند. (ریاحی، ۱۳۷۴، ۲۸-۲۴).

بنابراین باید اذعان کرد که ازدواج واقعه اجتماعی بسیار مهمی است چرا که تداوم اجتماع و حیات کمی و کیفی یک جامعه بدان وابسته است. اهمیت ازدواج تا بدان حد است که حتی اندیشمندانی که به طرح مدینه فاضله (ناکجا آباد) پرداخته و جامعه ای خیالی را فرض کرده اند، اشکال گوناگونی از ازدواج توصیه نموده اند. نظر به اهمیت ازدواج، متخصصان علوم مختلف طبیعی و اجتماعی از جنبه های گوناگون، آن را مورد بررسی قرار می دهند.

د: ازدواج بعنوان یک مبادله اجتماعی

انسانها جهت ادامه حیات اجتماعی خود نیازمند کمک دیگران هستند چرا که یک فرد به تنهایی نمی تواند تمامی نیازهای زیستی و روانی اش را برآورده سازد. از اینرو برخی از فلاسفه و اندیشمندان اجتماعی اضطرار و نیاز انسانها را عامل اساسی و منشا زندگی اجتماعی می دانند. نیاز انسانها به یکدیگر، آنها را به سمت انعقاد قرارداد اجتماعی و تقسیم کار میان افراد جامعه سوق داد و بدین ترتیب مبادله کالا و خدمات بعنوان جزء (لایتجزی) روابط اجتماعی افراد جامعه آشکار گردید چرا

که هر فرد انسانی ناگزیر از مصرف کالاها و خدمات -مادی و غیرمادی- تولید شده توسط دیگران است و این کار تنها از طریق فرآیند مبادله صورت می گیرد. اگرچه واژه مبادله عمدتاً تبادل کالاها و خدمات مادی و اقتصادی را به ذهن متبادر می کند ما تلاشهای مردم شناسان و جامعه شناسان نشان دهنده وجود مبادله اشیاء و خدمات غیرمادی است که به نوعی به تحکیم پیوندهای اجتماعی افراد جامعه کمک می کند.

یکی از مصادیق مبادله، عمل اجتماعی ازدواج است. بدین معنی که در ازدواج، دو فرد یا دو خانواده یا دو قوم به تبادل ارزشهای خود می پردازند. به تعبیری دیگر ازدواج مجموعه ای است از پرداختهای متقابل جنسی، اقتصادی، حقوقی و اجتماعی به نظر «هانری مندراس» کار اساسی ازدواج آن است که دو طایفه و یا دو خانواده را که با هم رابطه ای ندارند به یکدیگر مربوط کند و در اغلب جوامع تامین این بستگی میان دودودمان به عهده زنان است. زن همچون پیوندی اجتماعی است که طایفه های متفاوت را در جامعه ای واحد گرد می آورد. حتی در موارد اضطراری نیز مبادله زنان به صورت ازدواج تنها راه حل در حراست از روابط اجتماعی یا التیام بخشیدن به آفات آن به شمار می رفته است. در صورتی که در طایفه ای فردی کشته می شد، طایفه قاتل با ارائه زنی، خون بها می داد. (مندراس، ۱۳۴۹، ۲۵۹).

رسم دادن یک دختر به خانواده داماد و گرفتن یک دختر از خانواده داماد که هنوز در برخی از مناطق جهان و ایران کم و بیش رایج است و یا ازدواج یک پسر و دختر از دو طایفه دشمن از نشانه های تاریخی مبادله ای بودن عمل ازدواج است. در واقع دختر حامل پیام صلح و دوستی و ارتباط صمیمانه است و بعنوان یک نماد فرهنگی به کار می رود: «وقتی ازدواج یک مبادله باشد، ارزشهای مساوی مبادله می شود البته مبادله ای معنوی و کمتر مادی و اقتصادی. اینکه عده ای به پسر خانواده ای که از نظر اقتصادی از آنها پایین تر است دختر نمی دهند یا اینکه عده ای حاضر نیستند پسرشان از خانواده ای که از نظر اقتصادی و اجتماعی از آنها پایین تر است دختر بگیرد. اینکه هرچه مهریه و هدیه نقدی پسر به دختر بیشتر باشد توقع جهیزیه بیشتری از خانواده عروس دارند، اینکه دخترهای زیادی از ازدواج با پسری که تحصیلاتش از دختر کمتر است سرباز می زنند، اینکه افراد زیبا حاضر به ازدواج با افراد نازیبا نمی شوند، همه اینها حکایت از آن دارد که معمولاً سعی می شود ارزشهای مساوی مبادله گردد. اگر دقت کنیم خیلی از ازدواجها از آن جهت با مشکل روبرو می شوند که ارزشهای طرفین مبادله مساوی نبوده است.» (صدیق اورعی، ۱۳۷۴، ۷۵).

آنچه که در بر اثر تحولات اقتصادی و اجتماعی در مبادله ای بودن امر ازدواج رخ می دهد را می توان در دو مقوله ارزشهای مورد مبادله و سطح اجتماعی مبادله خلاصه کرد. به عبارت واضحتر در اثر رشد صنعت و شهرنشینی، ارزشهایی که در ازدواج مبادله می شوند تغییر می کنند مثلا در گذشته ازدواج یک پسر و دختر از دو قوم دشمن، مبادله کننده پیام صلح و دوستی بود یعنی ارزش صلح و دوستی با این ازدواج مبادله می گردید یا دادن دختر به خانواده الف و گرفتن عروس از خانواده ب نوعی تبادل اقتصادی برای اجتماع کشاورزی محسوب می گردید در حالیکه در جوامع امروزی در ازدواجها عمدتا مبادله ارزشهایی نظیر ثروت، تحصیلات، شغل، زیبایی، پرستیژ و... صورت میگیرد.

همچنین سطح اجتماعی مبادله در حال تغییر و دگرگونی است بدین معنی که: وقتی قبایل با یک ازدواج، پیام صلح را با یکدیگر مبادله می کنند، در سطح اجتماعی ایل تبادل اتفاق می افتد ولی در مواقع عادی وقتی بین دو خانواده از یک تیره ازدواج صورت می گیرد مبادله در سطح دو خانواده اتفاق می افتد. در شرایط فعلی جامعه ما ۷۰ درصد مبادله ازدواج، مبادله بین دو شخص است و ۳۰ درصد از هر ازدواجی را می توان مبادله خانواده عروس و داماد دانست.

عده ای بی اعتنا به نظرات والدین خود ازدواج می کنند در این حالت مبادله صد درصد بین دو شخص مطرح است. در گذشته عمدتا دو خانواده با هم مبادله می کرده اند لذا رضایت والدین عروس و داماد شرایط اصلی بوده است اما در شرایط فعلی دختر و پسر خود را طرف مبادله می دانند، والدین هم گرچه به نظر جوانها توجه دارند ولی آنها هم خود را در این مبادله سهم می دانند اگر نظر والدین و جوانان متابا باشد اختلافی پیش نمی آید.» (همان منبع، ۷۴).

اما همواره اینگونه نیست و در بسیاری از موارد اختلاف نظر میان والدین و فرزندان سبب تردید و اختلاف در تصمیم گیری برای انتخاب همسر شده و نهایتا سن ازدواج جوانان را به تاخیر می اندازد.

به همین نحو چون در ازدواج باید ارزشهای مساوی مبادله گردند و از طرفی خواهان استقلال رای در انتخاب همسر هستند یافتن افراد همسنگ برای آنان در جامعه دشوارتر از گذشته است که والدین راسا اقدام می کرده اند. به تعبیر واضحتر پسران و دختران جوان ممکن است به همدیگر علاقمند باشند اما دارای ارزشهای مساوی برای مبادله نباشند و تلاش کنند تا به ارزشهای مورد نظر دست پیدا کنند که این امر با توجه به مشکلات ساختاری جامعه، که رسیدن به تحصیلات عالی، شغل

مناسب و مسکن مطلوب به راحتی مقدور نیست - مقدار زیادی زمان می طلبد و معادل همین زمان از دست رفته به سن ازدواج پسران و دختران افزوده شده و سبب بالا رفتن سن ازدواج جوانان و در مواردی تجرد و قطعی آنان می گردد.

ه: ممنوعیتها و محدودیتها بعنوان شاخصهای اجتماعی بودن ازدواج.

ممنوعیتها و محدودیتها و مشکلات در راه انتخاب همسر و ازدواج که از طریق جامعه و نهادهای اجتماعی تایید و تصویب شده و به مورد اجرا گذاشته می شود از دقیقترین شاخصهای اجتماعی بودن امر ازدواج محسوب می گردد:

ممنوعیت ها

ممنوعیتها معمولاً قوانین و مقرراتی عرفی، مذهبی و یا قانونی هستند که اجتماع آنها را وضع و تصویب کرد. و بر طبق آن ازدواج میان افرادی خاص ممنوع - بعبارت مذهبی حرام - است. قاعده منع ازدواج با محارم در مذاهب الهی و یا منع ازدواج افراد در داخل یک کلان از جمله این ممنوعیتها محسوب می گردند. در واقع برون همسری (گزینش همسر از میان افراد خارج از گروه مثلاً در کلان) و درون همسری (الزام به گزینش در داخل گروه مثلاً در کاست) در نتیجه این ممنوعیتها بوجود آمده اند. این ممنوعیتها می توانند بصورت دائم یا موقت باشد. ممنوعیت دائم مثل منع ازدواج با پدر و مادر و برادر و خواهر و... و ممنوعیت موقت نظیر ازدواج همزمان با دو خواهر جامعه با وضع این ممنوعیتها سعی در تداوم حالت اصالت و پاکی نسل و نژاد، و نیز جلوگیری از اختلافات و نابسامانیهای اجتماعی داشته است.

محدودیت ها

نظیر ممنوعیت ها، محدودیت ها نیز سعی در جلوگیری از ازدواج زوجین با همدیگر دارند اما قدرت و شدت فشار آنها به حد ممنوعیتها نیست بلکه افراد می توانند تا حد زیادی از قید آنها رهایی یابند. به عبارت واضحتر جامعه همواره کوشیده است با اعمال شوه هایی خاص از ازدواج آزاد فرزندانش جلوگیری نماید. محدودیتها موانعی هستند که در عمل، گزینش همسر را صورتی خاصی می بخشد به عنوان مثال شرایط اجتماعی، تحصیلی و جغرافیایی هر یک به گونه ای گزینش همسر را تحت تاثیر قرار می دهند. بدین سان انسانها بی هیچ منع قانونی خواه ناخواه همسر از بین کسانی بر می گزینند که امکان برخورد با او در فضای جغرافیایی معینی بیابند. چنین است گزینش همسر در بین آنان که از دیدگاه طبقاتی در یک رده قرار دارند.

تأثیر فرهنگ و جامعه بر گزینش همسر، گاه با مشکلاتی چند همراه می شود. به عنوان مثال هنگامی که انتخاب همسر با بارهای سنگینی چون مراسم بزرگ، مهریه سنگین ... روبرو می شود، در نتیجه با تأخیر ازدواج، کاهش در عمومیت آن و نیز کاستی شمار متولدین و سرانجام کاهش میزان باروری مواجه خواهیم بود... (همان منبع، ۳۰). تأثیرپذیری انتخاب همسر و میزان ازدواج از مسائل اجتماعی سبب گردیده پژوهشگران زیادی درباره این موضوع به تحقیق پردازند که نتیجه این پژوهشها مطرح کردن مفهوم «همسان همسری» (در معنای وسیع آن) بوده است.

(و) عوامل موثر بر انتخاب همسر

آیا انسانها تمایل دارند که همسرانشان ویژگیها و خصائصی شبیه آنها داشته باشند و یا اینکه ویژگیها و خصائص همسرانشان در تقابل و تخالف با آنها باشد؟ مثلاً آیا فردی که از لحاظ روانی دارای شخصیتی پرخاشگر و عصبی است آیا میل است که همسرش نیز پرخاشگر و عصبی باشد یا بالعکس تمایل دارد تا همسرش شخصیتی آرام و صبور داشته باشد تا شخصیت وی را تکمیل کند؟ و یا اینکه فردی که دارای تحصیلات عالی است آیا میل است همسرش نیز تحصیلات عالی داشته باشد یا اینکه بی سواد و کم سواد باشد؟ اینها نمونه ای از سئوالاتی است که نهایتاً در پاسخ آنها پژوهشگران به دو نظریه اساسی درباره انتخاب همسر اشاره می کنند «ناهمسان همسری و همسان همسری».

۱- همسان همسری

طبق این نظر، افراد تمایل دارند تا همسرانشان را از میان افرادی انتخاب کنند که همسانی و شباهت بیشتری با آنها داشته باشند. به تعبیر دیگر گرایشهای شخصی، فرد را بسوی گزینش، همسر از میان افراد هم نژاد، هم‌مدین، هم طبقه، هم کار... سوق می دهد. به نظر «بارومن»، انسان - دانسته یا نادانسته - در پی گزینش همسری است که صفاتی همگون با او داشته باشد و آنگاه چنین صورت می گیرد که افراد در تمامی سنین، در میدانی فراخ تر از آنکه تصادف بتواند بر آن کارگر شود، با کسانی وصلت می کنند. که از نظر موقعیت زناشویی همانند خودشان باشند. کلیه گرایشهای دیگر، ما را به سوی انتخاب کسی می کشانند که هم‌مدین و هم‌نژاد و به هر حال وابسته به گروههای فرهنگی و اجتماعی خود ماست. (همان، ۴۰).

۲- ناهمسان همسری

در مقابل طرفداران همسان همسری، پژوهشگرانی که به ناهمسان همسری معتقدند، بر این باورند که اگرچه در زمینه های اجتماعی، فرهنگی، دینی و نژادی افراد تمایل به همسان همسری دارند اما در زمینه مسائل فکری و خصایص روانی و شخصیتی همسان همسری وجود ندارد بلکه افراد در این مورد مایل به ناهمسان همسری هستند. به عبارت واضحتر براساس نظریه ناهمسان همسری افراد به ازدواج با کسانی تن در می دهند که نیازهای ایشان را برآورده سازند و زندگی ایشان را تکمیل کنند. به سخن دیگر به عقیده مدافعان این نظریه، این نه شباهت و همسانی بلکه بی شباهتی و ناهمسانی و به ویژه صفات تکمیل کننده است. که افراد را به وصلت با یکدیگر وا می دارد.

اگرچه مصادیق اندکی برای نظریه ناهمسان همسری می توان یافت اما بطور کلی باید گفت اگر تمام جنبه های شخصیت انسان را در نظر بگیریم متوجه می شویم که افراد همسان و مشابه هم، تمایل بیشتری به انتخاب یکدیگر دارند تا افراد ناهمسان و نامشابه، پس روی هم رفته، باید گفت که نظریه همسان همسری دارای برد و حیطة وسیعتری بوده و قلمرو وسیعتری از رفتار اجتماعی انسانها هنگام انتخاب همسر را توصیف و تبیین می کند.

۳- سن ازدواج

الف: تعریف، اهمیت و ویژگی ها

منظور از سن ازدواج سنی است که مرد یا زن برای اولین بار در آن سن ازدواج می کنند. این سن برحسب عوامل مختلف فرهنگی، اقتصادی، قانونی و مذهبی و... در جوامع و مناطق مختلف تغییر می یابد.

برای تعیین سن ازدواج لازم است ابتدا منظور از میزان ازدواج را مشخص نمائیم. میزان ازدواج مفهومی است در جمعیت شناسی که بیانگر تعداد افراد ازدواج کرده در هر هزار نفر جمعیت است و طبق فرمول زیر محاسبه می گردد:

$$\text{میزان ازدواج} = \frac{\text{تعداد کل ازدواج های انجام شده}}{\text{تعداد کل مجردین (هرگز ازدواج نکرده+ بی همسر بر اثر طلاق+ بی همسر بر اثر فوت همسر)}} \times 1000$$

اهمیت سن ازدواج در ای ، ازدواج عامل

محوری در تکامل خانواده است (سگالین، ۱۳۷۰، ۷۵). یا به قول «آلن ژیراد» آگاهی های جمعیت شناسانه درباره سن همسران به هنگام زناشویی آموزنده است و بیشتر اوقات افراد هم سن پیمان می بندند. (به نقل از ریاحی، ۱۳۷۴، ۵۰) سن

ازدواج عامل دموگرافی است که تغییرات آن موجب تغییر سایر ویژگیهای جمعیتی مثل میزان مولید، مرگ و میر زنان در بارداری و وضع حمل و طلاق می گردد.

به نظر برخی کارشناسان میزان ازدواج طی سالهای مختلف روی هم رفته از یک روند ثابتی پیروی می کند و اگر در کوتاه مدت نوساناتی در آن پدید آید در مدت طولانی به حالت تعادل بر می گردد عبارت دیگر بی گمان در طی تاریخ گاهی در اثر وضع قوانین خاصی تشویق یا تقبیح تجرد، در تعداد ازدواج ها دگرگونی هایی حاصل شده است ولی ازدواج هیچگاه نوسانات طولی المدت ندارد و فقط تغییرات مختصری پیدا می کند و آنهم بیشتر ناشی از جنگ (زمان قبل و بعد از جنگ) و یا رسیدن بعضی گروههای سنی به ازدواج است. (بهنام، ۱۳۴۸، ۷۰).

همچنین تغییرات فصلی و اقلیمی، عوامل مذهبی و اجتماعی و عوامل اقتصادی از مهمترین عوامل تاثیر گذار بر میزان و سن ازدواج به شمار می روند:

«کودرلیه» معتقد است هر زمان که امکانات و تحصیلات بیشتری برای ارضای نیازها فراهم گردد. تعداد ازدواج ها روبه ازدیاد می رود و چون این امکانات محدود شوند از تعداد ازدواج ها کاسته خواهد شد. (همان منبع، ۲۲).

اگر هزینه های آنی و آتی ازدواج در یک جامعه در حد قابل قبولی نباشد و افراد قادر به تامین آنها نباشد انتظار می رود که افراد کمتری حاضر و قادر به ازدواج باشند و بالعکس. جوانان معمولاً زمانی ازدواج می کنند که یقین داشته باشند از عمده تامین معاش خانواده طبق آداب و رسوم طبقه اجتماعی خود برخوردارند و چون همه افراد قادر نیستند در سن معینی (مثلاً ۲۰-۲۵ سالگی) درآمد کافی داشته باشند، لذا داشتن شغل، و نیز نوع شغل اهمیت می یابد.

همبستگی میان افزایش سن ازدواج با افزایش سطح تحصیلات در جوامع نوین و در حال گذرا امری بدیهی به نظر می رسد چرا که در ساختار اجتماعی و اقتصادی جوامع امروز تقسیم کار به شکل پیچیده و تخصصی وجود دارد و افراد جهت کسب حرفه و شغل مناسب ناگزیر به طی کردن دوره های علمی و عملی ویژه ای هستند تا مهارتها و توانایی و شایستگی های کافی جهت احراز شغل خاصی را بیابند.

از آنجا که معمولاً مهاجرتها به دلیل شغلی و تحصیلی صورت می گیرد و اکثر مهاجرین از مردان واقع در سنین جوانی و بزرگسالی هستند که این باعث می شود در مناطق مهاجر فرست (معمولاً روستاها و شهرهای کوچک) تعداد زنان واقع در سن ازدواج افزایش یافته و بر تعداد مجردین (در سنین مجرد قطعی) افزوده گردد.

لذا گرچه مردان منطقه مهاجر فرست فرصت بیشتری برای ازدواج پیدا می کنند لیکن زنان (عمدتاً روستایی و شهرهای کوچک) فرصت کمتری برای ازدواج پیدا می کنند و به این ترتیب سن ازدواج دختران روستایی روبه افزایش گذاشته و در نهایت تعداد زنان روستایی مجرد در سنین ۴۴-۴۰ سالگی (سن مجرد قطعی) سیر صعودی طی می کند. خدمت نظام وظیفه، عدم حمایت اقتصادی خانواده از زوجهای جوان، امنیت نظامی و سیاسی، ناهمزمانی بین بلوغ جنسی و عاطفی و بلوغ اقتصادی و اجتماعی، رواج روز افزون تفریحات بیرون از خانه و... نیز از عوامل مهم و تاثیرگذار دیگر در سن و میزان ازدواج ذکر شده است.

ب) رابطه سن ازدواج با سایر متغیرها

همانگونه که ذکر شد سن ازدواج بعنوان یک متغیر اجتماعی و جمعیتی رابطه متقابلی با سایر متغیرها دارد که در این قسمت به برخی از آنها می پردازیم:

۱- میزان باروری

جمعیت شناسان تفکیک ازدواج را از باروری در قرن ۹ بدنبال بکاربردن روشهای تحدید موالید نشان داده اند در حالیکه این دو پدیده در یک جهت متغیر بوده اند. عبارتی افزایش یکی با افزایش دیگری همراه بوده است و بالعکس ولی در قرن ۱۹ این رابطه دگرگون شد. قبل از قرن ۱۹ مجرد و عقب تر رفتن سن ازدواج در زمان خشکسالی و قحطی چاره جلوگیری از ازدیاد نسل بود. زیرا ازدیاد جمعیت به دلیل عدم آگاهی به روش جلوگیری از بارداری بود و در اواسط قرن ۱۹ عمومیت روشهای ضدآبستنی تعداد موالید را محدود کرد بدون اینکه مجرد افزایش یابد.

این مطلب نشان می دهد چرا عمومیت ازدواج با کاهش باروری همراه بود. (آندره، ۱۳۵۴، ۱۴۱) با استفاده از چارچوب پیشنهادی «بونگراد» متغیر بینابینی مورد نظر «دیویس و بلیک» را به ۸ عامل بلافصل باروری تبدیل کرده می توان به چگونگی

تاثیر ازدواج بر طول باروری پی برد که از ۸ عامل ۲ عامل در ارتباط با ازدواج بود که عبارتند از:

۱- نسبت زنان ازدواج کرده با زنان در وصلت‌های جنسی

۲- الگوهای فعالیت ازدواج

اصولا در جوامعی که بطور وسیع باروری کنترل نمی شود الگوی سن ازدواج مهمترین عامل موثر بر باروری بوده است در بررسی جوامع غربی در گذشته باروری آنها توسط به تعویق انداختن ازدواج تنظیم می شده است از سوی دیگر نسبت زنانی که هرگز ازدواج نکرده اند به نوبه خود بر باروری موثر بوده و باعث کاهش موالید شده است «عباسی» در مقاله ای تحت عنوان «تاثیر باروری نکاحی» اعتقاد دارد که تغییرات عمیقی در الگوهای ازدواج در دو دهه اخیر رخ داده است (در دوره سالهای ۶۵-۷۵ بیشتر از سالهای ۶۵-۵۵ بوده است) و... الگوی ازدواج به سمت سنین بالا پیش می رود که باعث کاهش طول دوره باروری و انتقال باروری به سنین بالاتر می شود. در نتیجه کاهش سطوح باروری را در پی دارد. (عباسی، ۲۰۰۰)

تغییرات مربوط به باروری نکاحی در چند دهه اخیر نشان می دهد که اکثر باروری زنان ایرانی در خلال ازدواج کنترل شده بود. و حدود ۱۵ درصد از تغییرات مربوط به وضعیت زناشویی به ویژه افزایش در سن ازدواج و کاهش در نسبت زنان ازدواج کرده در سنین پایین است.

۲- میزان طلاق

درصد طلاق همواره با درصد ازدواج مورد ارزیابی قرار میگیرد. «آندره میشل» معتقد است این دو دسته متغیرها در مواقع بحرانی کاهش می یابد و در مواقع غیر بحرانی افزایش می یابد. سگالین نیز گفته است با کاهش ازدواج سالیانه طلاق نیز در حال افزایش است.

مهمترین متغیرهای حیاتی جمعیت شناختی که دارای بیشترین ارتباط با خطر شکست در ازدواج در خلال تحقیقات شناخته شده است عبارتند از: سن پائین در ازدواج، روابط نامشروع در قبل از ازدواج، سطح پائین تحصیلات و درآمد، وجود سابقه

طلاق، جدایی والدین، چند همسری، اشتغال زنان و... (المطهری، ۱۳۷۵، ۳۵)

متغیر سن زوجین از جنبه بر روی متغیر طلاق اثر دارد: ۱) پیش رسی ازدواج که متضمن ناپختگی ابعاد مختلف ذهنی، جسمی، روانی همسر است و موجب بروز ناسازگاری در زندگی زناشویی می گردد به این معنی که سن کم در ازدواج به

معنای برخورداری از اندخته های آموزشی، مالی و توجه کمتر در روابط شخصی با استقلال کمتر در موارد ذکر شده است که می تواند در بروز مسائل و مشکلات عادی زندگی تاثیر بگذارد و یافتن راه حل مناسب پیچیده شود.

«ریچارد اودری» در اثرش با عنوان (زمینه اجتماعی ازدواج) معتقد است آنان که زودتر ازدواج می کنند زودتر به طلاق متوسل می شوند به دلیل اینکه افرادی که دیرتر ازدواج می کنند، توقع زیادی ندارند و تمایلی به شکستن آن ندارند. (اودری، ۱۹۷۱)

۲- دومین جنبه تاثیر متغیر سن بر طلاق اینست که ازدواج هایی است که در آن سن زنانشان از مردان بزرگتر است. تحقیقات نشان دهنده افزایش احتمال طلاق و اختلاف زناشویی در شرایط مسن تر بودن زن و تفاوت سنی بیش از ده سال بین زن و مرد است. (ساروخانی، ۸۵، ۱۳۷۰)

۳- آسیب های اجتماعی :

آسیب های اجتماعی به معنی نقض هنجارهای اجتماعی و وقوع کارهای ناپسندی چون اعتیاد، انحرافات جنسی، طلاق، سرقت، قتل، خودکشی، تکدی گری و... می باشد. (به نقل از صفری شالی، ۱۳۸۴، ۸۰)

این آسیب ها بعنوان متغیرهای اجتماعی همواره متاثر از یکسری پدیده های اجتماعی هستند و خود نیز بر سایر پدیده ها و متغیرهای اجتماعی تاثیر گذارند.

افزایش سن ازدواج همواره یک مساله اجتماعی بوده که هم برای پسران و هم برای دختران تبعات مختلفی را در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... داشته است. یکی از احتمالات این است که افرادی که سن ازدواج آنها افزایش می یابد همکف شرایط مناسب تری نسبت به دیگران برای گرایش به انواع آسیب های اجتماعی ذکر شده داشته باشند. بعبارتی وقتی یک دختر نمی تواند در سن معینی ازدواج کند علاوه بر مشکلات جسمی و روحی و... که برای خود و خانواده اش ایجاد نماید. در جامعه ای که زندگی می کند نیز تاثیر گذار است و گروههای وسیعتری علاوه بر خانواده را نیز بصورت مستقیم و غیرمستقیم تحت تاثیر قرار می دهد که سعی خواهیم نمود این موارد را در عالم واقع مورد مشاهده و بررسی قرار دهیم.

یکی از این آسیب ها که همواره مورد توجه محققین و کارشناسان حوزه آسیب های اجتماعی بوده است ازدواج دختران با سن بالا با افراد پیر و کهنسال است که احتمال بروز انواع آسیب های اجتماعی در این قشر را می توان پیش بینی نمود، چون مسلماً بعد از چند سال کوتاه این زنان بیوه می شوند و حمایت های اجتماعی و خانوادگی و عاطفی را در اطراف خود کمتر می بینند. برخی آمار منتشره از سوی وزارت کشور در حوزه آسیب های اجتماعی نیز نشان از بالا بودن نرخ خودکشی در برخی مناطق روستایی و کمتر توسعه یافته دارد که خودسوزی دختران از جمله این موارد است که قابل بررسی و توجه است. بنابراین توجه به تاثیر این پدیده بر بروز و همچنین افزایش برخی از آسیب های اجتماعی ضروری است که در بحث تئوری ها بیشتر به آن خواهیم پرداخت.

ج: ازدواج و سن ازدواج در اسلام

۱- اهمیت ازدواج در اسلام

اسلام ازدواج را بعنوان عهد و عقد قرار داد شروع یک زندگی شیرین خانوادگی بر اساس تفاهم و همکاری همه جانبه و سکون و آرامش می داند و بدینوسیله شخصیت هر یک از زن و مرد را حفظ کرده، زناشویی را بعنوان معامله و خرید و فروش و تحمیل عقاید دینی و غیر آن بر یکدیگر نمی داند و تنها بر اساس دقیق ترین عواطف انسانی بین زن و مرد بعنوان مودت و سکون و میثاق غلیظ تعبیر می آورد و آن را امری مستحب و نیکو می شمرد و طی دستورات جامعی در توسعه ازدواج و تشکیل خانواده در میان مسلمانان برای تحقق اهداف عالی خانوادگی کوشیده است.

روی همین اصل اسلام سعی می کند مواضع غیر اصولی را در سر راه ازدواج و تشکیل خانواده پیدا نشود و لذا به جهان فقر ونداری و غیر آن فرار از زناشویی و خانواده را کار خوبی نمی داند.

اسلام از تکوین فطرت و تقاضای آن و دادن پاسخ صحیح طبیعی و اعمال گرایز جنسی به اندازه معتدل از این جهت طرفداری کرده که مایه بقای نسل انسان و ایجاد فرزندان صالح مفید به حال اجتماع می باشد، نه اینکه صرفاً جنبه شهوترانی و عیاشی و خوشگذرانی، بعبارتی زناشویی وسیله است نه هدف. (حقانی، ۱۳۵۴، ۱۲۴)

زناشویی از نظر اسلام عبارتست از یگانگی و پیوندی که منظور وهدف آن تشریک مساعی دو نفر انسان است که از هر حیث همقدر و هم دوشند و برای آسان ساختن مشکلات و استفاده از لذات مشروع زندگی، تربیت فرزندان و تقدیم آنها به

جامعه، به یکدیگر متقابلاً کمک می کنند. مساعی خود را در محیط خلوص کامل و کانون صدق و داد، خالص و به دور از شائبه کدورت و پاک ازهر آرایش و دورنگی مشترکاً بکار می برند. بدیهی است ثمره چنین مشارکت و تعاونی جز خیر و برکت و رفاه و ثروت نخواهد بود. (آصفی، ۱۳۵۲، ۵۴)

اسلام تشکیل خانواده و زناشویی را امری مقدس و محبوب دانسته و بدان با نظری مثبت می نگرد. اسلام نه تنها مجرد ماندن را نمی پسندد بلکه آنرا شدیداً نکوهش می کند. پیامبر (ص) می فرماید: خوبان امت من همسر داران و بدان آنها عزیزها و بی همسرانند». (برخی از مسائل زندگی ساز اسلام، ۱۳۶۱، ۱۳۴)

در آیین پیامبر (ص) بدترین مردگان کسانی هستند که عمری بدون همسر زیستند و در حال تجرد از دنیا رفتند. (حجازی، ۱۳۷۰، ۱۶۷)

۲- سن بلوغ یا رشد در اسلام و فقه شیعه

مهمترین آیه در قرآن کریم در خصوص تعیین سن ازدواج را آیه ۶ سوره نساء ذکر کرده اند: «یتیمان را آزمایش کنید تا هنگامی که بالغ شده و به نکاح (همسر گزینی) فکر کنند اگر آنان را به درک مصالح زندگانی خود آگاه یافتید اموالشان را به آنها بدهید.» (قرآن کریم، سوره نساء آیه ۶)

رسول خدا (ص) می فرماید: «دختران باکره مانند میوه های روی درختانند. اگر به موقع چیده نشوند، اشعه آفتاب آنها را فاسد می کند و وزش بادهای آنها را پراکنده می سازد. همچنین دختران وقتی به حد بلوغ رسیدند و مانند زنان در خویشتن تمایل جنسی احساس می کردند، دارویی جز ازدواج ندارند و اگر همسر نگیرند از فساد ایمن نیستند چرا که بشرند و بشر از خطا و لغزش مصون نیست.» (به نقل از ماهنامه پیام زن، شماره ۳۲۰).

در این حدیث حضرت محمد (ص) تشبیه بسیار لطیف و دقیقی فرموده است: همانطور که میوه نه زمانی که کال و نارس است باید چیده شود و نه زمانی که بیوسد و فاسد شود، دختری که نتواند شوهر را درک کند و از وظایف همسر داری عاجز باشد و نتواند قبول مسئولیت کند، میوه کال و نرسی است که هنوز باید روی درخت (خانه پدر) بماند تا گذشت زمان

او را رسیده و شیرین کند و باز اگر دختری نشاط و طراوت جوانی را از دست بدهد و ازدواج نکند در حقیقت همان میوه روی درخت مانده ایست که هرچه بیشتر بماند بر افسردگی و پژمردگی اش افزوده می شود.

امام رضا(ع) درباره زمان بلوغ می فرماید: «زمان بلوغ آن هنگام است که حدود بر مومنان واجب می گردد.» امام صادق(ع) نیز می فرماید: نماز میت از زمانی بر کودک واجب می شود که نماز بر خود او واجب شده و حدود نیز بر او واجب باشد و بر کسی که هنوز نماز و حدود واجب نشده، واجب نیست که نماز میت گذارده شود.

«فقه شیعه» بر این فتوا استقرار یافته که حد بلوغ دختر نه سال است و عموماً فقها و علما بر این سن تاکید کرده اند اگرچه اختلافاتی جزئی در آن وجود دارد:

بعنوان مثال «شیخ طوسی» در کتاب «نهایه» چنین می نویسد: «حدی که دختر هنگام رسیدن به آن، می تواند برای عقد خود اقدام کند. یا شخصی را عهده دار این کار کند، نه سال است.» (شیخ طوسی، النهایه، ۴۶۸).

شیخ در کتاب «مبسوط» خود نیز می نویسد: «در واجب شدن عبادت‌های شرعی، بلوغ شرط است و حد بلوغ محتلم شدن در مردان و دیدن خون حیض در زنان، یا روئیدن مو (برعانه، و یا روئیدن مو) در صورت) یا کامل شدن ۱۵ سال تمام برای مردان است.» (شیخ طوسی، المبسوط، جلد ۱، ۲۶۶).

«ابن حمزه» در کتاب خمس می نویسد: «بالغ شدن پسر به یکی از سه چیز محتلم شدن، روئیدن مو و تمام شدن ۱۵ سال و بالغ شدن دختر به یکی از دو چیز است: حیض و تمام شدن ده سال» (ابن حمزه، الوسيله، ۱۵۳).

«علامه ابن مطهر» نیز در تذکره چنین می نویسد: «به نظر فقیهان ما، بالغ شدن دختر به گذشتن از نه سال است.» (ابن مطهر، التذکره، جلد ۵) «محقق اردبیلی» در شرح کلام علامه می نویسد: «اما سن، اخبار دلالت کننده بر آن در کتاب نکاح فراوان است زیرا برابر این اخبار نزدیکی کردن با دختر پس از نه سال، رواست نه پیش از آن، و این اشعار به بالغ شدن او پس از نه سال دارد. زیرا از نظر فقها حرام بودن نزدیکی با او پیش از نه سال، ثابت است و گویا این امر اجماعی است و روایات پیشین نیز بر این شخص دلالت دارند (محقق اردبیلی، مجمع الفوائد، جلد ۲).

از این کلمات روشن شد که بلوغ دختر در نه سالگی فتوایی است مشهور و اختلاف زیادی در این خصوص وجود ندارد. البته در این زمینه دیدگاه‌های دیگری نیز وجود دارد از جمله بلوغ دختر در ۱۳ سالگی و بلوغ دختر به عادت و ... به هر

صورت روایات مختلفی در خصوص بلوغ دختر در نه سالگی ذکر شده است و آنها را موضوع بسیاری از احکام تلقی می کنند و به تواتر معنوی بر دخالت داشتن آن در احکام شرعی دلالت دارند و روی گردان شدن از این اخبار و این که بگویم حد بلوغ سیزده سالگی یا تنها دیدن خون حیض است. به معنای رها کردن چیزی است که در مقام تحدید به گونه تواتر اجمالی از ائمه اهل بیت (ع) رسیده است.

از سوی دیگر آنچه در روایات یاد شده می بینیم اینست که در بابهای گوناگون فقه کار و قصد دختر آنگاه که بر نه سالگی برسد، دارای اعتبارات است این امر بالغ شدن دختر در این سن را نشان می دهد.

جمع بندی:

در «آیات» آنچه از کارهای واجب عبادی و اجتماعی به آن اشاره شده، زمان جایز بودن تصرف در اموال است که آن هم از هنگام بلوغ نکاح و هرگاه که رشد فرد ثابت شد خواهد بود.

«در روایات» هر چند بحثهایی چند در سند و نیز دلالت آنها وجود دارد ولی با فرض امکان استناد به آنها می توان مطالب یاد شده را در روایات بدین گونه دسته بندی کرد:

۱- روایات ۹ سال: که حدود ۲۱ روایت دلالت بر نه سال دارند. سند حدود ۱۰ روایت صحیح است

۲- روایت ۷ سال: که تصرف اموال و واجب شدن کارهای عبادی و اجرای حدود را از این زمان به بعد می داند.

۳- روایت ۱۰ سال: سه روایت است که یک روایت می گوید: از این زمان به بعد دختر فریب خورده به شمار نمی آید و ۲ روایت می گویند با دختر کمتر از ده سال نباید آمیزش کرد.

۴- روایت ۱۳ سال: واجب شدن نماز و جاری شدن قلم تکلیف بر دختر را از این سن و یا از زمان پدید آمدن حیض در صورتی که پیش از ۱۳ سال رخ داده باشد می دانند.

۵- روایات حیض: ده روایت در این باره وجود دارد که واجب شدن پوشش، حجاب در نماز، حج، روزه و... را از زمان وقوع حیض به بعد می دانند.

۶- روایات بلوغ دختر: که در این باره ۵ روایت وجود دارد که واجب شدن حجاب در نماز، پذیرش ازدواج،... را از این سن به بعد می دانند.

۷- روایات بلوغ دختر: که در این باره ۷ روایت وجود دارد که بعد از این سن پرداخت زکات، اجرای حدمرتد، تصرف در اموال، تصمیم به ازدواج و... بر او جاری می گردد.

در بررسی آرای فقیهان از ابتدای عصر غیبت که بطور معمول در کتاب (الحجر) و گاه در کتاب الصلاه و یا صوم و یا زکات و یا حج و یا تجاره یا نگاه و یا حدود و قصاص و بسیار کم در جاهای دیگر به بحث بلوغ پرداخته اند سن ازدواج بدین گونه مطرح شده است:

۱- همگان سن را به عنوان حد بلوغ مطرح کرده اند البته شیخ مفید تنها در بحث واجب بودن روزه، زمان آن را وقوع حیض بیان کرده است. شیخ صدوق نیز در ۲ کتاب خود، واجب شدن روزه و حجاب را از زمان حیض به بعد یاد کرده است.

۲- شماری افزون بر سن، حیض را نیز بعنوان زمان بلوغ- یعنی زمان واجب شدن کارهای عبادی و اجتماعی مطرح کرده اند ولی گفته اند: خونی که دختر پیش از نه سالگی ببیند خون حیض نیست. بنابراین در همه دختران نه سالگی زمان واجب شدن کارهای عبادی و اجتماعی است حال چه در همان نه سالگی حیض شوند یا پس از آن (فایده ذکر حیض در جایی

۳- سن واجب شدن کارهای عبادی و اجتماعی را بر دختر که همه نه سال را بیان داشته اند به جز شیخ طوسی و ابن حمزه که در برخی کتابهای خویش نه سال و در برخی دیگر ده سال را مطرح کرده اند و البته شیخ طوسی در مبسوط پانزده سال را هم بیان کرده است. که دنبال خود تغییرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و... متعددی دنبال داشته است و در تمامی جوانب و ابعاد پدیده های اجتماعی و زندگی اجتماعی تاثیر داشته است. در این فرآیند ساختارهای اجتماعی اقتصادی تغییر پیدا کرده است و به تبع آن نقشها و وظایف جدیدی در روابط اجتماعی تعریف شده است که از جمله آنها تغییر در ساختار و نقش خانواده است.

www.kandoo.cn

www.kandoo.cn

فصل دوم

چارچوب نظری و مدل تحقیق

www.kandoo.cn

www.kandoo.cn

www.kandoo.cn

«باقر ساروخانی» در کتاب خود «مقدمه ای بر جامعه شناسی خانواده» معتقد است: شهرنشینی و آداب و رسوم خاص جوامع صنعتی و شهری (شهرهای بزرگ) بر سن ازدواج تاثیر مهمی گذاشته است. معمولاً سن ازدواج در بین جوانان شهر و روستا به دلیل ویژگیهای خاص جوامع شهری و روستایی متفاوت بوده و در روستاها پائین تر است. در روستاها معمولاً جوانان به شکل سنتی و با ادامه کار پدر (کسب و کار کشاورزی) خیلی زود شغلی دست و پا می کنند و فاصله زیادی بین بلوغ جنسی و بلوغ اقتصادی آنها بوجود نمی آید. ولی در شهرها در اثر تمدن صنعتی بین بلوغ جنسی و رشد اقتصادی جوانان فاصله افتاده است. همین امر از جمله عواملی شده که موجب تاخیر سن ازدواج گردیده است. همچنین «ویژگیهای خاص جوامع شهری» مانند دسترسی به تفریحات بسیار متنوع و سرگرمیهای گوناگون، برخورداری از امکانات رفاهی، آموزشی و امکانات دیگری که بخصوص در شهرها در اختیار افراد قرار دارد و نیز نوع فرهنگ حاکم بر مناطق شهری که با فرهنگ حاکم بر مناطق دیگر (بالاخص روستایی) متفاوت است، بر سن ازدواج اثر گذار هستند. در همین رابطه «مهاجرت» برخی روستائیان به شهرها، بخصوص در میان جوانان که تحت تاثیر عوامل مختلف، مخصوصاً عدم امکان اشتغال در روستاها صورت می پذیرد. بر سن ازدواج تاثیر می گذارد. به دلیل اینکه اولاً اینگونه افراد در شهرها با تنگدستی در محله های فقیرنشین زیست می کنند و نمی توانند شغل مناسبی دست و پا کنند، یا به مشاغل کاذب روی می آورند و یا اینکه به کارهایی می پردازند که درآمد کافی جهت تامین مخارج زندگی ندارد. علاوه بر آن مساله مسکن هم بر مشکلاتشان می افزاید زیرا تا زمانی که در روستا باشند از لحاظ مسکن چندان تحت فشار قرار نمی گیرند ولی در شهرها اینطور نیست. بنابراین تحت تاثیر فشارهای شدید اقتصادی قرار می گیرند و دوم اینکه بر اثر شهرنشینی طرز تفکر و رفتار آنها نیز تغییر می کند و ارزشهایشان دچار دگرگونی و تعارض می گردد. به این ترتیب مساله مهاجرت برخی از جوانان روستایی به شهرها علاوه بر اینکه به سن ازدواج خود آنها اثر می گذارد بلکه با افزایش شهرنشینی مشکلات بیشتری برای ساکنین شهرها نیز به بار می آید و به تبع آن به مشکلات ازدواج جوانان افزوده شده و بر سن ازدواج آنها اثر می گذارد.

لذا بطور کلی می توان گفت عمده تاکید و توجه نظریه پردازان این رویکرد بر روی تحولات ناشی از صنعتی شدن و شهرنشینی است که به این اساس تحولات صنعتی بدنبال خود تغییرات و تحولات اجتماعی و فرهنگی را داشته است که در این تحولات اجتماعی خانواده بیشترین تاثیر را پذیرفته اند.

تحلیل فوق اگرچه برخی از جوانب این پدیده اجتماعی و تاثیر آن بر افزایش سن ازدواج مهاجرین مشکلات ایجاد شده برای جوانان شهری را مورد توجه قرار داده است لیکن به مساله مهمتر از این دو یعنی افزایش سن ازدواج دختران روستایی نپرداخته است. به این معنی که با افزایش مهاجرت روستاییان به شهر که عموماً جوانان و مردان هستند از تعداد افراد جوان مردی که خواهان ازدواج با دختران روستایی باشد کاسته می شود و این خود نقش بسیار مهمی (شاید مهمترین علت) در افزایش سن ازدواج دختران روستایی و همچنین افزایش تعداد دختران اصلاً ازدواج نکرده روستایی دارد.

-تحلیلهای کلی اقتصادی

در تحقیقی که به منظور بررسی نگرش دانشجویان دختر دانشگاه علوم پزشکی اهواز نسبت به ازدواج شده است بیش از ۵۲ درصد دختران تمایل به ازدواج از خود نشان داده اند اما ۲۵ درصد از این دانشجویان مشکلات مالی را مانع اصلی ازدواج ذکر کرده اند.

بنابراین بحث «درآمد» و هزینه های ازدواج و زندگی پس از ازدواج در این تحلیلهای مهمترین عامل موثر در عدم گرایش جوانان به ازدواج و افزایش سن ازدواج در آنها ذکر می گردد.

«اشتغال و مسکن» در حال حاضر جز مهمترین دغدغه های جوانان به حساب می آیند و فردی که به سن بلوغ می رسد مجبور است برای تهیه مقدمات ازدواج مدت طولانی را صرف پس انداز مالی نماید و یا مدت زیادی را صرف پیدا نمودن شغل مناسب نمایند تا بتوانند از عهده مخارج زندگی زناشویی برآید.

ضمن اینکه در حال حاضر هزینه های مراسم ازدواج نیز به یک معضل مهم تبدیل شده است و یک زوج تا مدتها می بایست تلاش کند تا بتواند این هزینه ها را پوشش دهند. لذا همواره مسائل مادی و اقتصادی در تعیین سن ازدواج موثر بوده اند این موضوع در خصوص درآمد والدین دختر بنوعی دیگر تاثیر دارد. عبارتی در مورد دختران میزان درآمد پدر با سن ازدواج و با افزایش درآمد، سن ازدواج افراد نیز بالا می رود. اما این نسبت ضعیف است. (بالی شک، ۱۳۷۷).

دلایل این تاثیر را می توان این طور بیان کرد که در میان افرادی که درآمد پدرشان بالا می باشد و دارای زندگی مرفهی هستند، اولاً مساله ای بنام ازدواج به خاطر کمک به توزیع بهتر درآمد سرانه خانوار وجود ندارد، ثانیاً استفاده هرچه بیشتر از امکانات تفریحی و سرگرمی بیشتر باعث بالا رفتن سن ازدواج می گردد. ثالثاً، داشتن وضع مادی خوب توقع دختران را نیز

بالا می برد و نسبت به همسر آینده خود حساسیت بیشتری به خرج می دهند. دیگر اینکه امکان تحصیلات عالی برای اینگونه افراد بیشتر فراهم است و تحصیل نیز همانطور که قبلا ذکر شد رابطه مستقیمی با سن ازدواج دارد.

بطور کلی براساس این دیدگاه بررسی ها نشان می دهد مهمترین مشکل اساسی در امر ازدواج برای اغلب طالبان آن بخصوص مردان بعثت نوع خاص وظایف آنها که تامین مخارج زندگی است، مساله فقر و امکانات مادی است. «جمشید بهنام» در بررسی خود در حوزه ازدواج ایرانی معتقد است: غم تامین معاش و هزینه های زندگی از مهمترین نگرانی های جوانان در امر ازدواج می باشد. طی تحقیق جوانان اظهار داشته اند که ازدواج امری است فطری که اگر پیش نیازهای آن فراهم باشد مشکلی بنام ازدواج نخواهیم داشت که امید به آینده از این پیش نیازهاست و اگر امید به آینده با عواملی مانند مشکلات اقتصادی و اجتماعی تضعیف شود ازدواج هم مشکل می شود. (بهنام، ۱۳۵۴).

با توجه به شرایط اقتصادی که هزینه زندگی به شدت افزایش یافته، جوانانی که از درآمد کافی برای ادامه حداقل زندگی برخوردار نیستند کمتر به خود جرات می دهند تن به ازدواج دهند.

بسیاری از جوانان نیز بدلیل وجود چشم و چشم های نادرست و آداب و سنتی که هزینه های سنگین را موجب می گردد، حتی مقدمات ازدواج را هم نمی توانند فراهم نمایند و در نتیجه از فکر ازدواج نیز هراسانند و همین امر بر سن ازدواج آنها اثر می گذارد.

بحث مهم دیگر در حوزه تحلیلهای اقتصادی موضوع «اشتغال» است. براین اساس بین سن ازدواج و شغل هم در مورد زنان و هم در مورد مردان همبستگی مثبتی وجود دارد. (پاک نژاد، ۱۴، ۱۳۷۰). وارد شدن زنان به بازار کار باعث دگرگونیهای مختلف گردید که می توان تغییر بعضی ملاکهای تعیین کننده سن ازدواج و افزایش سن زنان در هنگام ازدواج را از جمله آنها دانست و براین اساس استقلال مادی و معنوی زنان یکی از شاخصهای تعیین سن ازدواج شده است. (پاک نژاد پناهی، ۱۳۵۴).

بر مبنای داده های مربوط به سرشماری سال ۶۵ کشور در جمعیت مردان شاغل عمومیت ازدواج بیشتر از جمعیت زنان شاغل بوده و به همین صورت زنان شاغل هرگز ازدواج نکرده (۸/۳ درصد) نسبت قابل ملاحظه ای را در مقایسه با مردان ازدواج نکرده (۴/۲ درصد) به خود اختصاص داده است. (پوریوسفی، ۱۳۵۵).

ملاحظه می شود که در بین زنان شاغل سن ازدواج بالاتر است، زیرا از امکانات مادی و تخصصی بیشتری برخوردارند و برای کسب تخصص و بدست آوردن امکانات بهتر حرفه ای و همسر مناسب تر بیشتر از زنان غیرشاغل درنگ می کنند. بنابراین طبق نظر «سیدرضاتقوی» بنا به دلایل متعددی که مربوط به وضعیت کشور است مثل هزینه های بالا، ایجاد اشتغال در بخشهای سخت و حتی کشاورزی، اختصاص یافتن بیش از ۳۰ درصد نیروی کار به بخش خدمات که محتاج به اندوخته اقتصادی است، عدم تناسب بین نیازهای تخصصی جامعه با هجوم گسترده نوجوانان به آموزشهای مقدماتی این تخصصها، عدم تناسب بین آموزش دبیرستانی و آموزش دانشگاهی به لحاظ کمی، طولانی شدن دوران آموزش حرفه ای جهت احراز مشاغل تخصصی و... امروزه جوانان دیرتر به بلوغ اقتصادی می رسند (تقوی، ۱۳۶۶).

متغیر «مسکن» نیز از جمله عواملی است که در دیدگاه اقتصادی و مادی مورد توجه است. کمبود مسکن و گرانی اجاره بها مشکل اساسی عموم مردم است خصوصاً کسانی که در راه تشکیل زندگی مشترک هستند، زیرا خانواده جدید نومکان است و جدا از بطن خانواده بزرگ سنتی بسر می برند. عبارتی امروزه زوجین کمتر تمایلی به زندگی در کنار خانواده خود دارند. مشکل مسکن کمتر در گذشته مسئله ساز بوده است لیکن امروزه سدی فرا روی زندگی زناشویی شده و بالاخص در شهرهای بزرگ و صنعتی به قدری حاد شده است که بعضی وقتها پسران و دختران جوان سالها به حالت نامزدی باقی می مانند زیرا منزل خالی و مناسب برای شروع زندگی دو نفره نمی یابند و یا اینکه با توجه به کمبود مسکن و گرانی مسکن تا مدتها به فکر ازدواج نمی افتند. (جهانفر، ۱۳۶۵، ۶).

- تحلیلهای کلی جمعیتی

در این نوع تحلیلهای انگشت اشاره نویسندگان و محققان به تغییرات جمعیتی چند دهه گذشته (بالاخص دهه اخیر) به عنوان علل بروز مشکلات ازدواج است. تاخیر در ازدواج (Dilag in marriage) پیامد عوامل جمعیتی و به واسطه تاخیر نرخ رشد جمعیت، مرگ و میر و مهاجرت به فرمول بندی انگاره «تنگنای ازدواج» (Squeze marriage) است.

بعنوان مثال طی تحقیقی که از سوی «محمد میرزائی» جمعیت شناس ایرانی با روش هانبل انجام شده است میانگین سن ازدواج در سال ۷۵ و ۸۰ به ترتیب برای مردان بالغ بر ۲۵ سال و ۲۶ سال و برای زنان حدود ۲۲ سال و ۲۳/۳ سال نشان داده شده است براساس این برآوردها میانگین سن ازدواج مردان از حدود ۲۴/۹ سال در سال ۱۳۴۵ به حدود ۲۴ سال در سال ۵۵ و

مجدداً به ۲۳/۳ سال در سال ۱۳۶۵ کاهش یافته است در این تحقیق میانگین برآورد شده هانبل برای دختران از حدود ۱۸/۲ سال در سال ۱۳۴۵ به طور مستمر به ۲۱ سال در سال ۱۳۷۰ افزایش یافته است. (میرزائی، ۱۳۷۵).

جمعی از محققان دیگر نیز تلاش کرده اند تا طی سالهای اخیر ثابت کنند که تاخیر توضیح داده شده در مورد ازدواج حاصل از تنگناهای ازدواجی است که برای دختران بوجود آمده است و علی الظاهر نیز تاخیر بیشتر در ازدواج دختران نسبت به پسران این فرضیه را ثابت می کند اما در مقابل موارد زیادی برای رد این فرضیه نیز وجود دارد.

با وجودی که استدلالهای اثبات تنگنای ازدواج چندان محکم و روشن نیستند برخی محققان تلاش نموده اند تا برآوردهایی را حتی از تعداد دخترانی که در بازار ازدواج تقاضایی برای آنان نیست مقایسه کنند. «امیر خسروی» مازاد زنان در بازار ازدواج حدود ۲ میلیون نفر برآورد کرده است و چنین نتیجه گرفته است که حتی با احتساب ازدواج مجدد مردان بیوه و رعایت قاعده تک همسری، حدود ۸۵۰ هزار دختر شانس ازدواج ندارند. (خسروی، ۱۳۷۳، ۷)

جمعی دیگر از محققان نیز هر چند استدلال ضعیف تری در مقایسه با دیگران دارند لیکن آنها تنگنای ازدواج را در نظر گرفته و به برآورد مقدار ازدواج های محقق نشده در اثر این عامل پرداخته اند. آنان نشان داده اند که پسران ۹-۰ ساله در سال ۱۳۷۵ در دهه ۱۳۹۰ با مضیقه جنس دختر در بازار ازدواج مواجه خواهند شد (جعفری مژدهی و قندی، ۱۳۸۱).

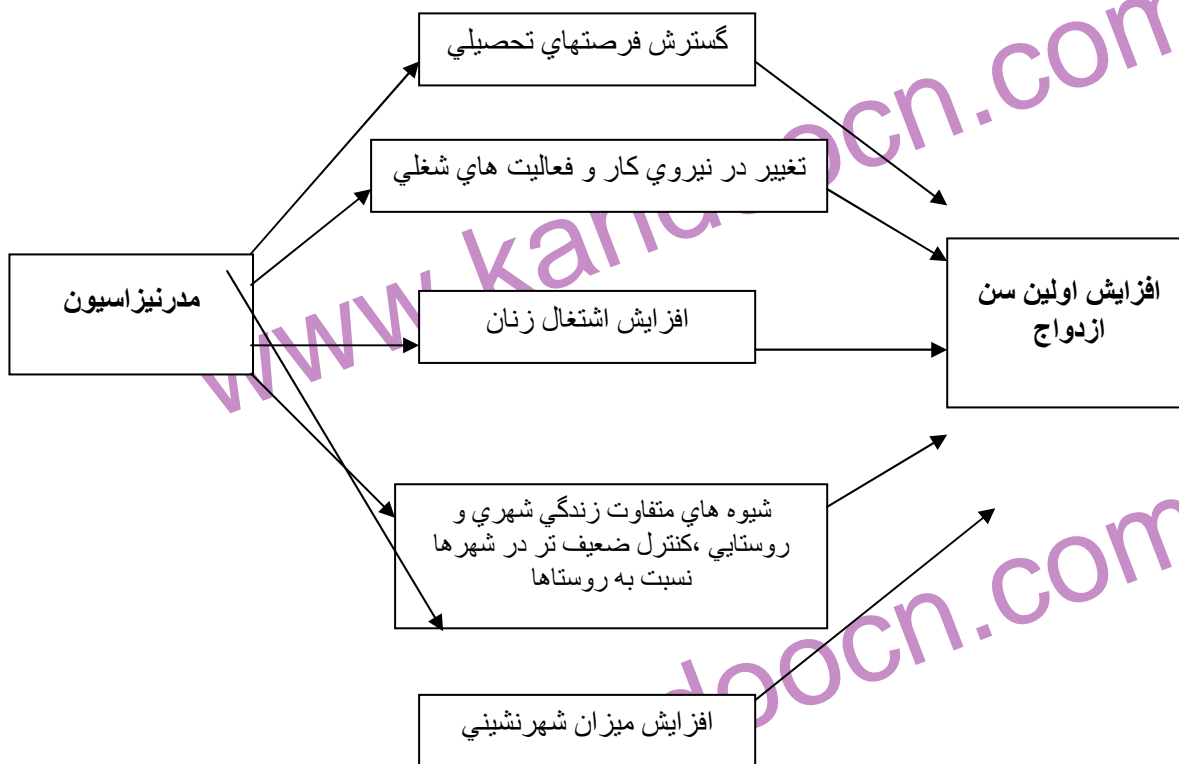
همه این مطالعات در صدد هستند تا اثبات کنند که تاخیر بوجود آمده در ازدواج دختران تا دهه ۱۳۸۰ احتمالی و پسران از دهه ۱۳۹۰ صرفاً می توانند ناشی از ۲ عامل باشد: عاملی کاملاً جمعیتی است (ترکیب اثر رشد جمعیت، مرگ و میر و مهاجرت) و دیگری اختلاف سن مرد و زن.

-نتیجه گیری:

همانگونه که عنوان شد در این تحلیلها بصورت کلی و عمومی به مباحث مربوط به ازدواج و سن ازدواج پرداخته شده است. البته در کنار این متغیرها، متغیرهای دیگری از جمله مسائل سیاسی، عوارض ناشی از جنگ ها، امراض، بلایای طبیعی، آب و هوای منطقه، وضعیت نظام وظیفه، مشکلات خانوادگی و... نیز وجود دارند که به دلیل تاثیر گذاری کم و یا غیرمستقیم آنها از ذکر آنها خودداری نمودیم.

بعنوان مثال در برخی تحلیلهای می توانیم نقش آب و هوای منطقه را در کاهش یا افزایش سن ازدواج مدنظر قرار دهیم که براساس آن در برخی از مناطق گرمسیر زودتر از مناطق سردسیر ازدواج صورت می گیرد (مثل عربستان) (حقانی، ۱۳۵۳، ۸۴). یا در مثال دیگر می توان به نقش نظام وظیفه در افزایش سن ازدواج در پسران اشاره نمود که این موضوع به طور غیر مستقیم در افزایش سن ازدواج دختران نیز موثر است بنابراین بطور کلی در تحلیلهای ذکر شده به نقش عوامل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... ناشی از تحولات دوران جدید و صنعتی پرداخته شده است که در عمده این مباحث یک چارچوب جامعه شناختی مشخص و تئوریک جهت تحلیل موضوع تحقیق (که افزایش سن ازدواج دختران روستائی خراسان رضوی است) وجود ندارد و عمدتاً بصورت کلی و عمومی به موضوع نگاه شده است و هر یک از تحلیلهای براساس یک موضع اجتماعی، اقتصادی روانشناختی، فرهنگی، سیاسی و... یا دیدگاه خاص به این موضوع پرداخته اند.

تئوریهای تخصصی حوزه جامعه شناسی خانواده و ازدواج

شکل (۱-۳) مکانیسم تاثیرگذاری متغیرهای مختلف بر سن ازدواج زنان بر مبنای تئوری «ویلیام گود»

این تئوری از سوی محققان مختلفی در بررسی سن ازدواج در ایران بکاررفته است و متغیرهای اصلی آن بالاخص فرصتهای تحصیلی، فعالیت های شغلی، اشتغال زنان و شهرنشینی و... در بررسی های صورت گرفته بکار رفته است.

۲- چارچوب نظری تحقیق

در بررسی و تحلیل موضوع «سن ازدواج دختران روستایی» می توان از ۳ منظر به موضوع نگاه کرد که در مجموع با تلفیق

این ۳ منظر یا دیدگاه بتوان به یک دیدگاه تلفیقی دست یافت:

الف: سطح تحلیل:

همواره در علوم اجتماعی بالاخص در جامعه شناسی درخصوص سطح تحلیل و همچنین انگاره ها و الگوهای تحلیل مسائل

اجتماعی اختلاف نظر وجود داشته است. انگاره های عمده جامعه شناختی را می توان در ۳ انگاره کلی دسته بندی کرد:

۱- **انگاره واقعیت های اجتماعی:** که موضوع اصلی آن تاکید بر ساختارهای نهادهای اجتماعی پهن دامنه (واقعیت

های اجتماعی) است.

۲- **انگاره تعریف اجتماعی:** که «در زمینه کنش اجتماعی تعریف کنگشگران از موقعیت های اجتماعی است».

۳- **انگاره رفتار اجتماعی:** که رفتار غیر فکورانه انسان را مدنظر قرار می دهد. (ریتزر، ۱۳۷۷، ۶۳۴).

همانگونه که ملاحظه شد هر کدام از این انگاره های موجود در بررسی های خود گرایش به یک سطح از پدیده ها و

مسائل اجتماعی دارند و به سطح ویژه ای از واقعیت اجتماعی تاکید می ورزند حال آنکه توجهی به سطوح دیگر نشان نمی

دهند.

لذا به نظر می رسد که در تحلیل مسائل اجتماعی نیاز است به یک دیدگاه تلفیقی در تحلیل مسائل اجتماعی دست یابیم و

سطوح مختلف یک مساله اجتماعی (ساختارها، کنشگران، رفتار افراد و...) را در پدید آمدن مسائل واقعیت های اجتماعی

مدنظر قرار داد.

ج) تئوریهای سن ازدواج

همانگونه که در مبحث تئوریها و نظریات مربوط به سن ازدواج عمده شاخص ها و متغیرهای تحلیل افزایش سن ازدواج را

در دیدگاه مفهومی، نظری، روشی و... خود مدنظر قرار می دهند.

بعنوان مثال در دیدگاه اقتصادی عمده تاکید بر بحث معاش و درآمد جوانان است و در تئوریهای روانی فرهنگی به افراد و روحيات آنها بعنوان کنشگران اجتماعی توجه می کنند و در تئوریهای اجتماعی تحولات اجتماعی و تغییرات ناشی از آنها و تحول در خانواده ها و مسائلی از این قبیل را مد نظر قرار می دهند.

همانگونه که در ۲ مبحث قبلی (سطح تحلیل، تئوریهای آسیب اجتماعی) عنوان شد قصد داریم از تلفیق تئوریها در این ۲ سطح استفاده کنیم در این قسمت نیز بنا داریم که از تلفیق و ارتباط بین عوامل و شاخصها و متغیرهای مختلف ذکر شده در این تئوریها با توجه به سطوح تحلیل و تئوریهای آسیب اجتماعی، موضوع پژوهشی را تحلیل و تبیین نمایم.

ضمن اینکه در بررسی دیدگاهها و تئوریهای سن ازدواج با توجه به اینکه برخی متغیرها و عوامل بعضاً مورد غفلت قرار گرفته اند اولاً سعی بر این است که این عوامل نیز در تحلیل موضوع بکار روند. ثانياً یک ارتباط ارگانیک و تعاملی بین این متغیرها بوجود بیاید و عبارتی نظم خاصی بین آنها ایجاد گردد.

از جمله متغیرهایی که در تحلیلهای سن ازدواج مورد غفلت قرار گرفته مباحث و متغیرهای مربوط به سن ازدواج مختص در روستاست، زیرا عموم تحقیقات و ویژگیهای ذکر شده در حوزه و مسائل سن ازدواج در مناطق شهری است و به همین دلیل برخی از متغیرها (اگرچه در مناطق شهری نیز ممکن است تا حدی مورد توجه باشند) که نقش مهمی در افزایش سن ازدواج دختران روستایی دارد، در این تحلیلهای جا افتاده اند که ضمن ذکر برخی از آنها در مدل تلفیقی نظری مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

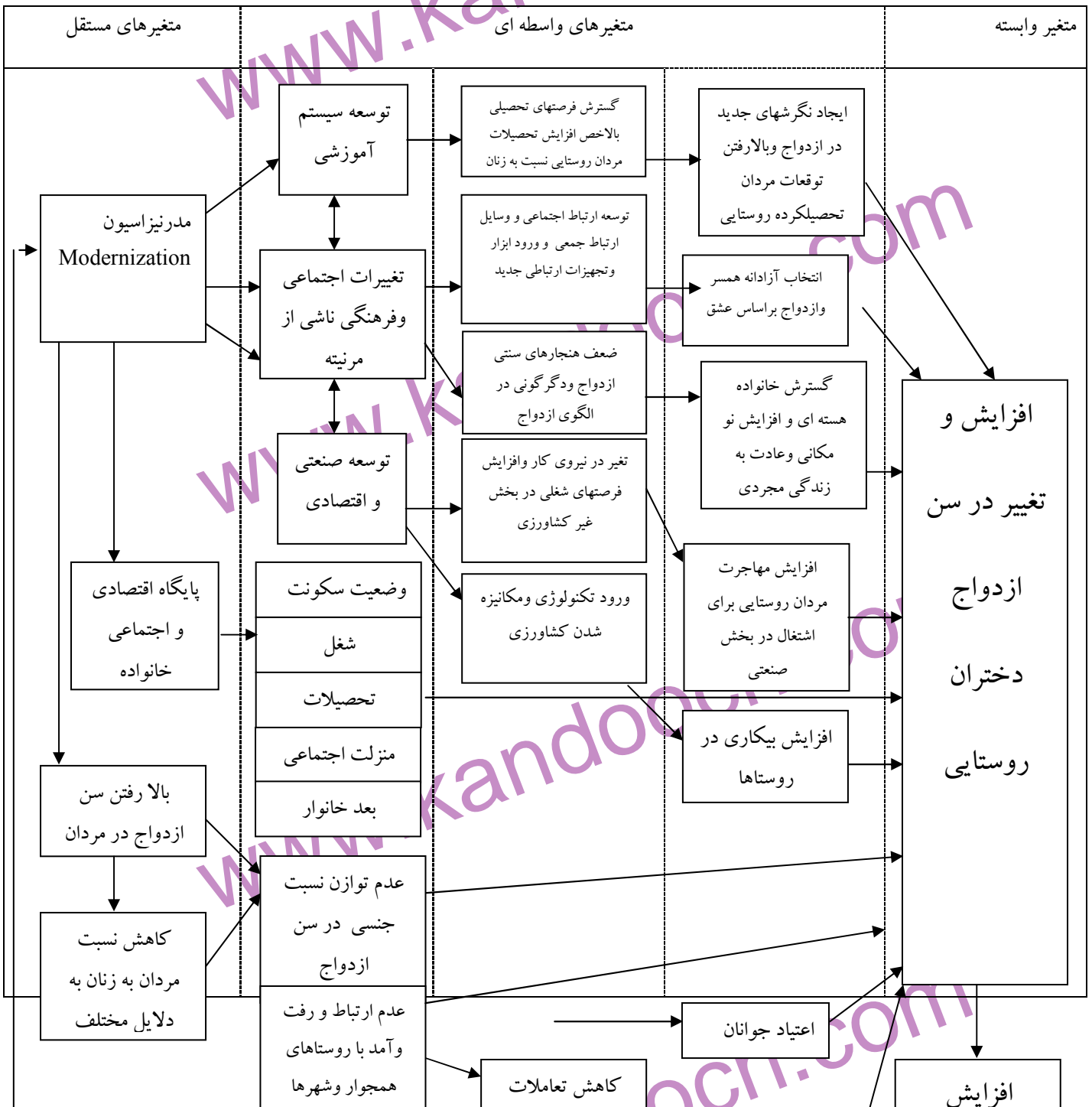
همچنین از برخی ابعاد و وجود برخی متغیرها به بحث افزایش سن ازدواج بالاخص برای دختران روستایی در تحلیلهای تحقیقات ذکر شده کمتر توجه شده است مثل ابعاد فرهنگی، متغیر موقعیت جغرافیایی (طبیعی)، نظام وظیفه، مهاجرت از روستا به شهر (اجتماعی-فرهنگی) و... که در تحقیقات ذکر شده در مقایسه با ابعاد دیگر بالاخص متغیرهای اقتصادی نقش کمتری داشته اند و در مدل ارائه شده به نقش و اهمیت و جایگاه آنها نیز پرداخته خواهد شد. بعنوان مثال:

«موقعیت جغرافیایی یا طبیعی» از تاثیر موقعیت طبیعی روستا بر کاهش و افزایش ارتباطات اجتماعی روستائیان با سایر مناطق و به تبع آن افزایش تبادلات فرهنگی و اجتماعی آنها حکایت دارد. برخی از روستاها بدلیل اینکه فاصله زیادی با روستاهای دیگر دارند و همچنین در شرایط خاص طبیعی و جغرافیایی زندگی می کنند مثلاً یک عارضه طبیعی مثل کوه یا... در ایجاد

و تعامل اجتماعی آنها با افراد سایر مناطق جلوگیری می کند و در نتیجه احتمال تبادل فرهنگی (مثل ازدواج) در آنها کاهش

می یابد و...

د: مدل نظری تحقیق

نتیجه گی

یری از مدل تحلیلی:

مدرنیزاسیون (modernization) یک فرآیند پیچیده ای است

از جمله مباحث مهم در این تغییرات حرکت خانواده ها از حالت گسترده به وضعیت هسته ای به نحوی که عموم افراد

علاقمند هستند انتخاب آزادانه تری در ازدواج داشته باشند و تمایل دارند بصورت جداگانه و خارج از خانواده گسترده

زندگی کنند زیرا علائق و خواسته ها و نگرش های آنها متفاوت با نسلهای پیشین است.

البته مدرنیته یک متغیر چندبعدی است و همچنین تأثیرات مثبت و منفی را بدنبال خود داشته است و به اینگونه نیست که تنها اثرات منفی آن را بروی خانواده یا نظام های اجتماعی دیگر به تنهایی مدنظر قرار دهیم. یکی دیگر از تغییرات اجتماعی در حوزه خانواده که متأثر از مدرنیته است تغییر در الگوی ازدواج و سن ازدواج است به نحوی که شرایط و وضعیت جدیدی را بوجود آورده است که اولاً الگوهای ازدواج با جوامع سنتی تفاوت پیدا کرده و نوع روابط زن و مرد، علائق و سلائق و... شکل جدیدی به خود گرفته است. ثانیاً بدلیل شرایط جدید اقتصادی و اجتماعی افراد تمایل به ازدواج در سنین پایین ندارند و سن ازدواج بنا به دلایل مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، جمعیت و... افزایش پیدا کرده است. بنابراین همانگونه که در مدل تحلیل ذکر شده است مدرنیزاسیون سر سلسله عوامل افزایش سن ازدواج به عنوان متغیر اصلی مدنظر قرار گرفته است که در این ساختار نوعی نظم و ترتیب در چینش متغیرهای ساختاری و کلان و همچنین متغیرهای میانی و فرد وجود دارد.

ه- فرضیات تحقیق

با توجه به چارچوب و متغیرهای نظری و سئوالات تحقیق می توان فرضیات زیر را در پاسخ به سوالات بیان شده ذکر نمود:

فرضیه (اول) ۱- بطور کلی سن ازدواج دختران روستایی طی ۴۰ سال گذشته افزایش محسوسی داشته است.

فرضیه (دوم) ۲- مدرنیزاسیون با ابعاد مختلف خود در افزایش سن ازدواج دختران روستایی استان خراسان رضوی تأثیر گذار بوده است.

فرضیه (سوم) ۱-۲- رابطه معنی داری بین بعد اقتصادی و صنعتی مدرنیزاسیون و افزایش سن ازدواج وجود دارد.

فرضیه (چهارم) ۲-۲- رابطه معنی داری بین فرهنگی و آموزشی مدرنیزاسیون و افزایش سن ازدواج وجود دارد.

فرضیه (پنجم) ۲-۳- رابطه معنی داری بین بعد اجتماعی مدرنیزاسیون و افزایش سن ازدواج وجود دارد.

فرضیه (ششم) ۲-۴- رابطه معنی داری بین میزان مهاجرت مردان از روستاهای خراسان رضوی و سن ازدواج دختران روستاها وجود دارد.

فرضیه (هفتم) ۲-۵- میزان شیوع و استفاده از وسایل ارتباط جمعی و رسانه های صوتی و تصویری باعث افزایش سن ازدواج دختران روستایی شده است.

فرضیه (هشتم) ۶-۲- بین میزان بیکاری جوانان روستاهای خراسان رضوی و افزایش سن ازدواج دختران رابطه معنی داری وجود دارد.

فرضیه (نهم) ۷-۲- بین اعتیاد پسران روستاهای خراسان رضوی و افزایش سن ازدواج دختران روستاها رابطه معنی داری وجود دارد.

فرضیه (دهم) ۸-۲- افزایش شهرکهای صنعتی و تولیدی در نزدیکی روستاهای خراسان رضوی باعث افزایش سن ازدواج دختران روستایی شده است.

فرضیه (یازدهم) ۹-۲- افزایش استفاده از وسایل و تجهیزات مدرن کشاورزی باعث افزایش سن ازدواج دختران روستاهای خراسان رضوی شده است

فرضیه (دوازدهم) ۳- پایگاه اقتصادی و اجتماعی خانواده های روستاهای خراسان رضوی در افزایش یا کاهش سن ازدواج دختران این روستاها تاثیر گذار بوده است.

فرضیه (سیزدهم) ۴- عدم توازن در سن ازدواج (نابرابری تعداد پسران و دختران در سن ازدواج) باعث افزایش سن ازدواج دختران روستاهای خراسان رضوی شده است.

فرضیه (چهاردهم) ۵- موقعیت طبیعی و جغرافیایی یک روستا در افزایش یا کاهش سن ازدواج دختران روستاهای خراسان رضوی تاثیر گذار بوده است.

فرضیه (پانزدهم) ۶- بین افزایش سن ازدواج دختران این روستاها با میزان آسیب های اجتماعی رابطه ای معنی دار وجود دارد.

فرضیه (شانزدهم) ۷- بین مجرد یا متاهل بودن و افزایش آسیب های فردی و اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد.

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

بخش سوم:

روش شناسی تحقیق

مقدمه:

متدلوژی علمی، نظامی است از قواعد و روشهای بارز که پژوهش بر آن بنا نهاده می شود و ادعاهای علیه آن مورد ارزشیابی قرار می گیرد. (هومن، ۱۳۷۳، ۱۴). بعبارتی برای سنجش و ارزیابی هر فرضیه یا تئوری نیاز است که بر پایه یک روش علمی منظم و مشخصی حرکت نمائیم. بطور کلی می توان روشهای تحقیق را به ۲ گروه دسته بندی نمود: یکی روشهای کمی و دیگری روشهای کیفی. در روشهای تحقیق کمی عمدتاً با ابزاری چون پرسشنامه می توانیم آمار و داده های مورد نیاز را جمع آوری نمائیم، لیکن در روشهای کیفی عمده ابزارها براساس مشاهده مشارکتی و یا مصاحبه شکل می گیرند. بعبارتی

در روشهای تحقیق کمی شاخصها بصورت کمی و قابل اندازه گیری و شمارش هستند، لیکن در روشهای کیفی شاخصها بگونه ای تعریف شده اند که بسادگی نمی توان آنها را مورد مشاهده و شمارش قرار داد.

تعیین حجم نمونه، روش جمع آوری اطلاعات، روش تجزیه و تحلیل اطلاعات تعیین محدوده زمانی و مکانی تحقیق، تعریف نظری و عملیاتی متغیرها و تعیین معرف ها یا شاخص های تحقیق از جمله مباحث دیگر این بخش خواهد بود.

۱- روش و نوع تحقیق

این پژوهش تاکید استفاده از روشهای کمی است لازم است روش بکاربرده شده بطور خلاصه تشریح گردد: روش پیمایش (survey) مهمترین روش غالب در این پژوهش می باشد که در این روش جهت آزمون فرضیات خود (بعد از شاخص سازی و معرف سازی) به عالم واقع مراجعه و مشاهدات خود را با فرضیات مقایسه می کنیم تا بتوانیم موضوع مورد بررسی را تحلیل نماییم. ابزار پرسشنامه مهمترین ابزار مورد استفاده در این روش به حساب می آید. مهمترین تکنیکهای مورد استفاده در این روش نیز استفاده از **آزمونهای** مختلف جهت بررسی همبستگی های موجود بین فرضیات تحقیق است که در ادامه توضیحات بیشتری در خصوص آنها ارائه خواهد شد.

در این پژوهش از روش اسنادی و کتابخانه ای جهت تدوین چارچوب نظری تحقیق، ادبیات تحقیق و شاخصها و فرضیات تحقیق و... کمک گرفته شده است.

۲- جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق از دو گروه تشکیل می گردد:

۱- دختران روستایی بالای ۱۵ سال تا ۵۰ سال (ازدواج کرده و نکرده)

۲- کارشناسان و مطلعین روستاها

در خصوص گروه اول جامعه آماری باید اذعان نمود که منظور از دختران روستایی: ۱- کسانی هستند که به سن ازدواج (۱۵ سال) رسیده اند ولی ازدواج نکرده اند و در روستاها زندگی می کنند. ۲- دختران ازدواج کرده ساکن روستا. گروه دوم نیز کارشناسان و مطلعین محلی را شامل می شود که در بخش های دولتی و غیردولتی حوزه روستایی و مسائل اجتماعی فعال هستند و با شرایط مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... روستائیان بالاخص مسائل خانوادگی و ازدواج آنها در ارتباط

اند، بالاخص اعضای شوراهای اسلامی روستا و بخش، پزشکان و بهیاران مستقر در مناطق روستایی، کارشناسان و پرسنل حوزه اجتماعی، نیروهای انتظامی و دادگستری مستقر در بخشها و...

۴- حجم نمونه و شیوه نمونه گیری

در این مطالعه جهت انتخاب حجم نمونه در ۲ گروه دختران روستایی و کارشناسان مسائل اجتماعی و روستایی از روشهای متفاوتی استفاده شده است.

بدین نحو که جهت انتخاب حجم نمونه برای گروه مطلعین از روش نمونه گیری استفاده نشده است و این گروه از جامعه آماری تحقیق به روش تمام شماری مورد بررسی قرار گرفته اند و عموم افرادی که در یک بخش (منطقه) با حوزه اجتماعی و مسائل روستایی سروکار دارند (برای هر بخش حدود ۴ نفر و هر روستا ۲ نفر) به عنوان نمونه (جامعه) آماری تحقیق انتخاب شده و پرسشنامه مورد نظر در میان آنها تکمیل گردیده است.

در مورد انتخاب حجم نمونه دختران روستایی بالای ۱۵ سال نیز نمونه هایی با توجه به اطلاعات و آمار موجود تعیین می شوند.

در رابطه با شیوه تکمیل پرسشنامه، ابتدا فهرست بخشها و روستاهای مورد نظر در اختیار پرسشگران و مصاحبه کنندگان تحقیق قرار می گیرد تا براساس روش های نمونه گیری نمونه های مورد نظر تحقیق را شناسایی و پرسشنامه ها را از طریق آنها تکمیل و داده ها و اطلاعات لازم را جمع آوری نمایند.

روش نمونه گیری در این تحقیق، بصورت خوشه ای می باشد. در خصوص گروه اول تحقیق یعنی دختران روستایی در هر منطقه (یا بخش) با توجه به جمعیت آن، افراد نمونه انتخاب مورد مصاحبه قرار می گیرند. اما در خصوص گروه دوم تحقیق (کارشناسان) برحسب روش تمام شماری افراد مطلعین مربوطه در هر روستا (حداقل ۲ نفر) مورد مصاحبه قرار می گیرند.

بنابراین در تعیین گروه اول (دختران روستایی) ملاک جمعیت هر بخش، جنس و سن آنها مدنظر قرار می گیرد و براساس آمار مآخوذه دختران در ۲ گروه ازدواج کرده و مجرد تقسیم بندی می شوند.

۵- قابلیت اعتبار (Validity) ابزار اندازه گیری

اعتبار ابزار اندازه گیری به این موضوع اشاره دارد که آیا محتوا و سئوالات ابزار اندازه گیری (پرسشنامه) همان مفهوم و موضوعی را می سنجد که مدنظر مطالعه است. قابلیت اعتبار ابزار اندازه گیری که به تناسب سئوالات با موضوع راجع است، به چندین شیوه قابل بررسی و اندازه گیری است. اما در این مطالعه این کار از طریق روش اعتبار محتوایی انجام شده است. عبارتی پرسشنامه تهیه شده تحقیق به اساتید و کارشناسان مختلف حوزه روش شناسی و جامعه شناسی تحویل داده شد و نظرات و دیدگاههای هر یک از آنها در خصوص شاخصها، معرّفها و گویه های تحقیق اخذ و پس از جمع بندی آنها پرسشنامه نهایی با نظر و دیدگاه ناظر طرح تدوین گردید.

۶- روایی یا قابلیت اعتماد (Reliability)

روایی نیز بر این نکته صحه می گذارد که آیا چنانچه ابزار اندازه گیری (پرسشنامه) در شرایط مشابه تکرار شود نتایج مشابهی نیز دست خواهد داد یا خیر. عبارتی روایی ابزار اندازه گیری به تکرارپذیری و امکان نیل به نتایج مشابه اشاره دارد. میزان قابلیت اعتماد (روایی) یک وسیله اندازه گیری با یکی از سه روش زیر بر آورده می شود:

۱- روش آزمون و آزمون دوباره (test-Retest)

۲- روش فرمهای موازی (Forms Parallel-Technique)

۳- روش دو نیمه کردن (Spilt-hnIT-mettod) روشی است که مبتنی بر یک اندازه گیری بوده و در آن نیازی به آزمون مجدد نیست و در موقع تجزیه و تحلیل سئوالات به دو نیمه تقسیم شده و از سوی نمرات دو نیمه، همبستگی محاسبه می شود. اما سنجش روایی این تحقیق از طریق روش آلفای کرونباخ که به سنجش میزان همسازی گویه ها در راستای بررسی مفهوم مورد نظر می پردازد و ضریب دقیق برابری تمام تست را در اختیار ما می گذارد انجام گرفته است (هومن، ۱۳۷۴، ۲۴۴).

بعد از اینکه پرسشنامه های اولیه از طریق ۱۰ دختر روستایی و ۲ نفر مطلع روستایی تکمیل شد و اصلاحات لازم بعمل آمد و نهایتاً پرسشنامه اصلی تدوین گردید.

۷- ابزار جمع آوری اطلاعات:

در تحقیق حاضر برای گردآوری اطلاعات در بخش اول (روش اسنادی) از اطلاعات و نتایج بدست آمده از سرشماری های موجود در کشور و همچنین منابع آماری و تحقیقات انجام شده استفاده شده است. به عبارتی عمدتاً با مراجعه به کتابخانه از منابع و آمار موجود و همچنین تحقیقات انجام شده در حوزه تئوری و تجربی برای بخش اول تحقیق استفاده نموده ایم. برای بخش دوم تحقیق (روش پیمایشی) جهت گردآوری اطلاعات مورد نیاز از عالم واقع از پرسشنامه ساخت یافته استفاده نموده ایم که براساس آن داده های مورد نیاز را از طریق نمونه های معین شده جمع آوری می نمایم.

۸- موقعیت جمع آوری اطلاعات:

در تحقیق حاضر سعی گردیده موقعیت تکمیل پرسشنامه ها برای تمام پاسخگویان همسان باشد لذا به پرسشگران (تمامی پرسشگران زن می باشند) توصیه شده که برای جمع آوری اطلاعات اولاً پرسشنامه را خودشان با پرسیدن سئوالات از پاسخگویان (دختران روستایی) تکمیل نمایند و تمامی سئوالات را پس از کسب اعتماد دختران برای آنها توضیح و تشریح نمایند. (مصاحبه رودررو)

ثانیاً آنها پس از هماهنگی هایی که با معتمدین و مسئولین محلی بالاخص بخشدارها و شوراهای روستا، حدود ۲۰ دقیقه از وقت دختران روستایی را برای تکمیل پرسشنامه ها گرفته اند.

البته برای کارشناسان کار کمی آسانتر است و استفاده از پرسشگران و همچنین ارائه پرسشنامه به آنها محدودیت خاصی ندارد.

۴-۹- ضریب همبستگی پیرسون^۱

این آماره ها برای تلخیص روابط شدت همبستگی (در مقایسه با جداول دو بعدی) بکاربرده می شوند. لازم به توضیح می باشد که اسپرمن در سطح بخش رتبه ای و پیرسون در سطح سنجش فاصله ای بکار برده می شود. در این تحقیق بعد از آنکه گویه ها یا متغیرهای هر شاخص با یکدیگر جمع شدند. بدین ترتیب شاخصها از سطح سنجش ترتیبی خارج شده و به سطح سنجش فاصله ای در آمدند و در نتیجه جهت سنجش شدت همبستگی شاخص ها، از آزمون شدت همبستگی پیرسون استفاده شد. البته لازم به توضیح است که در بخش تحلیل مسیر نیز برای متغیرهایی که بیرون از مدل باقی ماندند و تاثیر علی

^۱-Pearson

سایر متغیرها بر روی آنها محاسبه نشده است. از ضریب همبستگی پیرسون برای بیان شدت رابطه و تعامل بین آنها استفاده گردید.

۱۱- تعیین متغیرهای تحقیق:

مدل تحلیلی تحقیق مجموعه یک ساختار منسجم از فرضیات و متغیرهاست که روابط درونی و همبستگی های نظری بین آنها در این مدل دقیقاً نشان داده شده است.

در این مدل برخی مفاهیم و متغیرها بعنوان متغیر مستقل، و برخی بعنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده اند ضمن اینکه برخی از متغیرها نیز بعنوان متغیرهای میانی یا واسطه ای قلمداد شده اند.

مهمترین متغیر وابسته (dependent Variable) این پژوهش **سن ازدواج** می باشد که بصورت دقیق تر می توان آنرا سن ازدواج دختران روستایی بیان نمود. ضمن اینکه آسیب های اجتماعی نیز بنوعی یکی دیگر از متغیرهای وابسته تحقیق بشمار می رود که متاثر از افزایش سن ازدواج دختران روستایی است. عبارتی افزایش سن ازدواج دختران روستایی اگرچه خود بعنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است. لیکن در سیستم تحلیلی مورد نظر همزمان به عنوان یک متغیر مستقل نیز در نظر گرفته شده است. ضمناً با توجه به ارائه فرضیات توصیفی متغیرهایی چون میزان ازدواج، سرعت ازدواج عمومیت ازدواج و... بعنوان متغیرهای وابسته در نظر گرفته خواهند شد.

مهمترین متغیرهای مستقل (Independent Variable) ذکر شده در مدل تحلیلی تحقیق نیز عبارتند از:

تحصیلات، مهاجرت، بیکاری، اعتیاد، پایگاه اقتصادی اجتماعی (درآمد، تحصیلات، محل سکونت، ثروت، شغل و...) موقعیت طبیعی و جغرافیایی، فعالیت های اقتصادی کشاورزی، وسایل ارتباط جمعی، قوانین، توازن جنسی، مدرنیزاسیون و... و مهمترین متغیرهای میانی یا واسطه ای عبارتند از میزان توسعه یافتگی، توسعه اقتصادی و صنعتی، تغییرات اجتماعی و فرهنگی، توسعه آموزشی و شهرنشینی، تعامل اجتماعی، مدرنیزه شدن کشاورزی و...

۱۲- تعریف متغیرهای تحقیق:

۱- **میزان ازدواج:** (متغیر وابسته) تعداد ازدواجهایی است که طی یکسال در بین هر هزار نفر از جمعیت منطقه به

وقوع می پیوندند:

۱۲-۲- سن ازدواج: (متغیر وابسته) منظور سنی است که مرد یا زن برای اولین بار در آن سن ازدواج می کند. این سن برحسب عوامل مختلف فرهنگی، اجتماعی، قانونی، مذهبی و در جوامع مختلف تغییر می یابد با توجه به قوانین سن ازدواج برای مردان ۱۸ و زنان ۱۵ سال است لیکن میانگین واقعی سن ازدواج در حال حاضر (۱۳۸۵) در کشور ما برای مردان ۲۷ سال و برای زنان حدود ۲۴ سال است.

۱۲-۳- میزان شهرنشینی: (متغیر میانجی) درصد جمعیت ساکن شهر نسبت به کل جمعیت استان خراسان رضوی مدنظر است.

۱۲-۴- میزان روستائینی: (متغیر میانجی) درصد جمعیت ساکن روستاها نسبت به کل جمعیت استان خراسان رضوی مدنظر است.

۱۲-۵- میزان بیکاری و اشتغال: (متغیر مستقل) شاغل کسی است که به کار قانونی اشتغال داشته باشد و با انجام کار خود به افزایش در آمد مالی کمک کند. بیکار شخصی است که بالقوه فعال است اما به علل مختلف به شغل معینی اشتغال ندارد و معمولاً افرادی که از یک هفته قبل از سرشماری کار معینی نداشته باشند را جزء بیکاران محسوب می کنند.

۱۲-۶- پایگاه اقتصادی و اجتماعی: (متغیر مستقل) وضعیتی است که یک شخص یا یک گروه در یک نظام اجتماعی در برابر دیگران می یابد. پایگاه اجتماعی تعیین کننده حقوق و وظایف انسانها و گروههای اجتماعی است. همانطور که روابط افراد و گروهها را با یکدیگر مشخص می دارد. «پایگاه را پایه هایی است که چون آموزش، ثروت، درآمد، خانوار و...» (ساروخانی، ۱۳۷۰، ۷۳۰) در این تحقیق منظور از پایگاه اجتماعی و اقتصادی است، وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده ها، هر یک از پاسخگویان در مقایسه با دیگران است که با شاخصهای زیر اندازه گیری می شود:

سطح تحصیلات: منظور از سطح تحصیلات یا سواد، قدرت خواندن و نوشتن هر فرد است که برحسب نوع مدرک تحصیلی مشخص می شود. سواد هر کس می تواند از بی سواد تا بالاترین مدرک تحصیلی متعارف در جامعه را در بر میگیرد.

شغل: هر گونه فعالیت فکری و بدنی است که قانوناً مجاز است و به منظور کسب درآمد نقدی صورت می گیرد منظور از شغل در این تحقیق فعالیت فرد در یکی از گروههای شغلی در زمان تحقیق است.

میزان درآمد: در اصطلاح علم اقتصاد نظری درآمد را بازده پولی یا دیگر منافع مادی را می گویند که بر اثر بکارانداختن ثروت یا خدمات یک انسان آزاد بدست می آید (فرهنگ اصطلاحات اق.اج. ۱۳۵۶، ۵۵۱) در این تحقیق منظور از درآمد میزان عایدات ماهانه خانوار هر فرد به تومان است.

موقعیت اجتماعی: به مجموعه نقش ها و وظایف یک فرد در جامعه اطلاق می گردد در این تحقیق به این معنی است که اعتبار و حیثیت و جایگاه یک خانواده در روستا در چه حد و میزانی است.

۱۲-۷- آسیب های اجتماعی: (متغیر وابسته) منظور از آسیب های اجتماعی، میزان نقض هنجارهای جامعه می باشد عبارت دیگر میزان وقوع کارهای ناپسند و نادرستی چون اعتیاد، انحرافات جنس، طلاق، سرقت، خودکشی، تکدی گری و... می باشد. کج رفتاری نیز رفتاری است که منع قانونی دارد و در تعارض با هنجارها و ارزشهای اجتماعی قرار دارد. بنابراین کج روی شامل هر گونه رفتاری است که نوعی هنجار اجتماعی و ارزش فرهنگی را نقض کرده است (سلیمی و داوری، ۱۳۸۰).

بطور کلی در تحقیق حاضر نموده های آسیبی های اجتماعی رفتارهای ضد اجتماعی نظیر قتل، خودکشی، سرقت، اعتیاد، ولگردی، فرار از منزل، طلاق، انحرافات جنسی و... میباشد.

۱۲-۸- دختران روستایی: (متغیر وابسته) در معنی جامعه شناسی روستایی، روستا به واحد مستقل اقتصادی اجتماعی سیاسی، فرهنگی اطلاق می گردد که کمتر از ۵۰۰۰ نفر جمعیت داشته باشد و نوع معیشت غالب آنها کشاورزی است. براساس قانون اصلاحات ارضی ده یا قریه عبارت است از یک مرکز جمعیت و محل سکونت و کار تعدادی خانوار که در اراضی آن به عملیات کشاورزی اشتغال داشته و درآمد اکثریت آنان از طریق کشاورزی حاصل می شود و عرفا در محل، ده یا قریه شناخته شود. (وثوقی، ۱۳۷۵، ۱۹).

بنابراین شرطهای اصلی یک روستا عبارتند از مرکز جمعیت، محل سکونت و کار تعدادی خانواد، کار کشاورزی و در آمد از این راه، عرفا در محل ده شناخته شود.

منظور از دختران روستایی نیز تمامی دختران ساکن روستاست که بالای ۱۵ سال (سن قانونی ازدواج دختران) سن دارند لیکن هنوز ازدواج نکرده اند.

۱۲-۹- مدرنیزاسیون یا نوسازی: (متغیر مستقل) از نظر جامعه شناسان به پدیده متنوع شدن و متمایز شدن نقشها که از خصوصیات جامعه جدید است اطلاق می گردد بر این اساس درباره چگونگی پدید آمدن ساختهای نو برای عهده دار شدن وظایف جدید و یا بر عهده گرفتن وظایفی که قبلا ساختهای دیگری انجام می دادند تحقیق می کنند. جامعه شناسان به دگرگونیهایی که با پیدایش مشاغل نو نهادهای مختلف آموزشی جدید و انواع نوین اجتماعات و ساختهای اجتماعی جدید پدید می آیند توجه دارند. اقتصاددانان نیز نوسازی را در درجه اول از نظر کاربرد تکنولوژی توسط انسان برای نظارت بر منابع طبیعی به منظور فراهم کردن وسایل افزایش بازده سرانه مورد توجه قرار می دهند. بر این اساس نوسازی دگرگونی کامل یک جامعه سنتی و مقابل مدرن به یک جامعه با انواع تکنولوژی و سازمان اجتماعی مربوط به آن دارد. (more ۸۹, ۱۹۶۳), بنابراین جریان نوسازی یک بدوی نیست و شاخصهای مختلفی برای آن مد نظر است از جمله صنعتی شدن، شهرنشینی، تحصیلات و آموزش، ارتباطات، سطح زندگی، اشتغال و... که با توجه به اینکه قصد بررسی پدیده سن ازدواج را در دختران روستایی داریم سعی نموده ایم در بخش های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی،... متغیرهای مرتبط و (مستقیم و غیر مستقیم) با نوسازی را در یک رابطه سیستماتیک بررسی نمائیم که در ادامه به برخی از آنها اشاره می گردد:

۱۲-۹-۱- مهاجرت: (متغیر مستقل) به معنی جابه جایی فضایی افاد است بر این اساس یک فرد یات گروه به دلایل مختلف اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، آموزشی و... از یک منطقه به منطقه دیگر کوچ می نمایند در این تحقیق مهاجرت از نوع روستا به شهر مد نظر می باشد.

۱۲-۹-۲- وسایل ارتباط جمعی: (متغیر مستقل) منظور وسایل و تجهیزات سخت افزاری موجود در حوزه رسانه های جمعی است که شامل رادیو، تلویزیون، ضبط صوت، سی دی، ویدئو، تلفن همراه، ماهواره و... است.

۱۲-۹-۳- میزان باسوادی: (متغیر مستقل) طبق تعریف باسواد کسی است که توانایی خواندن و نوشتن را حداقل از طریق یک زبان داشته باشد. افرادی که چنین توانایی را ندارند بی سواد محسوب می گردند. باسوادها را می توان به گروههای مختلف تحصیلاتی از ابتدایی تا تحصیلات دانشگاهی تقسیم بندی نمود. ضمنا میزان باسوادی را از نسبت باسوادی در هر هزار نفر به جمعیت هفت ساله و بالاتر محاسبه می کنند.

۱۲-۹-۴- **اعتیاد:** (متغیر مستقل) سازمان بهداشت جهانی ماده مخدر را اینگونه تعریف می کند. «هر ماده ای که پس از وارد شدن به درون ارگانسیم بتواند بر یک یا چند عملکرد از عملکردها تاثیر بگذارد ماده مخدر است» (ستوده، ۱۳۷۸، ۱۹۲) این تعریف مصرف کنندگان مواد مخدر را افرادی غیر طبیعی و منحرف می داند براساس آن مخدرهایی نظیر توتون و مشروبات الکلی و هم مخدرهای غیرقانونی مانند هروئین و ال سی دی (مواد توهم زا) را در بر می گیرد. بنابراین مقصود اصلی پژوهش از اعتیاد جوانان روستایی است که براین اساس میزان گرایش جوانان به انواع مخدر بررسی خواهد شد.

۱۲-۹-۵- **صنعتی شدن:** (متغیر میانجی) معمولاً اقتصاددانان عمده توجه خود در خصوص نوسازی را متوجه عرصه های اقتصادی و صنعتی می دانند. براین اساس صنعتی شدن به معنی استفاده از تکنولوژی و علوم جدید جهت نیل به توسعه است که بدنبال خود تحولات مختلفی در عرصه های اجتماعی و فرهنگی بوجود می آورد. در این پژوهش نیز منظور از صنعتی شدن ایجاد کارگاه ها و شرکتهای صنعتی در اطراف تحولات مختلفی در عرصه های اجتماعی و فرهنگی بوجود می آورد. در این پژوهش نیز منظور از صنعتی شدن ایجاد کارگاه ها و شرکتهای صنعتی در اطراف روستاها و همچنین ورود تکنولوژیهای جدید و پیشرفته در بخش کشاورزی است.

۱۲-۹-۶- **آزادی انتخاب همسر:** (متغیر مستقل) در گذشته عمده ازدواج ها براساس اهداف اجتماعی و خانوادگی شکل می گرفت لیکن در شرایط جدید بنا به دلایل مختلف عمده ازدواج ها براساس اهداف شخصی و عشق دوطرفه بنا شده است. بنابراین حتی در روستاها آزادی بیشتر در انتخاب همسر از جانب دو طرف بالاخص مردان بوجود آمده است. به نحوی که بعضا شاهد هستیم این آزادی به آنها اجازه می دهد که خارج از گروه خانوادگی و عشیره ای و حتی روستا یا منطقه خود (و بعضا از شهر) همسر اختیار نمایند.

۱۲-۱۰- **توازن جنسی:** (متغیر مستقل) به معنی برابر بودن تعداد مردان و زنان یک جامعه در سن ازدواج است که براین اساس اگر تفاوتی در این تعداد بنا به هر دلیلی وجود داشته باشند به معنی عدم توازن جنسی است.

۱۲-۱۱- **قوانین ازدواج:** (متغیر مستقل) منظور قوانین رسمی موجود در کشور ایران از اولین قوانین تصویب شده تا بحال است که براین اساس سن ازدواج دختران و پسران تعریف و مشخص شده است که در متن تحقیق تمامی این قوانین تشریح گردیده است.

۱۲-۱۲- توسعه یافتگی: (متغیر مستقل) توسعه به معنی رشد اقتصادی صرف نیست بلکه یک فرآیند چند بعدی است که در خود تجدید سازمان و سمت گیری متفاوت کل نظام اقتصادی، اجتماعی را به همراه دارد. توسعه علاوه بر بهبود در میزان تولید در آمد، شامل دگرگونی اساسی در ساختهای نهادی، اجتماعی، اداری و همچنین ایستارها و جبهه نظرهای عمومی مردم است (Lehmann, ۱۹۷۹, ۳۲) بنابراین منظور از توسعه در این پژوهش زیر ساخت های مختلف اقتصادی، عمرانی، اجتماعی و فرهنگی موجود در روستا می باشد.

بخش چهارم:

یافته های تحقیق

(تجزیه و تحلیل داده های تحقیق)

مقدمه:

فصل تجزیه و تحلیل و یافته های تحقیق یکی از مهمترین فصول این تحقیق است که بر این فصول چهارگانه قبلی است و به تشریح و تبیین یافته های می پردازد که بر اساس سوالات و اهداف تحقیق و مبانی نظری حاصل شده است.

در این فصل ابتدا خصوصیات و ویژگیها یا عبارتی وضعیت موجود بسیاری از یافته های توصیفی ذکر می گردد سپس روابط همبستگی بین متغیرهای مستقل و وابسته بر اساس آزمونهای مورد نیاز ارائه می گردد.

اطلاعات و یافته های تحقیق با توجه به اینکه ۲ پرسشنامه متفاوت (دختران روستایی - مطلعین روستایی) در تحقیق وجود دارد، عمدتاً بصورت مجزا تدوین می گردد و در برخی از موارد که ارتباط بیشتری لازم است بین متغیری ایجاد شود بین یافته های پرسشنامه ارتباط برقرار می شود.

www.kandoo.cn

www.kandoo.cn

www.kandoo.cn

www.kandoo.cn

www.kandoo.cn

فصل اول:

www.kandoo.cn

نتایج توصیفی

۱- قوانین موجود در ایران در خصوص بلوغ، رشد و سن ازدواج

بلوغ یک پدیده طبیعی است که زمان آن در همه کس و همه جا یکسان نیست از مطالعه حالات انسانها در نقاط مختلف جهان این حقیقت بدست می آید که معمولا دختران و پسرانی که در نقاط گرمسیر زندگی می کنند و با شرایط رشد و نمو آن مناطق پرورش می یابند زودتر از جوانانی که در نقاط سردسیر زندگی می کنند به حد بلوغ می رسند.

مطالعه تاریخ زندگی اعراب در عربستان که یک منطقه گرم و سوزان می باشد می تواند شاهی برای این واقعیت باشد. البته برای استقلال در امر ازدواج، تنها رسیدن به سن بلوغ جنسی کافی نیست بلکه علاوه بر آن دختر و پسر باید «رشید» باشند یعنی بتوانند مصلحت خود را تشخیص دهند تا اراده آنان در امر ازدواج یک رکن اساسی به شمار آید.

الف: معنای رشد

انسان همانند سایر موجودات زنده، پیوسته در حال تغییر است و این تغییر طبیعی و همگانی به صورت افزایش در قد، وزن و پیدایش عادتها و مهارتها و بطور کلی تغییر در رفتار در جنبه های اجتماعی، اقتصادی و عاطفی به تدریج ظاهر می شود و این همان چیزی است که در روانشناسی رشد مورد بحث و گفتگو قرار می گیرد. رشد، توانایی قدرت فکری فرد در امور

اقتصادی و اجتماعی است. حضرت امام خمینی (ره) «رشد» را اینگونه معنا کرده اند:

«رشد عبارت است از دقت و زیرکی و مواظبت برای سود بردن در معاملات و حفظ و نگهداری مال از اتلاف و صرف کردن آن در مواردی که عقلا به کار می برند.» (امام خمینی (ره)، تحریر الوسیله).

با این بیان می توان رشد در دختران را اینگونه معنا کرد: «توان در اداره زندگی و تربیت فرزند و قبول مسئولیت مادری و حسن روابط اجتماعی.»

بنابراین ممکن است کودکی به سن بلوغ رسیده باشد و نسبت به تکالیف عبادی مثل نماز و روزه مسئول باشد ولی توان انجام فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی را نداشته باشد. در این صورت چنین فردی بالغ هست ولی رشید نیست. سن آماده شدن یک دختر برای ازدواج بستگی به درک عقلی و بلوغ روانی او دارد امکان دارد دختری در سن چهارده سالگی و حتی کمتر قوه درک و مسئولیت پذیری خانوادگی را داشته باشد و بتواند خانواده ای را اداره کند و فرزندان خوبی تربیت کند اما یک زن سی ساله از اداره خانه و درک مسئولیت باز ماند. پس آنچه که در ازدواج مطرح است آمادگی دختر و پسر است خواه به سن قانونی رسیده باشند یا نرسیده باشند.

عدم توجه به اوضاع جغرافیایی و منطقه ای عادات و عرفیات و تحول وضع جوانان در دنیای امروز مشکلاتی را در عمل به وجود خواهد آورد. در عصری که روابط دختر و پسر آسانتر شده و با تغذیه بهتر و آموزش جدید و استفاده بیشتر و گسترده تر از وسایل ارتباط جمعی نوجوانان زودتر از گذشته به رشد فکری و بلوغ جنسی می رسند بالا بردن سن ازدواج به دشواری قابل توجه است. زمانی که در بریتانیا حداقل سن ازدواج پسر را بیست و یک سال و حداقل سن نامزد احراز نخست وزیری را هیجده سال تصویب کرده بودند مردم آن کشور اعتراض کردند که آیا مردی که می تواند در سن هیجده سالگی نخست وزیر شود و مملکتی را اداره کند برای ازدواج کردن سه سال صبر کند؟ قانونگذاران پاسخی داده بودند که بیشتر به شوخی شباهت دارد آنها گفته بودند: «گاهی اداره یک زن از اداره یک کشور مشکل تر است.» (مصطفوی، ۱۳۷۰، ۶۶).

از طرف دیگر بالا بردن سن ازدواج و محدود کردن دختران و پسران جوان که گرفتار غریزه سرکش نیاز جنسی خود هستند، عاملی برای آلوده شدن آنها و شیوع فساد و فحشا در جامعه است. پسری که قبل از هیجده سالگی یا بیست سالگی از

دیدگاه قانون مجاز به تشکیل خانواد نباشد و دختری که تحت فشار روحی و احساسی قرار گرفته و نتواند آزادانه ازدواج مشروع کند باید منتظر پیامدهای منفی و نامطلوب جنسی، روانی و اجتماعی آن بود.

خلاصه اینکه سن مناسب ازدواج، بلوغ جسمی و رشد فکری است که اسلام حد بلوغ جسمی را بیان کرده ولی حد رشد فکری را معین نکرده بلکه تشخیص آن را در اختیار خود پسر و اولیای آنها قرار داده است. طرفداران بالا بردن سن ازدواج می گویند:

۱- پسران و دختران قبل از هیجده و پانزده سالگی صلاحیت تشکیل خانواده را نداشته و قدرت تحمل مشقات و مسئولیت های سنگین خانوادگی را ندارند.

۲- ازدواجهای زودرس عامل مهم وقوع جرم است.

۳- زنانی که از خانه شوهر فرار کرده و از آن متنهز می شوند، اکثرا زانی هستند که در سن کمتر از سن قانونی به خانه شوهر رفته اند.

در پاسخ باید گفت: درست است که ازدواجهای بی موقع و زودرس، یعنی ازدوایجایی که توام با رشد کافی جسمی و فکری نبوده و با آمادگی کامل برای زناشویی صورت نگرفته است چه بسا موجب خیانت، بی مهری، اختلافات خانوادگی و انواع جرمها شود، ولی دختر و پسری که رشد و آمادگی کافی پیدا کرده و از نظر جسمی و روحی آمادگی کامل برای زناشویی دارند. هیچ دلیلی نمی تواند مجوز بالا بردن سن ازدواج آنها باشد.

همین مساله نادرست بودن ازدواج زودرس و بروز بی مهری و بی علاقگی در کلامی از امام(ع) مورد توجه و عنایت قرار گرفته است. مردی به امام صادق(ع) یا امام موسی کاظم(ع) عرض کرد: «ما فرزندان خود را در خردسالی همسر می دهیم». حضرت فرمود: «اگر در خردسالی ازدواج کنند به آسانی الفت نمی گیرند» (شیخ کلینی، اصول کافی، ۳۸)

ب: قوانین موجود

مدتی است سن ۹ سال برای بلوغ دختر و واداشتن او به تکالیف اجتماعی در این سن و به طور خاص سن ازدواج در ۹ سالگی مورد سؤال قرار گرفته است. در قانون مدنی پیش از انقلاب اسلامی ایران، قانون بدین صورت بوده است. ماده ۱۰۴۱: (نکاح اناث، قبل از رسیدن به سن ۱۵ سال تمام و نکاح نکور، قبل از رسیدن به سن ۱۸ سالگی تمام ممنوع است. مع ذلک در

مواردی که مصالح اقتضا کند با پیشنهاد مدعی العموم و تصویب محکمه ممکن است استثنائاً معافیت از شرط سن اعطا شود ولی در هر حال این معافیت نمی تواند به انائی داده شود که کمتر از ۱۳ سال تمام و به ذکوری شامل گردد که کمتر از ۱۵ سال تمام دارند.)

برای آنکه این ماده قانونی ضمانت اجرا داشته باشد و افراد به دلیل عرف رایج اجتماعی خویش یا دلیلهای دیگر در زیرسن قانونی ازدواج نکنند ماده دیگری نیز تصویب شده بود.

ماده سوم قانون ازدواج مصوب ۲۰ مرداد ۱۳۱۰:

هر کس برخلاف مقررات ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی با کسی که هنوز به سن قانونی برای ازدواج نرسیده است مزاجت کند به ۶ ماه الی ۲ سال حبس تادیبی محکوم خواهد شد. در صورتی که دختر به سن ۱۳ سال تمام نرسیده باشد لاقبل به دو الی سه سال حبس تادیبی محکوم می شود و در هر دو مورد ممکن است علاوه بر مجازات حبس به جزای نقدی از ۲۰۰۰ ریال ۲۰۰۰۰ ریال محکوم گردد (...)

در سال ۱۳۵۳ در ماده ۲۳ قانون حمایت از خانواده سن ازدواج برای مرد ۲۰ سال و برای زن ۱۸ سال تعیین شد و معافیت از شرط سن نیز ویژه دخترانی گردید که کمتر از ۱۵ سال نداشته باشند (آیت الهی برگرفته از سایت: balagh)

موارد قانونی در این باره بعد از انقلاب بدین قرار است: ماده ۱۲۱۰ قانون مدنی اصلاحی سال ۱۳۶۱:

(هیچ کس را نمی توان بعد از رسیدن به سن بلوغ بعنوان جنون یا عدم رشد محجور نمود مگر آنکه رشد یا جنون او ثابت شده باشد.

تبصره ۱: سن بلوغ در پسر ۱۵ سال تمام قمری و در دختر ۹ سال تمام قمری است.

تبصره ۲: اموال صغیری را که بالغ شده است، در صورتی می توان به او داد که رشد او ثابت شده باشد.)

ماده ۱۰۴۱ اصلاحی سال ۱۳۷۰:

«نکاح قبل از بلوغ ممنوع است»

— ابتدا آمار تعداد ازدواج های ثبت شده در کل کشور را مورد بررسی قرار می دهیم.

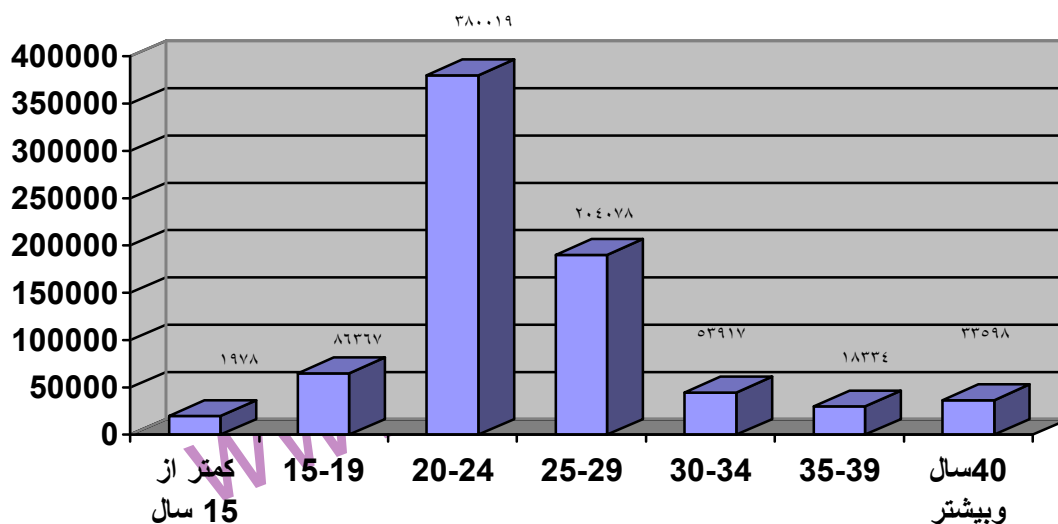
در نهایت نیز آمارهای مختلف و موجود در خصوص میانگین سن ازدواج دختران روستایی بر حسب شهرستانها را مورد ارزیابی

و تحلیل قرار خواهیم داد:

۱-۳- تعداد ازدواج ثبت شده بر حسب سن زوج در زمان ازدواج کل کشور

شهرستان	جمع	کمتر از ۱۵ سال	۱۵-۱۹	۲۰-۲۴	۲۵-۲۹	۳۰-۳۴	۳۵-۳۹	۴۰ سال و بیشتر
جمع	۷۷۸۲۹۱	۱۹۷۸	۸۶۳۶۷	۳۸۰۰۱۹	۲۰۴۰۷۸	۵۳۹۱۷	۱۸۳۳۴	۳۳۵۹۸
آذربایجان شرقی	۴۳۱۸۸	۸۶	۴۸۴۲	۱۹۸۸۳	۱۲۴۹۲	۳۵۲۰	۹۲۵	۱۴۴۰
آذربایجان غربی	۳۴۸۴۸	۹۳	۴۰۳۹	۱۶۸۲۰	۹۳۹۳	۲۳۲۵	۷۷۹	۱۳۹۹
اردبیل	۱۶۱۲۰	۵۰	۲۱۸۵	۷۴۴۴	۴۵۱۴	۱۰۹۲	۲۹۰	۵۴۵
اصفهان	۴۷۳۴۱	۲۵	۳۳۳۷	۲۴۰۶۰	۱۴۰۷	۳۱۳۴	۱۰۴۸	۱۷۲۰
ایلام	۵۳۱۵	۱۰	۲۴۶	۲۰۴۴	۲۰۰۷	۶۸۸	۱۵۶	۱۶۴
بوشهر	۹۶۶۷	۲۹	۱۲۴۸	۴۶۹۵	۲۴۲۷	۶۴۸	۲۱۴	۴۰۶
تهران	۱۱۴۹۰۰	۶۴	۷۶۹۹	۵۲۴۱۲	۳۴۶۱۳	۱۰۳۹۸	۴۰۱۳	۵۷۰۱
چهارمحال و بختیاری	۱۰۴۰۱	۲۲	۸۱۶	۵۱۲۲	۳۱۷۰	۶۸۴	۱۶۳	۴۲۴
خراسان جنوبی	۷۵۰۲	۱۰	۱۰۴۴	۴۳۵۳	۱۳۶۹	۳۰۹	۱۰۹	۳۰۸
خراسان رضوی	۷۲۸۶۳	۱۵۵	۱۱۲۸۳	۳۹۱۴۸	۱۳۸۳۱	۳۳۰۳	۱۴۷۰	۳۶۷۳
خراسان شمالی	۱۰۸۹۲	۵۱	۲۰۴۴	۵۷۶۲	۱۸۷۱	۴۴۲	۱۷۴	۵۴۸
خوزستان	۴۸۴۷۴	۲۲۰	۵۸۵۲	۲۲۳۳۹	۱۳۳۹۵	۳۵۷۱	۱۱۴۲	۱۹۵۵
زنجان	۱۲۲۱۴	۳۹	۱۴۷۱	۵۹۰۱	۳۰۲۸	۶۳۰	۱۷۹	۹۶۶
سمنان	۵۴۳۶	۷	۴۵۸	۲۸۷۸	۱۳۵۲	۳۸۶	۱۰۰	۲۵۵
سیستان و بلوچستان	۱۹۸۲۳	۲۷۵	۳۸۵۶	۹۵۲۳	۳۶۵۷	۱۰۳۶	۴۵۸	۱۰۱۸
فارس	۵۰۴۵۳	۱۰۶	۵۲۶۷	۲۳۲۴۷	۱۴۱۶۰	۴۱۴۹	۱۳۷۰	۲۱۵۴
قزوین	۱۲۵۷۸	۱۴	۱۲۹۴	۶۷۵۵	۳۱۶۱	۶۷۲	۲۰۰	۴۸۲
قم	۱۲۱۰۵	۲۹	۱۳۶۰	۵۹۴۶	۲۹۵۳	۷۶۴	۳۴۷	۷۰۶
کردستان	۱۷۷۳۴	۲۶	۱۷۳۱	۹۰۱۸	۴۷۸۶	۱۱۱۳	۳۵۷	۷۰۳
کرمان	۳۰۹۱۱	۱۴۲	۴۳۵۴	۱۴۹۹۱	۷۵۶۵	۲۰۴۵	۶۸۱	۱۱۳۳
کرمانشاه	۲۱۸۹۲	۲۹	۱۹۰۸	۹۷۴۶	۶۴۹۹	۱۹۳۲	۶۶۸	۱۱۱۰
کهگیلویه و بویراحمد	۷۰۲۴	۴۷	۶۵۸	۲۸۵۶	۲۴۳۳	۶۶۰	۱۲۵	۲۴۵
گلستان	۲۱۱۲۸	۱۱۶	۳۰۳۷	۱۰۶۸۰	۵۰۹۱	۱۱۹۹	۳۴۸	۶۵۷
گیلان	۲۷۷۰۹	۳۱	۳۰۳۰	۱۳۸۱۰	۷۱۴۲	۲۰۱۵	۶۹۲	۹۸۹
لرستان	۲۰۵۵۸	۵۸	۲۲۸۷	۹۶۵۷	۵۸۰۰	۱۵۸۹	۴۳۵	۷۳۲
مازندران	۳۴۴۴۰	۹۰	۴۴۱۸	۱۸۰۰۵	۷۷۳۷	۲۰۲۱	۷۰۱	۱۴۶۸
مرکزی	۱۴۵۳۵	۹	۱۱۶۵	۷۷۱۳	۳۷۴۶	۸۸۶	۳۱۸	۶۹۸
هرمزگان	۱۵۲۶۲	۹۳	۲۰۷۶	۷۷۴۲	۳۳۷۲	۹۰۴	۳۴۴	۷۳۱
همدان	۲۱۵۳۵	۳۹	۲۲۷۵	۱۰۹۷۰	۵۶۳۸	۱۲۷۶	۳۸۲	۹۵۵
یزد	۱۱۴۴۳	۱۳	۱۰۸۷	۶۴۹۹	۲۸۵۹	۵۲۶	۱۴۶	۳۱۳

جدول (۵-۱) ازدواجهای ثبت شده مردان در سال ۸۹ کل کشور

شکل (۵-۲) ازدواجهای ثبت شده مردان در سال ۸۹ کل کشور

براساس آمار جدول موارد زیر قابل توجه است: میانگین سن ازدواج مردان کشور در سال ۸۹ حدود ۲۶ سال بوده است. ازدواج زود رس در استانهای سیستان و بلوچستان، کرمان خراسان رضوی بیشترین فراوانی را داشته این درحالیست که

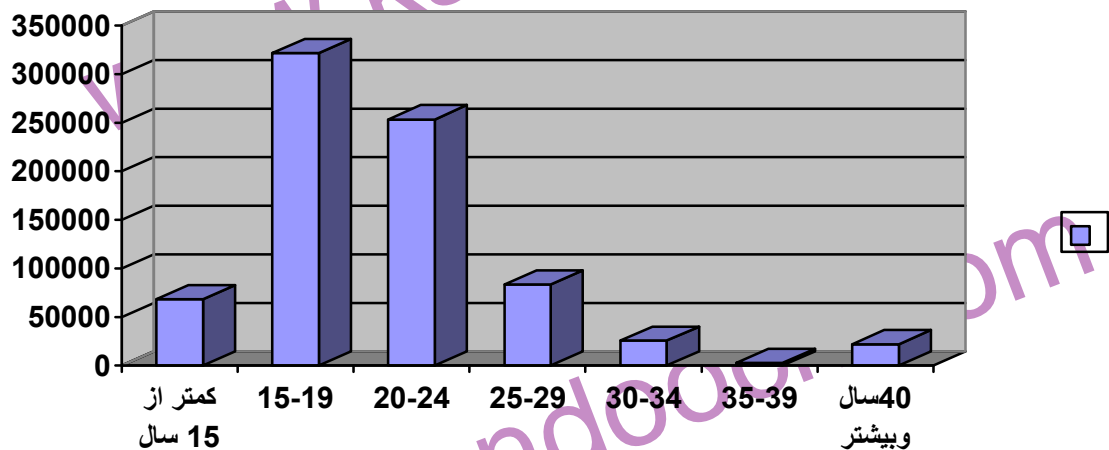
استان مرکزی به همراه سمنان پایین ترین تعداد ازدواج زودرس را داشته اند (کمتر از ۱۵ سال).

۳-۳- تعداد ازدواجهای ثبت شده بر حسب سن زوجه در زمان ازدواج کل کشور

شهرستان	درصد میزان ازدواج زود رس	جمع	کمتر از ۱۵ سال	۱۵-۱۹	۲۰-۲۴	۲۵-۲۹	۳۰-۳۴	۳۵-۳۹	۴۰ سال و بیشتر
جمع		۷۷۸۲۹۱	۶۸۶۳۱	۳۲۱۶۷۶	۲۵۳۴۱۲	۸۳۷۷۳	۲۵۶۸۷	۲۸۵۸	۲۲۲۵۴
آذربایجان شرقی	٪۱۱/۵	۴۳۱۸۸	۴۹۹۶	۱۷۹۵۲	۱۳۲۷۱	۴۵۱۳	۱۲۹۶	۱۵۱	۱۰۰۹
آذربایجان غربی	٪۸/۹	۳۴۸۴۸	۳۱۳۵	۱۴۶۳۹	۱۰۷۲۳	۳۹۴۴	۱۱۵۲	۱۱۱	۱۱۴۴
اردبیل	٪۱۳/۶	۱۶۱۲۰	۲۱۹۳	۶۹۸۸	۴۴۷۱	۱۶۰۱	۴۷۵	۵۵	۳۳۷
اصفهان	٪۴/۷	۴۷۳۴۱	۲۲۶۹	۲۰۰۱۵	۱۷۶۵۸	۴۷۶۸	۱۳۱۲	۱۴۶	۱۱۷۳
ایلام	٪۵/۵	۵۳۱۵	۲۹۴	۱۸۸۵	۲۰۱۰	۷۵۴	۲۴۱	۲۴	۱۰۷
بوشهر	٪۹/۵	۹۶۶۷	۹۲۸	۴۱۳۹	۲۹۹۰	۱۰۲۸	۲۹۳	۳۵	۲۵۴
تهران	٪۴/۳	۱۱۴۹۰۰	۴۹۸۶	۳۹۵۴۹	۴۴۲۰۵	۱۶۲۴۳	۴۸۹۶	۵۳۲	۴۴۸۹
چهارمحال و بختیاری	٪۶	۱۰۴۰۱	۶۲۵	۴۵۶۶	۳۵۵۸	۱۰۷۷	۳۲۸	۳۳	۲۱۴

۱۴۸	۳۱	۲۱۱	۷۳۴	۲۵۷۶	۳۳۵۸	۴۴۴	۷۵۰۲	%۵/۹	خراسان جنوبی
۲۱۸۷	۲۷۷	۲۱۵۷	۶۳۳۴	۲۰۷۴۲	۳۲۴۶۲	۸۷۰۴	۷۲۸۶۳	%۱۱/۹	خراسان رضوی
۳۱۵	۳۴	۲۹۵	۹۴۸	۳۰۲۶	۴۷۲۹	۱۵۴۵	۱۰۸۹۲	%۱۴/۱	خراسان شمالی
۹۸۵	۱۶۰	۱۴۸۶	۵۰۸۷	۱۵۹۳۹	۲۰۴۵۸	۴۳۵۹	۴۸۴۷۴	%۸/۹	خوزستان
۷۸۹	۳۸	۳۴۷	۱۲۰۱	۳۳۱۳	۵۰۲۳	۱۵۰۳	۱۲۲۱۴	%۱۲/۳	زنجان
۱۸۴	۲۳	۱۵۶	۵۱۲	۱۹۳۵	۲۲۷۳	۳۵۳	۵۴۳۶	%۹/۴	سمنان
۵۱۰	۶۸	۴۷۵	۱۶۳۵	۵۳۹۹	۸۹۳۸	۲۷۹۸	۱۹۸۲۳	%۱۴/۱	سیستان و بلوچستان
۱۲۴۹	۱۶۴	۱۶۳۳	۵۵۱۳	۱۶۷۴۸	۲۰۷۹۴	۴۳۵۲	۵۰۴۵۳	%۸/۶	فارس
۳۱۴	۳۸	۳۵۵	۱۰۷۸	۳۵۹۳	۵۵۹۴	۱۶۰۶	۱۲۵۷۸	%۱۲/۷	قزوین
۵۰۷	۶۶	۴۲۷	۱۰۸۹	۳۵۸۸	۵۲۷۹	۱۱۴۹	۱۲۱۰۵	%۹/۴	قم
۴۵۴	۵۸	۶۳۷	۱۹۱۵	۵۵۴۳	۷۶۶۲	۱۴۶۵	۱۷۷۳۴	%۸/۲	کردستان
۶۷۲	۱۱۵	۱۰۶۶	۳۴۴۱	۱۰۶۱۴	۱۲۳۵۵	۲۶۴۸	۳۰۹۱۱	%۸/۵	کرمان
۸۱۰	۸۹	۸۸۰	۲۶۷۱	۷۰۷۵	۸۷۱۹	۱۶۴۸	۲۱۸۹۲	%۷/۵	کرمانشاه
۱۰۷	۱۶	۲۱۰	۸۸۵	۲۳۴۶	۲۸۲۶	۶۳۴	۷۰۲۴	%۹	کهگیلویه و بویراحمد
۴۱۸	۵۶	۷۳۹	۲۴۰۲	۶۸۷۳	۸۹۰۸	۱۷۳۲	۲۱۱۲۸	%۸/۱	گلستان
۸۵۸	۱۳۷	۱۰۴۰	۳۳۳۱	۹۴۰۷	۱۰۸۱۱	۲۱۲۵	۲۷۷۰۹	%۷/۶	گیلان
۴۳۲	۷۶	۶۴۶	۲۳۴۴	۶۱۸۶	۸۸۴۰	۲۰۳۴	۲۰۵۵۸	%۹/۸	لرستان
۱۰۱۴	۱۳۹	۱۱۲۶	۳۲۴۲	۱۰۸۳۶	۱۴۵۱۸	۳۵۶۵	۳۴۴۴۰	%۱۰/۳	مازندران
۴۸۱	۶۲	۴۸۸	۱۲۶۵	۴۲۸۱	۶۵۲۲	۱۴۳۶	۱۴۵۳۵	%۹/۸	مرکزی
۳۵۶	۳۵	۴۸۳	۱۳۶۱	۴۴۲۹	۷۱۱۱	۱۴۸۷	۱۵۲۶۲	%۹/۷	هرمزگان
۵۵۷	۷۲	۶۳۶	۱۹۴۴	۵۸۱۴	۹۵۱۵	۲۹۹۷	۲۱۵۳۵	%۱۳/۹	همدان
۱۸۰	۱۷	۲۰۱	۹۱۳	۴۲۶۳	۵۲۴۸	۶۲۱	۱۱۴۴۳	%۵/۴	یزد

جدول (۴-۵) ازدواج های ثبت شده زنان در سال ۸۹ کل کشور

بر اساس آمار موارد زیر قابل توجه است: میانگین سن ازدواج زنان کشور در سال ۸۹ حدود ۲۲ سال است (۲۱/۶). ازدواج

زودرس دختران زیر ۱۵ سال در استانهای سیستان و بلوچستان، همدان، خراسان شمالی و اردبیل بیشترین تعداد و در استانهای

تهران، اصفهان و یزد پایین ترین میزان را داشته است لذا رابطه معنی داری بین توسعه یافتگی استان ها و ازدواجهای زودرس وجود دارد.

۳-۵- توزیع سنی زوجین در زمان ازدواج کل کشور

زوج	جمع	۱۳ سال و کمتر	۱۶-۱۹	۲۰-۲۴	۲۵-۲۹	۳۰-۳۴	۳۵-۳۹	۴۰-۴۴	۴۵-۴۹	۵۰-۵۴	۵۵-۵۹	۶۰ سال و بیشتر
زوج	جمع	۳۴۱۳	۶۵۲۱۸	۲۴۹۱۴۶	۲۹۱۱۷۵	۱۰۹۱۸۸	۳۱۴۷۴	۱۲۶۷۳	۶۲۸۰	۲۱۰۶	۱۴۱۶	۲۳۹۷
۱۹ سال و کمتر	۴۸۹۰۴	۹۳۶	۱۱۷۲۴	۲۴۳۷۳	۹۶۰۰	۱۷۷۵	۳۴۷	۲۱	۱۲	۵	۳	۱۶
۲۰-۲۴	۳۴۶۴۰۴	۱۶۵۲	۳۹۲۹۷	۱۴۵۳۶۹	۱۳۳۳۹۰	۲۲۵۱۳	۳۰۸۹	۷۱۴	۱۶۵	۲۳	۲۳	۹۸
۲۵-۲۹	۲۵۴۱۷۷	۵۶۹	۱۲۳۷۲	۶۷۸۹۴	۱۱۵۱۱۶	۴۹۱۳۵	۷۲۸۶	۱۳۱۲	۲۸۲	۲۹	۱۹	۷۲
۳۰-۳۴	۷۰۲۱۷	۱۵۹	۱۳۷۹	۹۲۵۴	۲۵۸۲۴	۲۳۱۹۶	۸۳۱۵	۱۶۵۸	۳۰۳	۲۰	۷	۳۳
۳۵-۳۹	۲۲۴۲۱	۵۰	۲۵۰	۱۳۸۲	۴۷۴۶	۷۵۷۸	۵۴۷۳	۲۲۵۹	۵۲۷	۳۰	۶	۵
۴۰-۴۴	۱۰۳۷۸	۲۳	۸۲	۳۷۲	۱۲۳۰	۲۴۰۹	۲۸۵۹	۲۱۱۱	۹۴۹	۵۵	۱۹	۷
۴۵-۴۹	۷۰۷۴	۱۳	۴۲	۲۰۲	۵۱۳	۱۱۰۵	۱۵۱۰	۱۲۲۸	۶۳۲	۱۷۱	۶۴	۲۲
۵۰-۵۴	۴۸۶۳	۴	۲۶	۹۱	۲۷۴	۵۴۴	۹۰۱	۹۷۰	۹۰۸	۲۶۵	۷۸	۴۵
۵۵-۵۹	۳۱۸۳	۳	۱۷	۴۹	۱۳۷	۲۷۰	۵۱۵	۵۹۱	۵۱۷	۳۲۶	۱۶۶	۶۲
۶۰ سال	۱۰۶۷۰	۴	۲۹	۱۶۰	۳۴۵	۶۶۳	۱۱۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۰	۱۱۸۲	۱۰۳۱	۲۰۳۷

جدول (۵-۷) توزیع سنی زوجین کل کشور

بر اساس آمار توزیع سنی زوجین می توان گفت توزیع سنی زوج (مردان) عمدتاً در سنین ۲۴-۲۰ و بعد از آن ۲۹-۲۵ سال است و در زنان ابتدا سنین ۲۴-۲۰ سپس ۱۹-۱۶ سال است لذا عمده ازدواجها بین سنین فوق بین مردان و زنان اتفاق افتاده است.

۳-۶- توزیع سنی زوجین در زمان ازدواج

زوج	جمع	۱۳ سال و کمتر	۱۶-۱۹	۲۰-۲۴	۲۵-۲۹	۳۰-۳۴	۳۵-۳۹	۴۰-۴۴	۴۵-۴۹	۵۰-۵۴	۵۵-۵۹	۶۰ سال و بیشتر
زوج	جمع	۴۰	۱۳۹۶	۵۱۶۴	۵۰۹۵	۱۶۵۲	۵۸۸	۱۳۳	۵۸	۴۳	۲۶	۸۴
۱۹ سال و کمتر	۵۶۸	۹	۱۶۱	۲۸۹	۹۰	۱۲	۳	۲	۰	۱	۰	۱
۲۰-۲۴	۶۸۹۸	۲۷	۹۴۴	۳۱۳۶	۲۳۹۲	۳۳۷	۴۸	۲	۲	۰	۰	۲
۲۵-۲۹	۴۷۷۲	۴	۲۶۶	۱۵۴۱	۲۰۷۰	۷۴۹	۱۱۷	۱۹	۵	۰	۰	۰
۳۰-۳۴	۱۱۵۸	۰	۲۵	۱۶۷	۴۳۳	۳۶۲	۱۴۳	۲۱	۵	۰	۱	۰
۳۵-۳۹	۴۰۰	۰	۰	۲۳	۸۴	۱۱۹	۱۱۶	۴۷	۱۰	۰	۰	۰
۴۰-۴۴	۱۹۸	۰	۰	۳	۱۶	۴۳	۷۰	۴۴	۱۸	۲	۱	۰

۱	۱	۳	۱۳	۲۷	۲۷	۲۷	۱۴	۷	۳	۰	۰	۱۲۳	۴۵-۴۹
۱	۰	۵	۱۰	۱۷	۲۸	۱۶	۸	۱	۰	۰	۰	۸۶	۵۰-۵۴
۲	۴	۴	۱۰	۹	۱۷	۱۶	۶	۰	۰	۰	۰	۶۸	۵۵-۵۹
۷۷	۱۹	۲۸	۱۹	۴۰	۴۳	۳۲	۲	۲	۲	۰	۰	۲۶۴	۶۰ سال و بیشتر

۶- دسترسی روستاها به امکانات (آموزشی و فرهنگی، تفریحی، عمرانی و...)

جدول زیر میزان دسترسی روستاهای مورد مطالعه به امکانات و خدمات فرهنگی و اجتماعی و زیربنایی و عمرانی و کشاورزی را نشان می دهد.

براین اساس امکانات روستاها را در ۲ بخش فرهنگی آموزشی و عمرانی و کشاورزی مورد بررسی قرار داده ایم:

الف: امکانات فرهنگی و آموزشی: شامل تعداد مدارس و مقاطع تحصیلی، وسایل ارتباط جمعی، مراکز تفریحی، کتابخانه و کلوب محصولات فرهنگی:

از کل پاسخهای بدست آمده چنین بر می آید که هر سه مقطع تحصیلی ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان عمدتاً در روستاها وجود دارند ولی در بعضی روستاها فاقد دبیرستان هستند.

۱- وسایل ارتباط جمعی

از کل پاسخگویان تنها ۴ مورد برابر ۱ درصد دارای ماهواره بوده اند. حدود ۶۳٪ دارای سی دی و ویدئو بوده اند، روستاها بیشترین فراوانی را در دارا بودن سی دی و ویدئو داشته اند.

بطور کلی می توان گفت که اکثر روستاها عمده وسایل ارتباط جمعی از جمله تلویزیون و سی دی هستند.

براساس پاسخهای اخذ شده از مطلعین و معتمدین روستایی می توان بیان داشت که اکثر روستاها (بیشتر از ۹۲٪ آنها) فاقد مراکز تفریحی و سرگرمی هستند.

۲- تعداد مراکز تفریحی در روستاها

از آمارها می توان برداشت نمود که تنها برخی از روستاها دارای مرکز تفریحی هستند که تعداد آنها نیز (براساس جمع بندی پاسخهای داده شده) به یک مرکز می رسد.

۳- کتابخانه

آمارهانشانگر اینست که اکثریت نسبی روستاها فاقد کتابخانه می باشند (حدود ۷۰٪)

ب: امکانات زیربنایی و زیر ساخت های کشاورزی (شامل آب، خاک، نوع کشاورزی، تجهیزات کشاورزی و...)

۱- آب مصرفی خانگی

به طور کلی کمتر از ۴۰ درصد کل روستاها دارای آب مصرفی خانگی خوب و خیلی خوب هستند. بیش از ۳۰ درصد از مردم آب مصرفی را بد و خیلی بد ذکر کرده اند و حدود ۳۰٪ نیز کیفیت آب را متوسط ارزیابی نموده اند. لذا به طور کلی می توان بیان نمود که در حال حاضر علیرغم تلاش های صورت گرفته برای بهبود کیفیت و بهداشتی نمودن آب در روستاها هنوز هم بسیاری از روستاها فاقد آب آشامیدنی مناسب هستند.

۲- آب کشاورزی

بطور کلی حدود $\frac{1}{3}$ از روستائیان آب کشاورزی روستا خود را بد و خیلی بد، حدود $\frac{1}{3}$ آنرا متوسط و $\frac{1}{3}$ دیگر نیز آن را خوب ارزیابی نموده اند. لذا در نگاه دیگر می توان گفت یکی از مهمترین و شاید مهمترین متغیر برای اشتغال و کشاورزی و زندگی مردم روستا آب کشاورزی می باشد که این موضوع هنوز هم نمونه اصلی کشاورزان و مسئولین این حوزه است و تاکنون نتوانسته اند این مشکل را مرتفع سازند زیرا در صورتی که وضعیت آب کشاورزی و به تبع آن اشتغال به کار جوانان روستا در امر کشاورزی مناسب باشد کمتر شاهد خروج فرزندان از روستا و افزایش بیکاری و مهاجرت و نهایتاً کاهش شانس ازدواج فقدان روستای با پسران هستیم.

وضعیت حاصلخیزی زمینهای کشاورزی:

براساس آمار می توان بیان داشت که زمینهای کشاورزی موجود در سطح روستاها عمدتاً حاصلخیز و در صورت آماده بودن متغیرها و ابزار و وسایل مورد نیاز می توان امید به کشاورزی مناسب و مقرون به صرفه در اکثر روستاها داشت. تنها ۶ درصد از پاسخگویان وضعیت زمینهای کشاورزی را نا مناسب ارزیابی کرده اند.

۳- وسایل مدرن کشاورزی

باتوجه به آمار اکثریت روستاها و کشاورزان (۶۴٪) کمتر از وسایل و روشهای مدرن کشاورزی و آبرسانی و... استفاده می کنند.

▪ **در مجموع** براساس نتایج تفکیکی می توان گفت که روستاها از امکانات و خدمات بخصوص (اجتماعی و

فرهنگی و کشاورزی و عمرانی) لازم برخوردار نبوده و این روستاها با مشکل کمبود امکانات در زمینه های مورد نظر مواجه اند.

آب مورد نیاز کشاورزی، آب مصرفی خانگی، محصولات و مراکز تفریحی و فرهنگی و... در اکثریت روستاها وضعیت مناسبی ندارد.

لذا این موضوع تاثیر مهمی را بعنوان یکی از متغیرهای فعال در بحث بیکاری، گرایش به مهاجرت، اعتیاد و سایر آسیب های اجتماعی و... دارد از جمله این آسیب ها می توان به افزایش سن ازدواج پسران و نهایتا دختران روستایی اشاره نمود.

ضمنا آمار مورد بررسی نشان می داد که بسیاری از زمینهای موجود در روستاها حاصلخیزاند و لذا زمینه مناسبی برای امر کشاورزی و به تبع آن ایجاد اشتغال جوانان و... وجود دارد که لازم است از این فرصت موجود با در نظر گرفتن و مهیا نمودن سایر لوازم مورد نیاز از جمله تجهیزات کشاورزی، آب مناسب و... به نحو مطلوب استفاده نمود.

۴- میزان مهاجرت روستائیان به نقاط دیگر (طی ۱۰ سال گذشته)

مهاجرت روستائیان از روستا به شهر و یا روستاهای اطراف (با شرایط بهتر اقتصادی و اجتماعی) و در نتیجه خالی شدن روستاها، موضوعی است که امروزه در اکثریت روستاهای ایدال شاهدیم. نتایجی که در این تحقیق در خصوص روستاها پدست آمد نیز نشان از آن دارد که در ظرف ۱۰ تا ۱۵ سال گذشته تعداد زیادی از روستائیان از روستاهای خود مهاجرت کرده و در شهرها ساکن شده اند.

الف: تعداد خانوارهای مهاجرت کرده

آمار نشان می دهد که بطور میانگین اکثر خانوارهای ساکن در روستاها شاهد مهاجرت بک و بیشتر خانوار اقوام و بطور کلی خانواده گسترده (پدری) خود بوده اند. این آمار در برخی روستاها به بیش از ۱۰ خانوار دریک فامیل هم می رسد.

ب: تعداد افراد مهاجرت کرده

مهاجرت های صورت گرفته بر حسب تعداد افراد مهاجرت کننده از روستاها نشانگر اینست که این مهاجرت ها بیشتر بین ۱ تا ۹ نفر در هر خانوار بوده است.

ج: میانگین مهاجرت از روستا

می توان گفت که میانگین کل مهاجرت برحسب خانوار در روستاها ۵ خانوار از هر فامیل یا خانواده پدری می باشد عبارتی از هر خانواده گسترده که در روستا تحت لوای پدر بزرگ به صورت چند پسر ونوه وعروس و داماد و... زندگی می کردند حدود ۵ خانوار جدا و به روستاهای اطراف وبالاخص شهرهای اطراف مهاجرت نموده اند.

میانگین کل مهاجرت برحسب افراد نیز ۱۶ نفر از هر خانواده گسترده می باشد به نوعی که به طور متوسط از هر خانواده گسترده شاهد خروج ۱۶ نفر ومهاجرت عمدتا به شهر هستیم.

بطور کلی همانطور که آمار فوق نشان می دهند تعداد زیادی از اهالی و خانوارهای روستایی طی ۱۰ سال گذشته از روستاها به مناطق دیگر مهاجرت نموده اند که عمدتا آنها را جوانان و مردان تشکیل می دهند که این موضوع نقش بسزایی در خالی شدن روستاها از جوانان و به تبع آن تجرد تعداد زیادی از دختران روستایی داشته است.

د: دیدگاه مطلعین روستا در خصوص میزان مهاجرت

آمارفوق نیز می توان بیان نمود که حدود ۴۰ درصد از مطلعین روستایی معتقدند که بطور کلی میزان مهاجرت از روستا به شهر زیاد است و حدود ۴۰ درصد نیز این وضعیت را در حد متوسط و تنها ۲۲ درصد میزان مهاجرت را کم توصیف نموده اند لذا همچنان مهاجرت از روستا به شهر در جریان است.

۵- پایگاه اقتصادی اجتماعی خانوادهای روستایی

بطور کلی چند متغیر مهم از جمله وضعیت سکونت، تحصیلات پدر و مادر، تحصیلات همسر، شغل پدر، بعد خانوار، بالاترین مدرک تحصیلی خانواده را بعنوان برخی از متغیرهای مهم و تاثیر گذار در وضعیت اجتماعی اقتصادی

خانواده روستایی مورد بررسی قرار دادیم که خلاصه نتایج آن را ذکر می کنیم:

الف: وضعیت سکونت

براین اساس که دختران و زنان روستایی وضعیت سکونت آنها بصورت شخصی، پدری و استیجاری می باشد آنها را به ۳ طبقه تقسیم نموده ایم.

از کل پاسخگویان ۵۴٪ یعنی بیش از نیمی از آنها در منزل پدری خود ساکن هستند و حدود ۴۰ درصد نیز در منزل شخصی ساکن اند که عبارتی افراد مجرد عمدتاً در منزل پدری و افراد متأهل اکثراً در منزل شخصی ساکن اند. لذا به لحاظ وضعیت سکونت در روستاها با مشکل مسکن بعنوان یکی از دغدغه های مهم در امر ازدواج روبرو نیستیم. تنها ۶ درصد از افراد متأهل در منازل استیجاری به سر می برند.

ب: تحصیلات پدر

حدود نیمی از پدران دختران روستایی بی سواد هستند (۴۶٪) که این امر موضوع بسیار مهم و تاثیر گذاری در آینده شغلی، تحصیلاتی، ازدواج و... دختران می باشد ضمن اینکه حدود ۴۰ درصد پدران نیز تنها دارای تحصیلات ابتدایی هستند لذا حدود ۸۵ درصد پدران دختران روستایی دارای تحصیلات ابتدایی و بی سواد هستند و تنها حدود ۱۵ درصد آنها تحصیلات بالاتر از ابتدائی دارند.

ج: تحصیلات مادر:

اکثریت زنان روستایی (مادران دختران روستایی پاسخگو) بی سواد هستند (حدود ۷۰ درصد) ضمن اینکه اگر تحصیلات ابتدایی را به این آمار اضافه کنیم حدود ۹۳ درصد از زنان روستایی یا تحصیلات ابتدایی دارند یا بی سواد هستند که این موضوع تاثیر زیادی در نگرشهای اجتماعی و فرهنگی مختلف آنها بالاخص در خصوص ازدواج وسایر امور فرهنگی اجتماعی دختران دارد.

د: شغل پدر

روستائیان دارای شغل کشاورزی هستند (حدود ۶۰ درصد) ضمن اینکه حدود ۲۰ درصد دارای شغل آزاد و مابقی نیز دارای سایر مشاغل هستند. البته اینکه حدود ۴۰ درصد از روستائیان دارای مشاغل غیر کشاورزی هستند خود نکته ای قابل تامل است زیرا در گذشته اکثریت قاطع روستائیان کشاورز بوده اند.

هـ: تحصیلات همسر

بیش از ۹۵ درصد از افراد متاهلی که مورد سوال قرار گرفته اند همسرشان باسواد هستند که این امر نشانگر اینست که اکثر پدران و مادران بی سواد لیکن اکثریت قاطع فرزندان آنها باسواد هستند که خود امر مهمی است که به عبارتی نشان می دهد نزدیک به ۹۰٪ از افراد روستایی که بعد از انقلاب متولد شده اند باسواد و اکثریت افراد روستایی که قبل از انقلاب متولد شده اند بی سواد بوده اند (۲ نسل قبل و بعد از انقلاب) در همین راستا حدود ۴۰ درصد از همسران زنان روستایی (مردان روستایی) دارای تحصیلات متوسطه به بالا هستند.

و: بالاترین مدرک تحصیلی موجود در خانواده:

باید گفت که بالاترین مدرک تحصیلی موجود در خانواده های روستائیان (حدود ۵۰ درصد) مربوط به مدرک دیپلم می باشد به عبارتی در یک خانواده روستایی عمدتاً بالاترین مدرک یک عضو خانواده دیپلم می باشد.

ز: بعد خانوار در خانواده های روستایی:

بعد خانوار در اکثر خانواده های روستایی بین ۴-۶ نفر می باشد (حدود ۷۲ درصد) ضمن اینکه حدود ۲۰ درصد خانواده ها دارای ۷ نفر و بیشتر هستند. و حدود ۱۰ درصد نیز دارای بعد خانوار ۳ نفر و کمتر هستند لذا می توان نتیجه گرفت اگر چه میانگین بعد خانواده در روستاها حدود ۶ تا ۵ نفر می باشد لیکن بعد خانوار در روستاها نیز مثل شهرها در حال کاهش می باشد.

۶- وضعیت ازدواج های صورت گرفته در روستاها

الف: ازدواج های درون گروهی (درون روستا) یا برون گروهی (برون روستا)

بررسی وضعیت زنان ازدواج کرده (متاهل) روستایی نشانگر این امر است که از کل ازدواجهای صورت گرفته حدود ۷۶ درصد (اکثریت) آنها در داخل روستا بوده اند و تنها حدود ۲۳ درصد ازدواج ها خارج از روستا بوده است لذا در حال حاضر نیز عمده ازدواج های روستایی را ازدواج های درون گروهی تشکیل می دهد ضمنا این امار به نفع ازدواج های برون گروهی در حال افزایش است به نحوی که در نسل گذشته حدود ۳۰ پیش اکثریت قاطع (بیش از ۹۰٪) ازدواج های دختران روستا با افراد و جوانان همان روستا بوده است.

ب: ازدواج های فAMILI یا غیر فAMILI:

اگرچه اکثریت نسبی ازدواجهای صورت گرفته روستائیان درون روستایی بوده است لیکن عمده ازواج های بصورت غیر فAMILI بوده است. بعبارتی حدود ۶۰ درصد ازدواجهای روستایی (اکثریت نسبی) ازدواجهای غیر فAMILI بوده است بعبارتی اگرچه ازدواج در یک روستا شکل می گیرد لیکن افراد بیشتر سعی می کنند با افراد غیر فAMILI و اقوام خود ازدواج نمایند.

۱۰- میانگین سن ازدواج روستاها:

براساس آمار مآخوذه از زنان ازدواج کرده در روستاها که بصورت میانگین همه آنها حدود ۱۰ سال گذشته ازدواج کرده اند میانگین سن ازدواج در کل روستاها حدود ۲۰ سال ذکر شده است که می توان گفت در سال ۷۵ میانگین ازدواج حدود ۲۰ سال بوده لذا در سال ۸۵ نیز قطعا به ۲۱ تا ۲۲ سال افزایش یافته است:

الف: میانگین سال ازدواج زنان روستایی

از متاهلین مورد سوال قرار گرفته به طور میانگین آنها حدود ۱۰ سال پیش ازدواج کرده اند لذا حدود سال ۱۳۷۵ میانگین ازدواج آنها حدود ۲۰ سال بوده که در حال حاضر به ۲۱ تا ۲۲ سال افزایش یافته است.

ب: طبقه بندی سن ازدواج:

درصد	فراوانی	فراوانی طبقه
٪۹.۶	۱۶	۱۳-۱۴
٪۵۲	۸۶	۱۵-۱۹

۲۰-۲۴	۴۲	٪۲۵.۴
۲۵-۳۱	۲۱	٪۱۲.۷
کل	۱۶۵	٪۱۰۰

جدول (۴۸-۵) طبقه بندی سن ازدواج

بر اساس آمار جدول فوق بیشترین ازدواجها در سن ۱۹-۱۵ سال (۵۲٪) انجام شده سپس در سنین ۲۴-۲۰ سال (۲۵٪).

ج: میانگین سن ازدواج دختران و پسران بر اساس آمار کسب شده از مطلعین روستایی

بر اساس آمار از افراد مطلع روستایی (اعضای شورای روستاها، خانه های بهداشت، معلمین و...) کسب شده میانگین سن ازدواج دختران روستایی حدود ۲۱ سال در حال حاضر ذکر شده و میانگین سن ازدواج پسران حدود ۲۵ سال ذکر شده است.

۱۱- وضعیت بیکاری در مناطق روستایی:

تنها حدود ۲۴ درصد خانواده های روستایی در بین افراد خانواده خود بیکار ندارند و حدود ۸۰٪ آنها از ۱ تا ۵ نفر بیکار در بین اعضای خانواده خود بیکار دارند. بیشترین فراوانی بیکاری در حدود (۵۰٪) متعلق به خانواده هایی که بین ۱-۲ نفر بیکار دارند.

۱۲ - دیدگاه دختران روستایی در خصوص تاثیر افزایش هزینه های ازدواج بر بالا رفتن سن ازدواج:

براین اساس حدود ۷۰ درصد از دختران روستایی معتقدند بالا رفتن هزینه ها ازدواج مثل مراسم ها، مهریه، مسکن و... نسبت به گذشته باعث شده که سن ازدواج پسران و در کنار آن دختران روستایی بالا رود.

۱۳- وضعیت اشتغال دختران روستایی

اکثریت مطلق دختران روستایی شغل خاصی ندارند لذا شاغل بودن آنها که در شهرها یکی از موانع ازدواج آنها نشده است بلکه شاید بلعکس عدم اشتغال و درآمد آنها مانع ازدواج آنها شده است.

۱۴- میزان رفت و آمد با اقوام و اهالی روستا:

۱- میزان رفت و آمد روستائیان بایکدیگر و به نوعی روابط اجتماعی آنها در حد متوسط و بعضاً پایین است این درحالیست که در مناطق کوچک و روستایی (ستی) در گذشته میزان رفت و آمد و روابط اجتماعی بسیار بالا بوده و به تبع آن پدیده های اجتماعی مثل ازدواج و... نیز در بین آنها بالا بوده است لیکن امروزه در مناطق روستایی نیز که به فرهنگ شهر نشینی نزدیک شده شاهد کاهش تعاملات اجتماعی هستیم.

۱۵- میزان استفاده روستائیان از وسایل ارتباط جمعی (رادیو، تلویزیون، سی دی، ویدئو، ماهواره) و میزان تاثیر

پذیری از آنها:

میزان استفاده از رادیو بالاخص تلویزیون بسیار زیاد است، استفاده از سی دی و ویدئو در حد متوسط به بالاست و استفاده از ماهواره خیلی کم است. لذا به طور کلی میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی از جمله رادیو، تلویزیون، سی دی و ویدئو در جامعه روستایی در حال افزایش است. این آمار در میزان تاثیر پذیری از این رسانه ها به خوبی هویدا است به نحوی که بسیاری از افراد اعلام کردند که تحت تاثیر این رسانه ها هستند و تنها حدود ۱۵ درصد از جامعه اعلام کردند که تاثیر پذیری کمی از این رسانه ها دارند. لذا ظهور و حضور این رسانه ها در خانواده های روستایی تاثیر زیادی در نوع روابط اجتماعی آنها و مسائل اجتماعی و فرهنگی آنها از جمله ازدواج داشته است.

۱۶- دیدگاه دختران روستایی در خصوص داشتن خانه مستقل، توجه به ویژگیهای ظاهری پسران در

ازدواج، ملاک ایمان و اعتقادات پسران برای ازدواج و مهیا بودن تمامی وسایل زندگی قبل از ازدواج:

دیدگاه دختران روستایی	کاملاً موافقم		موافقم		بی نظرم		مخالقم		کاملاً مخالفم	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
میزان داشتن خانه مستقل پسران	۱۰۵	۳۲.۶	۱۳۹	۴۳.۲	۵۴	۱۶.۸	۱۵	۴.۷	۹	۲.۸
توجه به ویژگیهای ظاهری پسران	۳۵	۱۱.۰	۱۶۰	۵۰.۲	۶۲	۱۹.۴	۴۵	۱۴.۱	۱۷	۵.۳
میزان ایمان و اعتقاد پسران	۱۶۵	۵۱.۶	۱۲۳	۳۸.۴	۲۷	۸.۴	۵	۱.۶		
مهیا بودن وسایل زندگی	۷۰	۲۱.۷	۱۵۶	۴۸.۴	۴۴	۱۳.۷	۴۵	۱۴.۰	۷	۲.۲

جدول دیدگاه دختران در خصوص خانه مستقل، ویژگیهای ظاهری و ایمان پسران و مهیا بودن تمام وسایل زندگی

۱- براساس آمار فوق حدود ۸۰ درصد (اکثریت مطلق) دختران روستایی دوست دارند موقع ازدواج (متاهلین - مجردین) همسر آنها منزل مستقلی داشته باشد لذا می توان گفت فرهنگ جدیدی در روستا در حال شکل گرفتن است و آن تغییر نگرشهای فرهنگی اجتماعی در خانواده هاست که در حال گذار سریع از خانواده گسترده به خانواده های هسته ای هستیم واکثر دختران روستایی مثل دختران شهری علاقه زیادی دارند که با همسرشان به صورت مستقل و جدا از خانواده پدری همسرشان زندگی کنند و شاید آماده بودن این امر باعث افزایش انتظارات شده و تا حدی در افزایش سن ازدواج و کلا کاهش ازدواجها و تاثیر گذار بوده است. ضمناً قابل ذکر است که تنها ۶ درصد علاقه خاصی به داشتن خانه مستقل داشته اند.

۲-۱۶- بر اساس دیدگاه دختران روستایی بیش از ۶۰ درصد از این دختران (اکثریت نسبی) ویژگیهای ظاهری پسران موقع ازدواج برای آنها (از جمله پوشش، زیبایی و...) مهم بوده است. لذا انتخاب همسر در حال حاضر در روستاها توسط خانواده جای خود را به انتخاب توسط دختران داده است به نحوی که حتی ویژگیهای ظاهری نیز برای دختران خیلی مهم است و اینطور نیست که هر کسی که خانواده برای آنها در نظر گرفت قبول کنند.

۳-۱۶- اکثریت قاطع دختران روستایی (بیش از ۹۰٪) میزان ایمان و اعتقادات همسرشان را ملاک مهمی برای ازدواج با آنها ذکر کرده اند لذا در جامعه دینی و مذهبی این ملاک هنوز هم جایگاه ویژه و خاص خود را در ازدواج افراد دارد.

۴-۱۶- از نظر اکثریت دختران (ازدواج کرده و نکرده) مهیا بودن کلیه وسایل زندگی مقطع ازدواج و تهیه بهترین کالاهای منزل توسط شوهر ملاک مهمی در ازدواج ذکر شده که این امر نیز نشان از تغییر نگرشهای اجتماعی و بالانحص فرهنگی در امر ازدواج دارد و مثل گذشته نیست که با کمترین و محدودترین وسایل زندگی، یک زوج باهم زندگی می کردند لذا فرهنگ تجمل گرایی و مصرف گرایی در بین روستائیان نیز در حال شیوع می باشد.

۱۷- میزان علاقه پسران روستایی به ازدواج با دختران شهری

براساس دیدگاه دختران روستایی، تعداد زیادی از پسران روستایی علاقه دارند که با دختران شهری ازدواج کنند. لذا فرهنگی در روستا در حال شکل گرفتن است که اگر با دختران شهری ازدواج کنند نوعی پایگاه اجتماعی جدید و بالاتری کسب می کنند و می توانند به آن فخر بورزند لیکن این امر متأسفانه تبعات منفی اقتصادی و اجتماعی برای آنها و خانواده هایشان و نهایتاً جامعه ایجاد نموده است.

۱۸- دیدگاه دختران روستایی در خصوص ازدواج با افراد معتاد

بیشتر دختران روستایی اعلام کرده اند که با فردی که اعتیاد داشته باشد ازدواج نمی کنند و تنها کمتر از ۱ درصد گفته اند که ممکن است ازدواج کنند این در حالیست که طبق تحقیقات موجود یکی از مهمترین آسیب های اجتماعی در کشور در کلیه مناطق بحث اعتیاد به انواع مواد مخدر است لذا این امر اگرچه به واقعیت نزدیک نیست یعنی دخترانی هستند که علیرغم اینکه می دانند همسرشان اعتیاد دارد لیکن با وی ازدواج می کنند لیکن تعداد زیادی افراد هستند که حاضر نیستند با فردی که اعتیاد دارد ازدواج کنند لذا این امر خود تاثیر زیادی در عدم ازدواج دختران و همچنین افزایش سن ازدواج آنها دارد.

۱۹- میزان تمایل ازدواج دختران روستایی با اقوام و پسران روستا:

حدود ۳۰ درصد از دختران تمایلی به ازدواج با اقوام و هم روستایی های خود ندارند و ۴۰ درصد تمایل دارند و حدود ۳۰ درصد نیز برایشان فرقی نمی کند لذا اگرچه هنوز ازدواج بین اهالی روستا رواج دارد لیکن به تدریج تمایل به ازدواج با غیر فامیل و اهالی روستاهای دیگر در حال افزایش است.

www.kandooch.com

فصل دوم:

نتایج تحلیلی

www.kandooch.com

www.kandooch.com

www.kandooch.com

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

▪ فرضیه دوم ، سوم ، چهارم و پنجم:

رابطه بین مدرنیزاسیون و افزایش سن ازدواج دختران روستایی :

بر اساس فرض اولیه بین مدرنیزاسیون (با ابعاد مختلف اقتصادی ، صنعتی ، اجتماعی و فرهنگی آموزشی آن) و افزایش سن ازدواج دختران روستایی وجود دارد H_1 لذا بر اساس فرض فوق ابتدا ابعاد و جوانب مختلف مدرنیزاسیون را مورد بررسی و کنکاش قرار دادیم و برای هر بعد (شامل اقتصادی ، اجتماعی ، فرهنگی و آموزشی) شاخص ها و نهایتاً گویه های خاصی مد نظر قرار دادیم که مجموع چند گویه یک بعد از ابعاد مدرنیزاسیون را مورد بررسی و تحلیل قرار می دهیم.

بر این اساس بعد از جمع آوری اطلاعات و داده های مربوط به این متغیر و بر اساس طیف های موجود در روش تحقیق به هر یک از این گویه ها و شاخص ها عدد خاص و مشترکی دادیم که با توجه به مجموع نمرات می توانیم رابطه بین این متغیر (مدرنیزاسیون) بعنوان متغیر مستقل را با متغیر وابسته (سن ازدواج دختران روستایی) مورد بررسی قرار دهیم. (ضمناً از Compute یعنی جمع اعداد و نمرات برای متغیر های ابعاد اقتصادی ، اجتماعی ، فرهنگی و آموزشی و نهایتاً مدرنیزاسیون استفاده کرده ایم)

با توجه به اینکه مقیاس متغیر مورد نظر فاصله ای است (هم برای سن ازدواج بعنوان متغیر وابسته و هم برای مدرنیزاسیون بعنوان متغیر مستقل)، لذا از آزمون ضریب همبستگی پیرسون جهت بررسی نوع و شدت رابطه استفاده کرده ایم:

www.kandoo.cn.com

همبستگی:

مدرنیزاسیون	اجتماعی	فرهنگی آموزشی	اقتصادی	سن ازدواج	آزمون همبستگی دو رشته ای نقطه ای
PearsonCorrelation	.۲۴۵**	.۰۵۰	.۲۶۴**	۱	سن ازدواج
Sig.(۲-tailed)	.۰۰۹	.۳۶۹	.۰۰۳		
N	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲
PearsonCorrelation	-.۰۰۹	-.۰۹۶	۱	.۲۶۴**	اقتصادی
Sig.(۲-tailed)	.۸۷۵	.۰۸۴		.۰۰۳	
N	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲
PearsonCorrelation	-.۰۳۷	-.۰۳۷	-.۰۹۶	.۰۵۰	فرهنگی
Sig.(۲-tailed)	.۵۱۱	.۵۱۱	.۰۸۴	.۳۶۹	آموزشی
N	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲
PearsonCorrelation	۱	۱	-.۰۰۹	.۲۴۵**	اجتماعی
Sig.(۲-tailed)			.۸۷۵	.۰۰۹	
N	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲
PearsonCorrelation	.۲۶۸**	.۲۶۸**	.۸۶۸**	.۳۱۳**	مدرنیزاسیون
Sig.(۲-tailed)	.۰۰۰	.۰۰۰	.۰۰۰	.۰۰۰	
N	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲	۳۲۲

جدول (۷۲-۵) آزمون ضریب همبستگی سن ازدواج و مدرنیزاسیون و ابعاد آن

زیر یک صدم. **

زیر پنج صدم. *

فرضیه دوم: بین توسعه صنعتی و اقتصادی ناشی از مدرنیزاسیون و افزایش سن ازدواج دختران روستایی رابطه معنی داری

وجود دارد (H_1) با توجه به آمار جدول فوق باید بیان داشت فرض H_1 یعنی وجود رابطه بین این دو متغیر پذیرفته شده

است و سطح معنی داری آن نیز بالاست ولی شدت رابطه در حد بالایی نیست و زیر ۰.۳ است.

فرضیه سوم: بین توسعه و تغییرات فرهنگی و آموزشی ناشی از مدرنیزاسیون و افزایش سن ازدواج رابطه معنی داری وجود دارد (H_1) با توجه به آمار جدول فوق باید بیان نمود که فرض H_1 یعنی وجود رابطه بین این دو متغیر رد شده و فرض H_0 یعنی عدم رابطه پذیرفته می شود.

فرضیه چهارم: بین تغییرات اجتماعی ناشی از مدرنیزاسیون و افزایش سن ازدواج دختران روستایی رابطه معنی داری وجود دارد (H_1) بر اساس جدول مذکور فرض H_1 یعنی وجود رابطه بین این دو متغیر پذیرفته می شود و سطح معنی داری آن نیز بالاست ضمن اینکه شدت همبستگی زیر ۰.۳ و در حد بالایی نیست.

لذا بطور کلی می توان گفت مدرنیزاسیون با ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و آموزشی خود بخشی از تحولات مربوط به افزایش سن ازدواج دختران روستایی را تحلیل می کند و به نوعی بر این پدیده یا آسیب اجتماعی تاثیر گذار بوده که این تاثیر گذاری در ابعاد مختلف و زیر مجموعه ای که در فرضیات بعدی آورده شده قابل بررسی است لیکن بطور کلی مهمترین متغیر تاثیر گذار مجموع فرایند مدرنیزاسیون بوده گرچه برخی از متغیرها و ابعاد آن نقشی در این موضوع نداشته یا شاید بالعکس عمل کرده است.

فرضیه پنجم:

رابطه بین میزان مهاجرات و سن ازدواج (H_1)

ضریب همبستگی پیرسون	*۰/۲۲۵
سطح معنی داری	۰.۰۴۱
تعداد	۳۲۱

جدول (۷۳-۵) آزمون ضریب همبستگی رابطه بین مهاجرت و افزایش سن ازدواج

بر اساس جدول مذکور می توان گفت بین میزان مهاجرت پسران روستایی و افزایش سن ازدواج دختران روستایی رابطه معنی داری وجود دارد. لیکن شدت این رابطه در سطح بالایی نیست ضمناً سطح معنی داری نیز زیر ۰.۰۵ (پنج صدم) می باشد لذا فرض H_1 پذیرفته می شود و بخشی از تحولات و تغییرات مربوط به سن ازدواج را می توان با پدیده مهاجرت پسران روستایی تحلیل و ارزیابی نمود.

فرضیه ششم:

رابطه بین میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی با سن ازدواج

ضریب همبستگی پیرسون	۰.۰۵۸
سطح معنی داری	۰.۳۰۲
تعداد	۳۲۱

جدول (۷۴-۵) آزمون ضریب همبستگی بین سن ازدواج و میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی

بر اساس آمار جدول مذکور باید بیان داشت فرض H_1 یعنی وجود رابطه بین میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی و افزایش سن ازدواج دختران روستایی رد و فرض H_0 یعنی عدم وجود رابطه تایید می گردد. عبارتی استفاده از وسایل ارتباط جمعی مثل رادیو، تلویزیون، سی دی و ... نقش خاص و زیادی در افزایش سن ازدواج نداشته اند.

فرضیه هفتم:

رابطه بین بیکاری و سن ازدواج

ضریب همبستگی پیرسون	۰.۲۹۴*
سطح معنی داری	۰.۰۴۱۹
تعداد	۳۲۱

جدول (۷۵-۵) آزمون ضریب همبستگی بین سن ازدواج و بیکاری جوانان

بر اساس جدول مذکور می توان گفت که بین متغیر بیکاری جوانان روستا و افزایش سن ازدواج دختران روستا رابطه معنی داری وجود دارد. لذا فرض H_1 پذیرفته می شود. و می توان گفت به اندازه ۰.۲۹ از دلایل مربوط به افزایش سن ازدواج دختران روستایی را می توان با متغیر بیکاری جوانان روستا که خود متاثر از عوامل مختلفی چون کمبود آب کشاورزی، توسعه تجهیزات مدرن کشاورزی و ... می باشد تحلیل نمود اگر چه این شدت رابطه خیلی بالا نیست.

فرضیه هشتم:

رابطه اعتیاد جوانان با سن ازدواج

ضریب همبستگی پیرسون	۰.۳۴۶
سطح معنی داری	۰.۰۴۰
تعداد	۳۲۱

جدول (۷۶-۵) آزمون ضریب همبستگی بین سن ازدواج و اعتیاد جوانان

بر اساس جدول باید گفت رابطه معنی داری بین اعتیاد پسران یا جوانان روستایی با افزایش سن ازدواج دختران روستایی وجود دارد و لذا اگر جوانی که سابقه اعتیاد دارد برای ازدواج در روستا اقدام نماید موانعی در سر راه اوست و این مشکل

عامل تاثیر گذاری است. لذا فرض H_1 یعنی وجود رابطه بین این دو متغیر تایید می گردد و میزان یا شدت رابطه نیز بالای ۰.۳ است و شدت این رابطه در حد متوسط است یعنی این متغیر بخشی از موارد و مسائل و موانع مربوط به سن ازدواج دختران روستایی را تحلیل می نماید.

بخش پنجم

نتیجه گیری

(بحث و تفسیر نتایج، پیشنهادات و محدودیتها)

www.kandoo.cn

[www.kandoo.cn.com](http://www.kandoo.cn)

[www.kandoo.cn.com](http://www.kandoo.cn)

[www.kandoo.cn.com](http://www.kandoo.cn)

مقدمه

تحقیق حاضر قصد آن را داشت که با نگاهی به عوامل مختلف نقش آنها را در افزایش سن ازدواج مورد بررسی قرار دهد و در عین حال اثرات افزایش سن ازدواج را آسیب های فردی و اجتماعی بررسی نماید.

به همین دلیل ابتدا با توجه به مطالعات و تحقیقات قبلی و با تکیه بر چهار چوب و تئوریهای موجود در این حوزه فرضیات و سوالاتی را مطرح و به جهت پاسخ به آنها وارد میدان مشاهده شدیم. در این راه از ابزار یا روش تحقیق متناسب نیز استفاده

[www.kandoo.cn.com](http://www.kandoo.cn)

نمودیم به عبارتی با استفاده از روش های پیمایشی ابتدا ابعاد و شاخص ها و نهایتاً گویه های متناسب با هر متغیر را مورد بررسی و تحلیل قرار داد. سپس برای آزمایش و بررسی آنها از نمونه هایی که براساس روش های علمی انتخاب شده بودند استفاده نمودیم.

براین اساس نتایج و داده ها با فرضیات مقایسه و تحلیل شدند و نقش هر یک از عوامل مطرح شده در افزایش سن ازدواج تعیین گردید. در این فصل بطور خلاصه برخی از نتایج توصیفی و تحلیلی را بیان و تفسیر می نمائیم و در راستای هر یک از نتایج پیشنهادات و راهکارهای عملی را بیان می نمائیم.

الف: بحث و تفسیر نتایج پژوهش پیرامون نقش هر یک از عوامل و متغیرهای تاثیر گذار در افزایش سن ازدواج (بررسی فرضیات)

در این تحقیق نقش عوامل و متغیرهای مختلفی در افزایش سن ازدواج مورد بررسی قرار گرفتند:

- ۱- مدرنیزاسیون در ابعاد مختلف اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و آموزشی
  - ۲- پایگاه اقتصادی و اجتماعی خانواده های روستایی
  - ۳- عدم توازن نسبت جنسی (تعداد پسران و دختران)
  - ۴- موقعیت طبیعی و جغرافیایی روستاها
- ۱- براین اساس متغیر مدرنیزاسیون با توجه به جمع جهات خود و مجموعاً یکی از مهمترین متغیرهای تاثیر گذار در افزایش سن ازدواج دختران روستایی به شمار می آید که نتایج نیز نشان داد که مجموع ابعاد و شاخصهای زیر مجموعه مدرنیزاسیون (طی فرایند آماری بایکدیگر ترکیب شدند) در افزایش سن ازدواج تاثیر داشته است.
- بعد اقتصادی و صنعتی** مدرنیزاسیون در بین سایر ابعاد مدرنیزاسیون بیشترین نقش یا تاثیر را در این خصوص داشته است که از مهمترین شاخصهای اقتصادی و صنعتی مدرنیزاسیون می توان به مواردی چون مهاجرت، بیکاری، وسایل مدرن کشاورزی، کارگاههای صنعتی، اشتغال جوانان در کارخانه های اطراف روستا، بالارفتن هزینه های ازدواج و... اشاره نمود.

سپس بعد اجتماعی مدرنیزاسیون نقش مهمی در افزایش سن ازدواج دختران روستایی داشته است که از مهمترین شاخصهای بعد اجتماعی مدرنیزاسیون می توان به اعتیاد جوانان، کمبود روابط اجتماعی بین خانواده های روستایی، عدم تمایل به ازدواج درون گروهی و درون روستایی، افزایش طلاق در جامعه، افزایش خانواده های هسته ای و... اشاره نمود.

لیکن کمترین تاثیر را مجموعه **بعد فرهنگی و آموزشی** مدرنیزاسیون در افزایش ازدواج داشته که شامل تحصیلات دختران، وسایل ارتباط جمعی، ایمان و اعتقادات و پوشش ظاهری پسران، مهیا نبودن وسایل زندگی و تمایل پسران به ازدواج با دختران شهری و... می باشد لذا اگرچه برخی از این متغیرها و شاخص ها بصورت مستقیم در افزایش ازدواج تاثیر نداشته اند لیکن به صورت غیر مستقیم و در ترکیب با سایر متغیرهای اجتماعی و اقتصادی تاثیر گذار بوده اند.

با توجه به اینکه از مجموع متغیرها و ابعاد مرتبط با مدرنیزاسیون چند متغیر اصلی شامل:

۱- مهاجرت پسران روستایی

۲- میزان رواج و استفاده از وسایل ارتباط جمعی (شامل رادیو، تلویزیون، سی دی، ماهواره و..)

۳- بیکاری جوانان

۴- اعتیاد پسران روستایی

۵- افزایش شهرکهای صنعتی و تولیدی اطراف روستاها

۶- افزایش وسایل و تجهیزات مدرن کشاورزی

را مورد بررسی و آزمون قرار دادیم نتایج آنها به شرح زیر می باشد:

متغیرهای مهاجرت پسران روستایی (بدلایل مختلف)، بیکاری جوانان حاضر در روستا (به دلایل متعدد) و اعتیاد پسران روستایی مهمترین و تاثیر گذارترین شاخصهای متاثر از مدرنیزاسیون در افزایش سن ازدواج دختران روستایی بشمار می آیند و نتایج و داده های تحقیق نیز این وضعیت را تایید می کند.

۲- بررسی پایگاه اقتصادی و اجتماعی خانواده های روستایی (شامل تحصیلات پدر و مادر، شغل، تحصیلات سایر

افراد خانواده، مسکن، بعد خانوار و...) نشان داد که این عامل نیز نقش خاصی در افزایش سن ازدواج دختران

روستایی دارد به نحوی که خانواده هایی که دارای موقعیت اجتماعی مناسب تری هستند دختران آنها شانس

بیشتری نسبت به سایرین برای ازدواج دارد لذا احتمال اینکه دختر آنها در سنین بالا ازدواج کند و یا اینکه اصلا ازدواج نکند بسیار کم است که در این خصوص لازم است جدا از مساله فرهنگ سازی و آموزش، مسئولین مربوط برای خانواده های روستایی که دارای موقعیت اجتماعی و اقتصادی پایینی هستند فکری کنند و به عنوان مثال مسائل و مشکلات مربوط به مسکن، تحصیلات و شغل آنها را سر و سامان دهند.

۳- یکی از مهمترین دلایل افزایش سن ازدواج به هم خوردن توازن جنسی در روستاها به نفع دختران (بنا به دلایل متعدد) است لذا دختران در سن ازدواج شانس کمتری برای ازدواج با پسران را دارند لذا مضیقه یا تنگنای ازدواج در بسیاری از روستاها به وضوح آشکار و قابل مشاهده است و لازم است در جهت عدم خروج پسران روستایی و همچنین فرهنگ سازی در خصوص ازدواج پسران روستایی با دختران روستایی اقدامات لازم بعمل آید.

۴- اگرچه موقعیت طبیعی و جغرافیایی بعنوان یک متغیر تاثیر گذار به صورت مستقیم در افزایش یا کاهش سن ازدواج دختران روستایی موثر نبوده است لیکن این متغیر به عنوان یک متغیر واسطه ای نقش مهمی در کاهش و یا افزایش تعاملات بین افراد یک روستا با روستاهای دیگر و حتی شهرها (به صورت مثبت و منفی) دارد

ب: بحث و تفسیر نتایج پژوهش پیرامون تاثیر افزایش سن ازدواج در افزایش آسیب های اجتماعی

همانگونه که در مطالب نظری و تئوریک بحث شد با افزایش سن ازدواج احتمال افزایش آسیب های فردی و اجتماعی در جامعه وجود دارد و نتایج تحقیق نیز بخوبی نشان داد که به ازای هر واحد تغییر در سن ازدواج ۳ واحد تغییر در میزان آسیب های فردی و اجتماعی را شاهد خواهیم بود لذا در صورت عدم توجه به این معضل اجتماعی در روستاها شاهد افزایش انواع آسیب های فردی و نهایتا اجتماعی خواهیم بود که در صورت همه گیر شدن شاهد بحران اجتماعی خواهیم بود.

از مهمترین نتایج حوزه آسیب های اجتماعی می توان به موارد زیر اشاره نمود:

- بیش از نیمی از دختران روستایی احساس افسردگی دارند.
- بیش از یک سوم دختران روستایی احساس انزوا دارند.
- حدود نیمی از دختران روستایی بیشتر اوقات مضطرب و نگران هستند.
- حدود نیمی از دختران روستایی آستانه تحمل پایینی دارند و با کوچکترین موضوعی عصبانی می شوند.

- حدود ۴۰ درصد دختران روستایی علیرغم اینکه مصاحبه کننده زن بوده از ابراز تمایلات جنسی خود خودداری نموده اند.

- حدود یک سوم دختران روستایی احساس می کنند که دیگران به آنها توجه نمی کنند.

- میزان ازدواج دختران روستایی (سن بالا) با پیرمردها بشدت در حال افزایش است.

...

لذا با نگاهی به آمار فوق باید بیان نمود که انواع آسیب های فردی و اجتماعی در روستاهای استان خراسان رضوی بالاخص برای دختران روستایی در حال افزایش است و در صورت عدم توجه به این مسائل و مشکلات اجتماعی شاهد بروز بحرانهای اجتماعی ناشی از این آسیب های اجتماعی در آینده خواهیم بود.

بررسی وضعیت تاهل (مجرد-متاهل) و رابطه آن با آسیب های اجتماعی نیز بخوبی موید این نکته بود که افراد مجرد و بالاخص مجردین دختری که سن ازدواج آنها گذشته است دچار آسیب های فردی و اجتماعی بیشتری نسبت به متاهلین هستند.

ج: نگاهی به برخی از نتایج توصیفی پژوهشی

▪ بطور کلی امکانات زیر بنایی و عمرانی (بالاخص آب مصرفی خانگی، آب کشاورزی، مقرون به صرفه بودن کشاورزی، روشهای مدرن کشاورزی و آبرسانی و...) اکثر روستاها در حد بالایی نیست و عمدتاً با کمبودهایی مواجه هستند این درحالیست که بررسی این تحقیق نشان داد که شرایط وزمینه های مساعدی چون زمین حاصلخیز، نیروی انسانی، موقعیت جغرافیایی و.. خوبی در سطح روستاها وجود دارد و لذا لازم است مسئولین ذیربط در اینخصوص اقدامات لازم بعمل آورند زیرا در صورت مهیا بودن شرایط اشتغال و کشاورزی سایر مسائل اجتماعی و فرهنگی (مثل بالا بودن سن ازدواج - آسیب های اجتماعی و...) نیز رو به افول خواهند گذاشت.

- امکانات و تجهیزات فرهنگی (از قبیل کتابخانه، مراکز تفریحی، مراکز فرهنگی و... در اکثر روستاها در سطح بسیار پائینی است لذا گرایش و تمایل جوانان به استفاده از امکانات فرهنگی اجتماعی شهرهای اطراف بیشتر شده و بنوعی این موضوع در مهاجرت و تغییر نگرش آنها موثر بوده است.
- نتایج پژوهش نشان داد که طی ۱۰ سال گذشته نیز شاهد مهاجرت بی رویه خانوارهای روستایی به شهرها بوده ایم به نحوی که بطور متوسط هر یک از خانوارهای روستایی شاهد مهاجرت یک یا بیشتر خانوار اقوام خود (پدری) بوده اند و یا بطور متوسط از اکثر خانواده های روستایی ۱ یا بیشتر نفر مهاجرت نموده است.
- بررسی وضعیت یا پایگاه اقتصادی اجتماعی خانواده های روستایی نشان داد که بخش قابل توجهی از خانواده های دارای پایگاه اقتصادی اجتماعی پائینی از بعد تحصیلات، درآمد، اشتغال، سکونت و... هستند لذا لازم است در جهت افزایش بنیه اقتصادی و اجتماعی خانواده های روستایی اقداماتی انجام پذیرد.
- ازدواج های غیر فامیلی در سطح روستاها به شدت افزایش یافته و اکثریت ازدواج ها را شامل می شود ضمن اینکه ازدواج های برون گروهی (برون روستایی) نیز حدود یک سوم ازدواجها را تشکیل می دهد لذا این مسئله که ازدواجهای داخل روستا عمدتاً غیر فامیلی است به لحاظ مسائل پزشکی امری غیر قابل قبول است لیکن کاهش این ازدواج ها بدون جایگزین مناسب باعث می شود که پسران روستایی به فکر ازدواج خارج از روستا بالاخص شهرها باشند ضمن اینکه ازدواج با روستاهای اطراف نیز در حد بالایی نیست
- میانگین سن ازدواج دختران روستایی از حداقل ۳ دهه گذشته تا کنون افزایش تدریجی داشته به نحوی که اگر این میانگین در ۳ دهه پیش حدود ۱۸-۱۷ سال بود لیکن در حال حاضر میانگین سن ازدواج بین ۲۱-۲۲ سال در نوسان است لذا اگرچه آمار کاملاً دقیقی در مناطق روستایی در خصوص میانگین سن ازدواج دختران روستایی وجود ندارد ولیکن آمار و داده های جمع آوری شده نشان می دهد همچنان این میانگین در حال افزایش است و طی چند سال آینده به ۲۴ و ۲۳ سال نیز خواهد رسید.
- آمار بیکاری جوانان روستا نشان داد که اکثریت خانواده های روستایی با این معضل روبرو هستند و بطور متوسط اکثریت قاطع آنها ۱ یا بیشتر نفر از افراد خانواده شان بیکار هستند.

- اکثریت مطلق دختران روستایی غیر شاغل هستند.
- اکثریت مطلق دختران روستایی معتقدند هزینه بالای ازدواج مانع مهمی در راه ازدواج جوانان است .
- میزان رفت و آمد خانواده ها با اهالی روستا و میزان سرزدن خانواده در هفته به اقوام و فامیل در مناطق روستایی بشدت در حال کاهش است لذا امکان ارتباطات و مناسبات اجتماعی کم می شود و به دنبال آن پدیده های اجتماعی چون ازدواج و... نیز دستخوش تغییر و تحول شده است.
- تمایلات و نگرشها و توقعات دختران روستایی در خصوص مسائلی چون منزل مستقل همسر، ویژگی های ظاهری پسران، مهیا بودن کلیه وسایل زندگی و... دچار تغییرات گسترده شده به نحوی که شاهد افزایش خانواده های هسته ای هستیم.
- بسیاری از پسران روستایی تمایل به ازدواج با دختران روستایی (به دلایل مختلف) ندارند و بالعکس تمایل به ازدواج با دختران شهری را دارند که این موضوع خود تاثیر مهمی در پدید آمدن مشکل مضيقه یا تنگنای ازدواج دختران روستایی دارد.
- یکی از مهمترین آسیب های اجتماعی موجود در روستاها (اعتیاد) می باشد و این موضوع خود باعث شده که دختران روستایی بعضا به دلیل اعتیاد پسران (چون عمدتا آنها را می شناسند) با آنها ازدواج نکنند لذا توجه به آسیب های اجتماعی و فرهنگی روستایی بسیار ضروری است.
- آمار نشان می دهد که ترکیب جنسی افراد در سن ازدواج به شدت به نفع دختران تغییر کرده لذا در صورت عدم توجه به این موضوع در آینده نزدیک شاهد بحران اجتماعی خواهیم بود .

د: محدودیتهای تحقیق

- ۱- یکی از مهمترین مشکلات نظری و تئوریک پژوهش، فقدان پژوهشهای بنیادین و همچنین کاربردی در حوزه سن ازدواج دختران روستایی بالاخص در سطح کشور بود که محققین مجبور شدند منابع و پژوهشهای متعددی را بررسی و نهایتا چارچوب نظری جدید و مناسب با موضوع را تهیه نمایند.

بعبارتی آنچه تا کنون مطالعه شده بود عمدتاً ازدواج و بعضاً سن ازدواج در زنان و مردان شهری بود لذا عوامل متغیرهای مربوط به سن ازدواج دختران شهری بسیار متفاوت با عوامل و متغیرهایی بود که سن ازدواج دختران روستایی را بالا می برد و بعضاً باعث می شد آنها اصلاً ازدواج نکنند. شاید مهم ترین مثال بحث اشتغال دختران شهری باشد که یکی از مهمترین متغیرها در عدم ازدواج آنها ذکر شده لیکن این امر در خصوص دختران روستایی اصلاً معنا ندارد.

۱- فقدان آمار و اطلاعات در خصوص میانگین سن ازدواج بالاخص سن ازدواج دختران روستایی به تفکیک شهرستانهای استان یکی دیگر از مشکلات تحقیق بود که محقق در این خصوص مجبور به تهیه و تولید آمار و داده ها شد که عمدتاً این آمار جدید و در نوع خود خاص می باشند بالاخص آمار روند تغییرات سن ازدواج که با توجه به اطلاعات موجود بالاخص در سرشماریها اخذ و تحلیل شد.

۲- شاید مهمترین مشکل پژوهش انتخاب و بررسی نمونه های تحقیق بود. مصاحبه با دختران روستایی بالاخص دخترانی که سن ازدواج آنها گذشته کار بسیار دشوار و مشکلی بود بالاخص اینکه بی سواد یا کم سواد برخی از آنها مشکلات کار را دوچندان می کرد و اخذ اطلاعات شخصی بالاخص نقطه نظرات آنها نیاز به روشهای خاص بود که خوشبختانه با همکاری معتمدین محلی بالاخص اعضای شوراهای اسلامی روستاها و مسئولین محلی بالاخص بخشدارها و با تبحر و تسلط پرسشگران طرح، آمار و اطلاعات لازم کسب شد. بعبارتی جلب اعتماد نمونه ها (که خاص بودند) کار دشواری بود که وقت و انرژی زیادی از پرسشگران گرفت ضمن اینکه در طراحی پرسشنامه دقت فراوانی در جهت پاسخگویی کافی و کامل دختران روستایی انجام گرفت.

۵: پیشنهادات:

جامعه از اجزا و عناصر مختلفی به نام نهاد های اجتماعی تشکیل شده که این نهاد ها موظفند که کارکرد مناسبی از خود نشان داده و یک نیاز اجتماعی را برآورده سازند. در درون هر یک از این نهادهای اجتماعی روابط تاثیر متقابل بین هر یک از سازمانهای اجتماعی برقرار است به نحوی که تغییر در هر کدام به تغییر در سایر اجزا منجر می گردد. در بیرون هر نهاد و

در سطح کلان نیز چنین وضعیتی حاکم است بدین معنی که نهادهای اجتماعی (نظیر خانواده، حکومت، اقتصاد، آموزش و...) دارای روابط و تاثیرات و کنشهای متقابل با یکدیگر هستند بگونه ای که مثلا تغییر در نهاد حکومت میتواند به تغییر در نهادهای آموزش، اقتصاد، خانواده و... منجر گردد. از این رو می توان به این نتیجه منطقی رسید که اگر قرار است جامعه به اهداف مورد نظرش که بستگی شدید به فرهنگ و ارزشهای حاکم بر هر جامعه دارد دست یابد لازم است تا نوعی هماهنگی، همخوانی، و سازگاری بین نهادهای اجتماعی خود برقرار سازد در غیر اینصورت نوعی بحران و ناسازگاری اجتماعی در سطح کلان به وجود خواهد آمد که انشقاق و چند پارگی اجتماعی را بهمراه خواهد داشت لذا باید نتیجه گرفت که به علت ناسازگاری و ناهماهنگی بین عناصر و اجزای یک نظام اجتماعی، نوعی نابسامانی و عدم تعادل در بخشهای مختلف جامعه ایجاد می گردد که راه حل آن هماهنگی و سازگاری میان این اجزا و عناصر است.

ازدواج همانگونه که ذکر شد یک پدیده اجتماعی است که در بطن نهاد خانواده قرار دارد. ناهماهنگی ها و عدم تعادل های ایجاد شده در روند ازدواج را باید با توجه به عوامل درونی نهاد خانواده و عوامل بیرون از این نهاد (اوضاع اقتصادی، آموزشی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و...) تبیین کرده سپس راه حل هایی ارائه نمود.

آمار و داده ها نشان می دهد که در حال حاضر کشور با مازاد بیش از یک میلیون پانصد هزار دختر ازدواج نکرده (بنا به هر دلیل) روبروست که بخش زیادی از آنها در مناطق روستایی ساکن هستند که عدم توجه به آنها در آینده ای نزدیک بحرانی اجتماعی برای جامعه رقم خواهد زد لذا لازم است با برنامه ریزی نهادهای مختلف جامعه بالاخص نهادهای اجتماعی و فرهنگی از بروز آسیب ها و مسائل اجتماعی در جامعه که به برخی از آنها در پژوهش اشاره شد بالاخص جامعه روستایی جلوگیری نماییم.

۱- مهمترین نتیجه و راهکار پژوهش اینست که دست اندرکاران مسائل اجتماعی (دولتی و غیر دولتی)، کارشناسان، دانشگاهیان، رسانه های گروهی و... بیشتر تاکید و توجهشان به مسائل و آسیب های اجتماعی شهری است و کمتر به مسائل اجتماعی روستایی توجه کرده اند و این بی توجهی باعث شده تا بسیاری از مسائل و مشکلات اجتماعی روستائیان دیده نشود که مهمترین معضل در حال حاضر بحث سن ازدواج دختران روستایی است. لذا تغییر و یا اصلاح دیدگاه متولیان حوزه اجتماعی و فرهنگی در اینخصوص بسیار ضروری و حیاتی است

زیرا روستاها بخش قابل توجهی از جامعه را تشکیل می دهند و عدم توجه به مسائل آنها به تبع مسائل و مشکلات جدی در آینده برای حتی شهرها نیز پدید خواهد آورد.

۲- در راستای پیشنهاد شماره یک تشکیل کار گروه بررسی مسائل روستایی در تمامی شهرستانها امری ضروری و اجتناب ناپذیر است که این کار گروه می تواند در قالب کمیته اجتماعی شهرستانها نیز تشکیل و فعال گردد و مسائل و مشکلات اجتماعی روستاها را به صورت تخصصی و از نزدیک مورد مطالعه و بررسی قرار دهد. بالاخص موضوع سن ازدواج دختران روستایی را در این راستا تشکیل گروه های کارشناسی از کلیه نهادهای دولتی و غیر دولتی شهرستان و حضور در مناطق روستایی جهت مشاهده میدانی بسیار کارگشااست به نحوی که طبق برنامه زمانبندی روستاهای هر بخش از نزدیک مورد مشاهده و بررسی قرار گیرند.

۳- در فرایند اجتماعی شدن (جامعه پذیری)، کودکان و نوجوانان از فیلتر خانواده، ارزشها و هنجارهای جامعه را می پذیرند از این رو خانواده می تواند با همکاری سایر سازمانها و نهادهای اجتماعی از طریق فرایند اجتماعی شدن، افراد جامعه را به صورتی شکل و نقش دهد که در سنین جوانی تمایل به ازدواج و همسرگزینی در آنان را افزایش دهد و مهمتر آنکه جوانان این تمایل را با نوعی قناعت و ساده زیستی ترکیب نمایند تا در دام امکانات غیر ضروری نمانند. البته بر این باور نیستیم که زوجین نباید از هیچگونه امکانات رفاهی برخوردار باشند چرا که این نظر نادرست و غیر منطقی است، اما می توان پذیرفت که در شروع زندگی با نوعی صمیمیت و سادگی می توان مقدمات یک خانواده کوچک را فراهم نمود تا در گذر ایام بر امکانات رفاهی اش افزوده گردد متاسفانه در دهه اخیر شاهد بروز فرهنگ تجمل گرایی مناطق روستایی هستیم که فرایند ازدواج را با مشکلات متعددی روبرو ساخته است و آمار و دادهای پژوهش نیز نشان داد که این فرهنگ بتدریج در حال گسترش و رواج در روستاهاست.

از طرف دیگر والدین و خانواده های روستایی در شکل گیری ازدواج در سنین پایین و مناسب نقش مهمی دارند. آنها با تسهیل شرایط ازدواج (مهریه، جهیزه، مسکن و...) می توانند پیوند زناشویی را تسریع نمایند.

چشم و هم چشمی ها و هم رنگ شدن با جماعتی که جز به ارزشهای مادی فکر نمی کنند، به حال جوانان و خانواده های آنها مفید فایده نخواهد بود.

۴- موضوع اشتغال دختران روستایی یکی از مهمترین راهکارهای پیشنهادی است که لازم است نهادهای ذی ربط بالاخص کمیته امداد امام خمینی (ره) در اینخصوص اقدام نماید و با این اقدام قطعا بسیاری از مسائل و مشکلات این دختران رفع خواهد شد.

۵- انجام تحقیقات و پژوهشهای مرتبط با موضوع بالاخص در زمینه آمار و اطلاعات، مباحث تئوریک و نظری و... به دلیل اینکه مطالعات زیادی در این حوزه صورت نگرفته پیشنهاد می گردد. به عبارتی بررسی جزئی تر تخصصی تر و با حجم نمونه های کمتر مثلا مباحث مربوط به یک شهرستان کمک زیادی به بررسی دقیق تر و علمی تر موضوع خواهد کرد.

۶- داده های پژوهش نشان داده که موضوع آسیب های فردی و اجتماعی دختران روستایی امری جدی و قابل تامل است لذا تشکیل تیم های مشاوره با همکاری مسئولین محلی بالاخص اعضای شوراهای، خانه های بهداشت توسط دستگاههای متولی بالاخص اداره کل بهزیستی، دانشگاه علوم پزشکی، سازمان ملی جوانان، امور بانوان شهرستانها و بالاخص سازمانهای مردم نهاد و حضور در مناطق روستایی ضروری است در این خصوص پیشنهاد می گردد این موضوع در قالب یک طرح عملیاتی مشترک اجرا و تمامی خانواده های روستایی تحت پوشش قرار گرفته و خدمات لازم اجتماعی و مشاوره ای به آنها داده شود.

۷- ارائه تسهیلات خاص به جوانان روستایی (در صورت ازدواج در مناطق روستایی یا روستاهای همجوار) بالاخص وام های بلند مدت و تهیه مسکن ارزان قیمت برای آنها تا حدی می تواند میل به ازدواج آنها با دختران روستایی و همچنین میل به ماندگاری آنها در روستا را افزایش دهد.

۸- موضوع و مشکل اساسی پسران روستایی عدم اشتغال آنها به دلایل متعدد است لذا توجه به این موضوع بالاخص توسط دستگاههای متولی چون سازمان جهاد کشاورزی امری ضروری و حیاتی است. ضمن اینکه در صورتی که نمی توان شرایط لازم کشاورزی را در یک روستا فراهم نمود ایجاد مشاغل متناسب با شرایط هر روستا مثلا شیلات، صنایع دستی، تعاونهای تولید، دامداری، و... بسیار راهگشا خواهد بود.

در صورتی که موضوع اشتغال پسران روستایی مرتفع گردد تا حد زیادی مشکلات مربوط به ازدواج و سن ازدواج دختران روستایی نیز حل خواهد شد.

۹- همانگونه که داده های پژوهش نشان داد امکانات فرهنگی و تفریحی در روستاهای استان خراسان رضوی بسیار کم می باشد. لذا همانگونه که طی مباحث تئوریک ذکر شد جاذبه های فرهنگی و تفریحی موجود در شهرها نقش زیادی در جذب جوانان روستایی به شهرها داشته است بنابراین لازم است این امکانات از جمله کتابخانه، محصولات فرهنگی و هنری، محیطهای فرهنگی، فضاهای ورزشی و تفریحی و... در روستاها ایجاد و توسعه یابند.

۱۰- رسانه های گروهی بالاخص صدا و سیما و شبکه استانی نقش بسیار زیادی به لحاظ فرهنگی در این خصوص دارند. در کنار این رسانه نقش افراد و گروههای مرجع بالاخص روحانیون مستقر در روستاها، اعضای شوراهای اسلامی روستایی، معلمان و... بسیار مهم و تاثیر گذار است. ترویج و توجه به جنبه های مثبت خانواده های گسترده، توجه به مسائل و مشکلات روستایی، عدم تبلیغ و ترویج تجملات بالاخص جاذبه های شهری و... در این خصوص راهگشا است.

۱۱- ایجاد شرایط و تسهیلات مناسب جهت ادامه تحصیل دختران روستایی متناسب با پسران روستایی تا حد زیادی می تواند ضمن توجه به این قشر مستعد از بروز آسیب های اجتماعی متعدد برای آنها (مثل افزایش سن ازدواج) جلوگیری نماید. ضمناً نقش فرهنگ سازی برای خانواده های روستایی توسط رسانه های گروهی و گروه های مرجع جهت ادامه تحصیل دختران بسیار مهم و تاثیر گذار است.

۱۲- ایجاد شهرک های صنعتی و تولیدی اطراف روستاهایی که قابلیت لازم را دارند و استفاده از توانمندی و تخصص جوانان منطقه در سکونت و عدم مهاجرت آنها به مناطق شهری بسیار تاثیر گذار است.

۱۳- توجه به مهم ترین و اولویت اول آسیب های اجتماعی (شهری و روستایی) یعنی اعتیاد جوانان به عنوان یک متغیر مهم و تاثیر گذار در حوزه ازدواج از طریق دستگاههای متولی امری ضروری است به عبارتی این متغیر به صورت غیر مستقیم تاثیر خاصی در بالا رفتن سن ازدواج دختران روستایی داشته است لذا همانگونه دریافته های پژوهش آمد پیشگیری و درمان این معضل تا حدی می تواند در ازدواج دختران روستایی موثر باشد.

۱۴- همانگونه که دریافته های پژوهش ذکر شد تعاملات و روابط اجتماعی بین خانواده های روستایی در حال کاهش است لذا نقش رسانه های گروهی و گروه های مرجع و همچنین نهادهای دولتی و غیر دولتی بالاخص خانه های بهداشت روستایی، شوراهای اسلامی روستا، معلمین روستا... در جهت افزایش همبستگی اجتماعی روستائیان بسیار حائز اهمیت است به نحوی که در صورت افزایش انسجام اجتماعی و بالا رفتن میزان رفت و آمد و تعامل روستائیان بایکدیگر شاهد افزایش مناسبات اجتماعی بین آنها (بالاخص ازدواج) خواهیم بود.

۱۵- پایین بودن پایگاه اقتصادی و اجتماعی برخی از خانواده های روستایی بالاخص مسائل و مشکلات اقتصادی آنها که در پژوهش به وضوح نشان داده شد نقش خاصی در ازدواج دختران آنها داشته است و لذا لازم است نهادهای حمایتی، خانواده های روستایی که داری مشکلات حاد اقتصادی هستند را تحت پوشش قرار داده و حمایت های لازم از آنها به عمل آورند.

۱۶- عدم توازن نسبت جنسی بالاخص در خصوص جوانان پسر و دختر در مناطق روستایی مشهود بوده لذا بررسی دقیق آماری موضوع در کلیه مناطق روستایی و استفاده از روش مهاجرت های کنترل شده و هدایت شده جوانان روستایی به روستاهای اطراف (بالاخص با فراهم آوردن زمینه های شغلی و تحصیلی و...) پیشنهاد می گردد.

۱۷- بررسی دقیق وضعیت آسیبهای اجتماعی، فردی و روحی دختران روستایی طی یک طرح مجزا جهت آشنایی با مشکلات اجتماعی آنها ضروری است.

۱۸- وضعیت امکانات زیربنایی و عمرانی در مناطق روستایی بالاخص آب کشاورزی، آب مصرفی خانگی، تجهیزات کشاورزی و آب رسانی مدرن و... در حد مناسبی نیست لذا توجه به این معضل از سوی متولیان امر تاثیر زیادی در جنبه های اجتماعی و فرهنگی زندگی روستائیان دارد.

۱۹- تمایل پسران روستایی به ازدواج با دختران شهری بنا بر یافته های پژوهش در حال افزایش است لذا می بایست در این خصوص فرهنگ سازی لازم صورت پذیرد. مدارس، پایگاههای بسیج روستایی، مراکز فرهنگی و مذهبی مستقر در روستاها، گروه های مرجع و... در این خصوص می توانند تاثیر گذار باشند و در جذب و نگهداری و ازدواج جوانان در روستا موثر واقع شوند.

www.kandoo.cn

ضمائم

(پرسشنامه ها و منابع و ماخذ)

www.kandoo.cn

www.kandoo.cn

www.kandoo.cn

www.kandooocn.com

www.kandooocn.com

بسمه تعالی

خواهر گرامی، باسلام

من پرسشگر یک طرح تحقیقاتی در خصوص سن ازدواج هستم. چند سوال در این خصوص ارائه می گردد از شما پاسخگوی محترم تقاضا می شود ضمن توجه به

سوالات مطرح شده نظر خود را بیان نماید

۱- آیا شما ازدواج کردید یا مجرد هستید؟

متاهل مجرد متار که بیوه بر اثر فوت همسر

۲- اگر متاهل هستید در چه سنی ازدواج کرده اید؟.....سالگی

۳- تا کتون چند نفر از خانواده پدری شما (پدر بزرگ) از روستا به شهر مهاجرت کرده اند؟.....نفر

۴- چند نفر از خانواده شما بیکار هستند؟.....نفر

۵- شما تا چه حد حاضرید با فردی که بیکار است ازدواج کنید؟

خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم

۶- آیا خانواده شما دارای وسایلی چون تراکتور، کمباین و سایر تجهیزات کشاورزی است؟ بلی خیر

۷- میزان استفاده خانواده شما در کارهای کشاورزی از وسایلی چون تراکتور، کمباین و... چقدر است؟

خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم

۸- آیا در نزدیکی روستای شما کارخانه یا کارگاه تولیدی و صنعتی وجود دارد؟ بلی خیر

۹- میزان رفت و آمد و اشتغال به کار جوانان روستا در کارخانه ها و شهرک های صنعتی اطراف روستا چقدر است؟

خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم

۱۰- بالا رفتن هزینه های ازدواج مثل مراسم ها، مهریه، مسکن و... نسبت به گذشته باعث شده که سن ازدواج پسران و دختران روستا بالا رود.

کاملا موافقم موافقم بی نظرم مخالفم کاملاً مخالفم

۱۱- آیا شاغل هستید؟ بلی خیر

۱۲- میزان تحصیلات شما چقدر است؟

www.kandooocn.com

- ۱۳- کدامیک از مدارس مقاطع زیر در روستای شما وجود دارد؟
 ابتدایی راهنمایی متوسطه دانشگاهی
- ۱۴- کدامیک از وسایل زیر را در منزل دارید؟
 رادیو تلویزیون سی دی یا ویدئو ماهواره
- ۱۵- میزان استفاده خانواده شما از دستگاههای صوتی و تصویری (رادیو و تلویزیون) چقدر است؟
 خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم
- ۱۶- میزان استفاده خانواده شما از سی دی و ویدئو چقدر است؟
 خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم
- ۱۷- میزان استفاده خانواده شما از ماهواره چقدر است؟
 خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم
- ۱۸- فکر می کنید بطور کلی تا چه حد تحت تاثیر رسانه های جمعی از جمله رادیو، تلویزیون، سی دی، روزنامه و... قرار گرفته اید؟
 خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم
- ۱۹- موقع ازدواج دوست دارم (داشتم) که خانه مستقل از خانواده همسر داشته باشم؟
 کاملاً موافقم موافقم بی نظرم مخالفم کاملاً مخالفم
- ۲۰- ویژگی های ظاهری پسران مثل نوع پوشش، زیبایی و... در ازدواج برای من خیلی مهم است.
 کاملاً موافقم موافقم بی نظرم مخالفم کاملاً مخالفم
- ۲۱- میزان ایمان و اعتقاد همسر ملاک مهمی در ازدواج می باشد.
 کاملاً موافقم موافقم بی نظرم مخالفم کاملاً مخالفم
- ۲۲- دوست دارم (داشتم) موقع ازدواج کلیه وسایل زندگی ام مهیا باشد و شوهرم بهترین کالاهای منزل را تهیه نماید.
 کاملاً موافقم موافقم بی نظرم مخالفم کاملاً مخالفم
- ۲۳- پسران جوان این روستا علاقه زیادی برای ازدواج با دختران شهری دارند.
 کاملاً موافقم موافقم بی نظرم مخالفم کاملاً مخالفم
- ۲۴- تا چه حد حاضرید با جوانی که معتاد است ازدواج کنید؟
 خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم
- ۲۵- معمولاً خانواده شما در یک هفته چقدر به اقوام و فامیل خود سر می زنند؟
 خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم
- ۲۶- فکر می کنم بعضی از دختران به دلیل اعتیاد پسران با آنها ازدواج نمی کنند.
 کاملاً موافقم موافقم بی نظرم مخالفم کاملاً مخالفم
- ۲۷- من دوست دارم با پسران اقوام و فامیل وهم روستایی خود ازدواج کنم.
 کاملاً موافقم موافقم بی نظرم مخالفم کاملاً مخالفم

۲۸- بدلیل افزایش طلاق، خانواده های این روستا هنگام ازدواج دخترانشان سخت گیری زیادی می کنند.

کاملا موافقم موافقم بی نظرم مخالفم کاملا مخالفم

۲۹- بسیاری از جوانان این روستا دارای شغل متفاوت از شغل پدرشان هستند و بدلیل استقلال مالی و کاهش فشار خانواده دیرتر ازدواج می کنند.

کاملا موافقم موافقم بی نظرم مخالفم کاملا مخالفم

۳۰- آیا در خانواده شما فردی وجود دارد که اعتیاد داشته باشد؟ بلی خیر بی پاسخ

۳۱- بطور کلی میزان رفت و آمد شما با اهالی روستا چگونه است؟

خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم

۳۲- بدلیل فاصله زیاد این روستا تا شهر، معمولا افراد خانواده ما خیلی کم به شهر رفت و آمد می کنند.

کاملا موافقم موافقم بی نظرم مخالفم کاملا مخالفم

۳۳- به طور کلی وضعیت آب و همچنین زمینهای کشاورزی این روستا مناسب می باشد.

کاملا موافقم موافقم بی نظرم مخالفم کاملا مخالفم

۳۴- در موقع زمستان معمولا رفت و آمد این روستا با سایر مناطق همجوار و شهر خیلی کم می شود و بعضا قطع می گردد.

کاملا موافقم موافقم بی نظرم مخالفم کاملا مخالفم

لطفا میزان موافقت خود را با هر یک از خصوصیات روحی و رفتاری زیر بیان نمایید؟

کاملا مخالفم	مخالفم	بی نظرم	موافقم	کاملا موافقم	سوالات
					۳۵- فکر می کنم که بعضا دچار افسردگی می شوم.
					۳۶- بیشتر اوقات منزوی و گوشه گیر هستم و با کسی صحبت نمی کنم
					۳۷- بیشتر اوقات مضطرب و پریشان هستم.
					۳۸- خیلی وقتها با کوچکترین موضوعی عصبانی می شوم و با اطرافیانم دعوا می کنم
					۳۹- بعضی وقتها به فکر خودکشی یا خودسوزی می افتم.
					۴۰- فکر می کنم که بسیاری از تمایلات و غرایز جنسی ام نادیده گرفته شده است.
					۴۱- برخی اوقات به فکر فرار از منزل می افتم.
					۴۲- معمولا دوست دارم با اقوام رفت و آمد داشته باشم.
					۴۳- احساس می کنم کسی به من توجه نمی کند.
					۴۴- به طور کلی از زندگی احساس رضایت می کنیم.

مشخصات پاسخگو:

۱- سن.....سال
۲- وضعیت سکونت: منزل شخصی ☐ منزل پدری ☐ استیجاری ☐ سایر ☐
۳- شغل پدر.....شغل مادر.....سطح تحصیلات پدر.....سطح تحصیلات مادر.....
۴- بالاترین مدرک تحصیلی برادر یا خواهر.....
۵- تعداد افراد خانواده ..... ۶- میزان دقت پاسخگو:

۱- سن ازدواج.....	۲- اختلاف سن با همسر.....	۳- سن همسر.....
۴- ازدواج: درون روستا ☐	پرون روستا ☐	
۵- ازدواج: فامیلی ☐	غیر فامیلی ☐	
۶- تعداد فرزندان.....	۷- تحصیلات همسر.....	

www.kandooon.com

پرسشنامه ویژه مطلعین روستا جهت جمع آوری آمار و اطلاعات:

پاسخگویی گرامی باسلام:

با توجه به اینکه قصد داریم از طریق یک طرح تحقیقاتی موضوع سن ازدواج دختران روستایی را مورد بررسی قرار دهیم خواهشمند است با پاسخگویی به سوالات زیر ما را در اجرای این طرح مساعدت نمایید.

با تشکر

- ۱- به طور کلی در این روستا میزان مهاجرت به شهر چگونه است؟
خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم
- ۲- میزان مهاجرت در این روستا در هر سال حدوداً چند خانوار یا نفر است؟..... خانوار و..... نفر
- ۳- آیا اطراف و نزدیکی این روستا کارگاه یا شرکت تولیدی وجود دارد که جوانان برای اشتغال به آنجا رفت و آمد کنند؟
بله خیر
- ۴- اگر کارگاه یا شرکت تولیدی یا صنعتی خاصی اطراف روستا وجود دارد لطفاً تعداد آنها را ذکر نمایید.....
- ۵- آیا مرکز تفریحی ویا فرهنگی هنری جهت اوقات فراغت جوانان در این روستا وجود دارد؟ بله خیر
- ۶- اگر مرکز تفریحی ویا فرهنگی خاصی وجود دارد تعداد آنرا ذکر نمایید:.....
- ۷- آیا در روستا کتابخانه وجود دارد؟ بله خیر
- ۸- آیا در روستا کلوپ ویا مرکز عرضه محصولات فرهنگی وجود دارد؟ بله خیر
- ۹- در این روستا تعداد دختران بیشتر است یا پسران یا بایکدیگر برابرند؟
دختران بیشترند پسران بیشترند برابرند
- ۱۰- میانگین سن ازدواج پسران در این روستا حدوداً چقدر است:.....سال
- ۱۱- میانگین سن ازدواج دختران در این روستا حدوداً چقدر است:.....سال
- ۱۲- مسافت این روستا تا اولین روستای همجوار چند کیلومتر است؟.....کیلومتر
- ۱۳- مسافت این روستا تا شهر چند کیلومتر است؟.....کیلومتر
- ۱۴- مسافت این روستا تا اولین مرکز صنعتی یا تولیدی حدوداً چقدر است؟.....کیلومتر

www.kandooon.com

- ۱۵- آیا روستا به لحاظ طبیعی، صعب العبور است و رفت و آمد به روستا به سختی صورت می گیرد؟ بلی خیر
- ۱۶- وضعیت آب روستا برای مصرف خانگی چگونه است؟
خیلی خوب خوب متوسط بد خیلی بد
- ۱۷- وضعیت آب روستا برای مصرف کشاورزی چگونه است؟
خیلی خوب خوب متوسط بد خیلی بد
- ۱۸- به طور کلی وضعیت حاصلخیزی زمینهای کشاورزی روستا چگونه است؟
خیلی خوب خوب متوسط بد خیلی بد
- ۱۹- آیا کشاورزی در این روستا مقرون به صرفه است و کفایت گذران زندگی یک خانواده را می کند؟ بلی خیر
- ۲۰- طی ۱۰ سال گذشته آیا دختری که سن ازدواج وی بالا باشد اقدام به خودکشی کرده است؟ بلی خیر
- ۲۱- آیا کسی از دختران سن بالای روستا تا به حال دست به خود سوزی زده است؟ بلی خیر
- ۲۲- چه میزان از دختران سن بالای روستا دچار انحرافات اخلاقی و جنسی شده است؟
خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم
- ۲۳- چه میزان از دخترانی که سن ازدواج آنها بالا می رود معمولاً با افراد پیر ازدواج می کنند؟
خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم
- ۲۴- چه تعداد از دخترانی که در سن بالا در این روستا ازدواج کرده اند کارشان به طلاق کشیده است؟.....نفر
- ۲۵- میزان گرایش به اعتیاد در بین جوانان این روستا چگونه است؟
خیلی زیاد زیاد متوسط کم خیلی کم

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

منابع و ماخذ:

الف: منابع و ماخذ فارسی

- ۱- آزاد حرف، فریده، تصور دختران دانشجو در مورد ازدواج، پاینامه ارشد دانشگاه تهران، ۱۳۵۳
- ۲- آستین نشان، پروانه، بررسی روند تحولات سن ازدواج و عوامل اجتماعی و جمعیتی موثر بر آن، پایان نامه کارشناسی ارشد، ۱۳۸۰
- ۳- آقا محمدی، قربانعلی، بررسی ساخت و کارکرد خانواده در قاجاریه ، ، ۱۳۶۹
- ۴- آصفی، آصفه، خانواده و تربیت در ایران ، مجله انجمن ملی اولیاء و مربیان، ۱۳۵۲
- ۵- آندره، میشل، جامعه شناسی خانواده و ازدواج، ترجمه فرنگیس اردلان، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۵۴
- ۶- آیت الهی، زهرا، مقاله (سن ازدواج دختران) برگرفته از سایت www.balagh.net
- ۷- ابن سعید، المجامع الشرایع، کتاب الصوم

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

- ۸- ابن حمزه، الوسیله، کتاب الخمس
- ۹- ابراهیمی امینی، انتخاب همسر، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۹
- ۱۰- اشجعی، مهدی، بررسی وضع ازدواج و روشهای مربوط به آن نزد زرتشتیان ایران،
- ۱۱- اعزازی، شهلا، جامعه شناسی خانواده، چاپ اول، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان، ۱۳۷۴
- ۱۲- اثرات انقلاب اسلامی در ازدواج، مرکز مردم شناسی وزارت فرهنگ و آموزش عالی، ۱۳۶۳
- ۱۳- المطهری، زهرا، تحلیل دموگرافیک وضعیت زناشویی، پایان نامه کارشناسی ارشد جمعیت شناسی، ۱۳۷۵
- ۱۴- امین زاده، فرخ، سن ازدواج و ابعاد خانواده در ایران، مجله علوم اجتماعی جلد اول شماره ۲، ۱۳۴۷
- ۱۵- ای. کرون والد ریچ سندرام، سن ازدواج و تغییر آن در بین گروههای سنی، ترجمه اکرم رهسپار، ۱۳۶۸
- ۱۶- بادکوبه هزاوه، احمد، ازدواج با اهل کتاب، پایان نامه دانشگاه تبلیغ و معارف اسلامی ۱۳۶۹
- ۱۷- بالی شک، ابوالقاسم، عوامل اجتماعی و اقتصادی موثر در تعیین سن ازدواج زنان کارمند، پایان نامه کارشناسی رشته جامعه شناسی دانشکده علوم اجتماعی، ۱۳۷۷
- ۱۸- بررسی وضعیت اقتصادی اجتماعی روستاهای مناطق سبزوار، فریمان و...، بخش تحقیقات روستایی موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، بخش خصوصیات اجتماعی خانواده ها
- ۱۹- برخی از مسائل زندگی ساز اسلام، موسسه در راه حق، قم، ۱۳۶۱
- ۲۰- بلادی موسوی، صدرالدین، بررسی تحولات ازدواج در ایران (۱۳۳۵-۱۳۷۵)، فصلنامه جمعیت، سال هفتم، شماره ۲۷ و ۲۸
- ۲۱- بهنام، جمشید، بررسی امر ازدواج در مرحله انتقالی جامعه ایرانی، موسسه مطالعاتی و تحقیقاتی اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۵۴
- ۲۲- بهنام، جمشید، جمعیت شناسی عمومی، موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، ۱۳۴۸
- ۲۳- بهنام، جمشید، مقدمه ای بر جامعه شناسی ایران، انتشارات علمی، ۱۳۴۸
- ۲۴- بهنام مرادی، شهربانو، بررسی و مقایسه طرز تفکر پرستاران در زمینه همسرگزینی، پایان نامه کارشناسی ارشد، ۱۳۵۵
- ۲۵- بهمنی، الهه، رویاروی خانواده ها با مدرنیته با تاکید بر ابعاد حقوقی، پایان نامه ارشد دانشکده علوم اجتماعی، ۱۳۷۸
- ۲۶- بیهقی، سنن کبری، جلد هفتم
- ۲۷- پاک نژاد پناهی، فاطمه، ازدواج و بررسی آن در جامعه اسلامی، پایان نامه دانشکده علوم اجتماعی، ۱۳۵۴

- ۲۸- پاک نژاد، سیدرضا، ازدواج مکتب انسان سازی، جلد اول، انتشارات یاسر، ۱۳۷۰
- ۲۹- پور یوسفی، حمید، سن ازدواج در ایران، پایان نامه، دانشکده علوم اجتماعی، ۱۳۵۵
- ۳۰- تقوی، نعمت...، ساختارهای خانواده و خویشاوندی و ازدواج در روستاهای ایران، پایان نامه ارشد، ۱۳۵۵
- ۳۱- تقوی، نعمت...، مبانی جمعیت شناسی، تبریز، نیما، ۱۳۶۹
- ۳۲- تقوی، سیدرضا، اسلام و سرمایه جوانی، مجله ایران امروز، شماره ۱۰۴، ۳۱ فروردین ۱۳۶۶
- ۳۳- تذکری و کریم الهی، بررسی دیدگاه دانشجویان دانشکده های اردبیل در خصوص سن ازدواج، پایان نامه ارشد، ۱۳۷۶
- ۳۴- تهاجم فرهنگی و جوانان، دیدگاه ها، روزنامه ابرار، ۲۵ شهریور ۱۳۷۰
- ۳۵- جعفری مژدهی، افشین، بررسی عدم تعادل در وضعیت ازدواج در ایران طی پنج دهه ۸۵-۳۵، موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی، ۱۳۸۲
- ۳۶- جمهوری، فریده، بررسی علل تاخیر ازدواج دختران تحصیل کرده ساکن تهران، پایان نامه آموزشگاه عالی خدمات اجتماعی دانشگاه علامه، ۱۳۵۴
- ۳۷- جهانفر، محمد، زناشویی، ازدواج و تشکیل خانواده در ایران، سمینار بررسی مسائل جمعیتی ایران، تهران، سال ۱۳۶۵
- ۳۸- جهانفر، مجید، مسائل و مشکلات بهداشتی و اجتماعی جوانان، مجله علم و زندگی، سال هفتم، مرداد ۱۳۶۵
- ۳۹- حسین نیا، عبدالحمید، ازدواج خویشاوندی از نظر پزشکی، مقالات سمینار جوانان، ازدواج و خانواده، ۱۳۷۳
- ۴۰- حجاری، جمال الدین، ازدواج در نظام آفرینش، تهران، میقات، ۱۳۷۰
- ۴۱- حقانی زنجانی، حسین، حقوق خانواده در اسلام، قم، دارالتبلیغ اسلامی، ۱۳۵۳
- ۴۲- حیدری، معصومه، عوامل موثر بر بالا رفتن سن ازدواج، پایان نامه ارشد دانشکده علوم اجتماعی، ۱۳۷۳
- ۴۳- خاتمی، سیده محمد، اظهارات وزیر محترم وقت فرهنگ و ارشاد اسلامی در جلسه پرسش و پاسخ به طلاب درباره تهاجم فرهنگی، مجله عصر جدید، شماره ۱، سال اول، ۱۳۷۰
- ۴۴- خاوری، اعظم، تحلیل الگوی سن ازدواج بر اساس نتایج طرح نمونه گیری زاد و ولد، فصلنامه جمعیت، سال ۱۳۷۱
- ۴۵- خسروی، امیر و فرهادی، یدا...، عدم تعادل در عرضه و تقاضای ازدواج، مجله جمعیت شماره ۶۵، سال ۱۳۷۳
- ۴۶- خلیفی، حسین، ازدواج جوانان، روزنامه رسالت، ۸ مرداد ۱۳۶۶
- ۴۷- خورشیدوند، ابوالقاسم، ازدواج جوانان مسئله ای که حل آن یاری مسئولان را می طلبد، روزنامه اطلاعات، آذر ۱۳۷۱

۴۸- داریاپور، زهرا، بررسی عملکرد و مشکلات بنیادهای ازدواج در امر تسهیل ازدواج جوانان، مقالات سمینار جوانان، ازدواج و

خانواده، ۱۳۷۳

۴۹- دستغیب شیرازی، عبدالحسین، ازدواج اسلامی، تهران، ناس، ۱۳۶۷

۵۰- دواس، دی ای، پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، نی، ۱۳۷۶

۵۱- دوانی، نزهت و صالحی نیا، پروانه، تفاوت زن و مرد از نظر حقوق خانواده در دین یهود: اثر، ازدواج و طلاق، پایان نامه

دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، ۱۳۵۶

۵۲- راسل، برتراندر، زناشویی و اخلاق، ترجمه ابراهیم یوسفی، شرکت سهامی نشر اندیشه، ۱۳۴۷

۵۳- ربانی حسن، وسارانی حامد، بررسی سن ازدواج در ایران در طول سالهای ۹۶-۱۹۸۶، دانشکده پرستاری ایران شهر، ۱۳۸۰

۵۴- رحمتی هرچقان، نرگس، منشاء شکل گیری معیارهای همسرگزینی، پایان نامه ارشد، ۱۳۸۱

۵۵- رحیم زاده خیابانی، سعید، بررسی عوامل موثر در ازدواج دختران کمتر از ۱۸ سال، پایان نامه دانشکده علوم اجتماعی، ۱۳۵۷

۵۶- ریاحی، محمد اسماعیل، بررسی سن ازدواج در استان مازندران، طرح پژوهشی به سفارش کمیسیون امور بانوان استانداری

مازندران، اسفند ۱۳۷۴

۵۷- ریتز، جورج، نظریه جامعه شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، چاپ دوم، تهران، علمی، ۱۳۷۷

۵۸- زنده، توران، ازدواج در جامعه کارگران ایران، پایان نامه ارشد، ۱۳۴۹

۵۹- ژیوانی، هیوارد و دیگران، مسائل جامعه شناسی روستایی، ترجمه مصطفی ازیکا، محمد مهاجر ایروانی و علی اکبر نیک

خلق، نوبهار، ۱۳۷۷

۶۰- ساروخانی، باقر، مقدمه ای بر جامعه شناسی خانواده، چاپ اول، تهران، سروش، ۱۳۷۵

۶۱- ساروخانی، باقر، ازدواج و تحرک اجتماعی در ایران، ۱۳۵۱

۶۲- ساروخانی، باقر، دائرة المعارف علوم اجتماعی، تهران، چاپ اول، کیهان، ۱۳۷۰

۶۳- ستوده، هدایت ...، آسیب شناسی اجتماعی، چاپ پنجم، تهران، آوای نور، ۱۳۷۸

۶۴- سر شماریهای سال ۱۳۳۵ تا سال ۱۳۸۵ مرکز آمار ایران

۶۵- سفیدگران، غلامحسین، مسائل و مشکلات زنان، اولویت ها و رویکرد ها، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، ۱۳۸۰

۶۶- سید میرزایی، سید محمد، بررسی تغییرات رفتاری دانشجویان در ازدواج خویشتن سازنه، پایان نامه دانشگاه شهید

بهشتی، ۱۳۷۰

۶۷- شهابی، محمود، پژوهش آرمانهای زوجیت و همسرگزینی در شهر، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، ۱۳۷۱

۶۸- شهابی، محمود، افراد در چه سنی ازدواج می کنند، مجله زنان، شماره ۹ و ۱۱، سال ۱۳۷۲

۶۹- شیخ کلینی، اصول کافی، جلد پنجم

۷۰- شیخی، محمد تقی، جامعه شناسی زنان و خانواده، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۰

۷۱- عزیزی، ابوطالب، رابطه پایگاه اجتماعی اقتصادی دختران تحصیل کرده با سن ازدواج، ۱۳۷۷

۷۲- عظیم زاده اردبیلی، فائزه، بررسی آیات نکاح در قرآن کریم، پایان نامه دانشکده الهیات و معارف اسلامی، ۱۳۶۹

۷۳- فرجاد، محمد حسین، آسیب های اجتماعی، خانواده و طلاق، تهران، نشر منصور، ۱۳۷۲

۷۴- فلاح، علی، منزلت اجتماعی زن در اسلام، پایان نامه کارشناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، ۱۳۷۶

۷۵- فیض کاشانی، مهجه البیضاء (در تشویق به ازدواج و ترک آن)

۷۶- قائمی، علی، تشکیل خانواده در اسلام، تهران، نشر امیدی، ۱۳۶۴

۱۰۴- کمالی، افسانه و کوششی، مجید، تحلیل وضعیت ازدواج زنان در ایران، شورای انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۳

۱۰۵- گزارش آماری از وقایع ازدواج و طلاق در کشورهای مختلف جهان و نگرشی مقایسه ای بر موضوع در ایران، سازمان

بهبیستی کشور، معاونت طرح و برنامه ریزی دفتر آموزش و پژوهش ۱۳۶۹

۱۰۷- گیدنز، آنتونی، جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، چاپ اول، نشر نی، ۱۳۷۳

۱۰۸- ماهنامه پیام زن، شماره ۳۲، سال ۱۳۷۴

۱۰۹- محقق اردبیلی، مجمع الفائده، جلد ۲، کتاب ال دیون

۱۱۰- معتمدوزیری، کیومرث، برگردان فصل دوم و سوم کتاب تاریخ ازدواج و خانواده ۱۳۵۶

۱۱۱- مظاهری، علی اکبر، خانواده ایرانی در دوران پیش از اسلام، ترجمه عبدالله توکل، تهران، نشر قطره، ۱۳۷۷

۱۱۲- معاونی، فرخنده، خانواده در دوره قاجاریه، پایان نامه ارشد دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، ۱۳۴۰

۱۱۳- مصطفوی، سید جواد، بهشت خانواده، جلد ۲

۱۱۴- محسنی، منوچهر، مقدمات جامعه شناسی، تهران، مولف، ۱۳۷۰

- ۱۱۵- مندراس، هانری، مبانی جامعه شناسی، ترجمه باقر پرهام، تهران، امیر کبیر، ۱۳۴۹
- ۱۱۶- مشکینی، علی، ازدواج در اسلام، ترجمه احمد جنتی، قم، یاسر، ۱۳۵۹
- ۱۱۷- معدنی، سعید، نقش ازدواج در کاهش یا افزایش جرم و انحراف، سمینار جوانان ازدواج و خانواده، تهران، ۱۳۷۳
- ۱۱۸- موسوی، سیدولی الله، بررسی و مقایسه وضعیت ازدواج در شهر شیراز قبل و بعد از انقلاب اسلامی، دانشگاه گیلان، ۱۳۶۳
- ۱۱۹- موراتا، ساچیکو، ازدواج موقت و آثار اجتماعی آن، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، ۱۳۵۴
- ۱۲۰- میشل، آندره، جامعه شناسی خانواده و ازدواج، ترجمه فرنگیس اردلان، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۵۴
- ۱۲۱- مهریار، امیر هوشنگ و تشکری، عباس، عقاید و تمایلات گروهی از پسران و دختران ایرانی درباره ازدواج و ...، شیراز، مرکز جمعیت شناسی، ۱۳۵۳
- ۱۲۲- محاسبه میزان و متوسط سن در اولین ازدواج بین زنان و مردان استان های مختلف کشور، گروه پژوهش مرکز آمار ایران، ۱۳۶۳
- ۱۲۳- میرزایی، محمد و سایر همکاران، برآورد و تحلیل شاخص های حیاتی - جمعیتی کشور در سرشماریهای سال ۷۰-۶۵، موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، ۱۳۷۵
- ۱۲۴- نوروژی، محمد، بررسی ویژگی های ازدواج در ایران، مدیریت آمارهای اجتماعی و نفوس مرکز آمار ایران، ۱۳۶۴
- ۱۲۵- نیک خلق، علی اکبر، جامعه شناسی روستایی، چاپ دوم، انتشارات چاپ پخش، تهران، ۱۳۸۴

ب: منابع انگلیسی

- ۱-Coal, ansly.j and macial D.R (۱۹۷۲), Distribution by age of the frequency of first marriage in a female cohort. Journal of the American statistical association.
- ۲-coale, ansly.j, (۱۹۷۲) age pattern of marriage population students.
- ۳-David Lehmann, development theory, four critical studies, London, ۱۹۷۹
- ۴-Dixon, ruth, ۱۹۷۱, explaining cross-cultural variations in age at marriage and proportions never marriage, population student.
- ۵-Feeney.g (۱۹۷۲).a model for the age distribution of first marriage.
- ۶-Hernes, gudmand (۱۹۷۲), the drocess of entry into first marriage
- ۷-karlsson, g, ۱۹۶۳, ada probability and communication marriage to tow (N.J), beamin ster press, ۲nd
- ۸-Good, William, ۱۹۶۳, world revolution and family patterns, New York, free press
- ۹-Malaky, Robert, ۱۹۹۰, "Canadian women in the urban force" international journal of sociology of the family.
- ۱۰-Moor, W.E, Social change .Englewood cliffs, New Jersey, prentice hall, Inc, ۱۹۶۳.

۱۱-Ngvyn, hau, mind, ۱۹۷۷, age at first marriage in Vietnam, patterns and determinates asia-pasific population journal-vol-۱۹ No۲.

۱۲-panordma (۲۰۰۴) "marriage age vp", Iran Daily

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com